



Obchodování s lidmi, problematika nucené práce

sborník z konference pořádané Ligou lidských práv
a Radou Evropy 15. 12. 2006 v Brně

Pavla Špondrová (ed.)



PRÁVA
v souvislostech



LIGA
LIDSKÝCH PRÁV

Obchodování s lidmi, problematika nucené práce

sborník z konference pořádané Ligou lidských práv a Radou Evropy
15. 12. 2006 v Brně

Liga lidských práv

edice: Práva v souvislostech

Pavla Špondrová (ed.)



Edice: Práva v souvislostech

Editorka: Pavla Špondrová

Jazykové korektury: Kamila Kudláčková

Obálka: Ivo Laryš, www.larys.com

Foto: Magda Kucharičová

Sazba a tisk: Artron 2005, s.r.o., www.artron-one.eu

© Liga lidských práv, Rada Evropy, 2007

Publikace je vydána ve spolupráci s Radou Evropy a díky její finanční podpoře.

ISBN 978-80-903473-2-8

OBSAH:

PŘEDMLUVA	9
<i>Pavla Špondrová a Jiří Kopal, Liga lidských práv</i>	
CETS Č. 197: ÚMLUVA RADY EVROPY O BOJI PROTI OBCHODU S LIDMI.....	13
ÚMLUVA RADY EVROPY O OPATŘENÍCH PROTI OBCHODOVÁNÍ S LIDSKÝMI BYTOSTMI (K NĚKTERÝM JEJÍM ASPEKTŮM).....	29
<i>Stanislava Hýbnerová, Katedra mezinárodního práva Právnické fakulty Univerzity Karlovy</i>	
OBCHODOVÁNÍ S LIDMI - PŘÍSTUP MINISTERSTVA VNITRA ČESKÉ REPUBLIKY	37
<i>Barbora Holušová, odbor prevence kriminality Ministerstva vnitra Jakub Švec, odbor bezpečnostní politiky Ministerstva vnitra</i>	
PREVENČIA A BOJ PROTI OBCHODOVANIU S ĽUDMI NA SLOVENSKU	45
<i>Jozef Halcin, tajemník expertní skupiny pro prevenci a pomoc obětem obchodování s lidmi zřízené při Radě vlády Slovenské republiky pro prevenci kriminality</i>	
OBCHODOVÁNÍ S LIDMI V JINÝCH SEKTORECH NEŽ JE SEXUÁLNÍ PRŮMYSL - PROBLÉMY A NEJASNOSTI Z POHLEDU LA STRADA ČR	53
<i>Petra Burčíková, ředitelka, La Strada ČR</i>	
PŘÍPADOVÁ STUDIE: SEVEROKOREJKY V ČESKU	61
<i>Marie Jelínková, Multikulturní centrum Praha</i>	
NÚTENÁ PRÁCA NA SLOVENSKU	67
<i>Katarína Farkašová, ředitelka, Aliancia žien Slovenska</i>	
PROJEKT MAGDALA - CHARITA ČESKÁ REPUBLIKA	75
<i>Blanka Bendová, Charita Česká republika</i>	
OBCHOD S LIDMI A NUCENÁ PRÁCE V MEZINÁRODNÍM KONTEXTU.....	83
<i>Tereza Hulíková, Mezinárodní organizace pro migraci (IOM) v Praze</i>	

PŘEDMLUVA

Pavla Špondrová a Jiří Kopal, Liga lidských práv

Konference **Obchodování s lidmi, problematika nucené práce** se stala pro Ligu lidských práv jedním z nezcela tradičních projektů, na němž však pracovala s o to větším zaujetím pro věc. Přímá pomoc obětem nucené práce či obchodování s lidmi sice nepatří mezi každodenní činnosti naší organizace na vnitrostátní úrovni, je pro nás nicméně enormně důležité podporovat aktivity spojené s obranou a zesilováním ochrany lidských práv obecně, stejně jako partnerství a solidaritu mezi nevládními organizacemi, které se při své činnosti potýkají s nelehkými případy jejich porušování. Proto nás výzva Rady Evropy na spolupořádání takové konference v Brně oslovila a přes některé úvodní organizační těžkosti jsme začali připravovat podmínky pro její uskutečnění. Chtěli jsme dát prostor odborníkům z různých oblastí veřejného života, aby bylo možno učinit si co nejplastičtější a nejaktuálnější pohled na problematiku. Proto byli mezi pozvanými přednášejícími i účastníky zástupci akademické obce, státní správy a také nejrůznějších nevládních organizací. Pro možnost srovnání a navázání ještě před pár lety o dost běžnější spolupráce jsme přirozeně pozvali také účastníky ze Slovenska, kteří, jak je možné vycítit i při čtení příspěvků, přednesli mnoho přínosného a pro posluchače z České republiky i v některých ohledech nového.

Jak se jistě čtenář při listování v této publikaci dozví, konference byla pořádána především v souvislosti s nedávno přijatou, a některými státy¹ již také ratifikovanou, Úmluvou Rady Evropy o boji proti obchodu s lidmi (dále „Úmluva“), jejíž neoficiální text v českém jazyce je také součástí tohoto sborníku. Cílem bylo zvýšit informovanost o jejím znění a také zjistit, jakým způsobem k obchodu s lidmi přistupují různorodé subjekty mající toto téma ve svojí agendě. Z hlediska zaměření Ligy lidských práv na zvýšení ochrany obětí porušování lidských práv je pak vzhledem k textu Úmluvy nasnadě jednoznačná podpora její brzké ratifikace ze strany České republiky. Důležité prvky pro posílení práv obětí jsou přes jinak obecnější text dosti jednoznačně vymezeny v její třetí části. Vedle toho považujeme za podstatný její požadavek na zavedení zvýšené právní odpovědnosti právnických osob (čl. 22), který zásadním způsobem přesahuje oblast obchodování s lidmi. Aktuálnost tohoto požadavku vidíme nejen vzhledem k přijímané legislativě v ostatních evropských státech v posledních letech, ale zejména v dalších oblastech působení právnických osob, včetně nadnárodních korporací.

¹ K 16. 5. 2007 Úmluvu již podepsalo 36 států a ratifikovaly jí Albánie, Bulharsko, Gruzie, Moldávie, Rakousko, Rumunsko a Slovensko. Pro aktuální stav schvalování a ratifikace v jednotlivých státech viz. <http://conventions.coe.int/Treaty/Commun/ChercheSig.asp?NT=197&CM=1&DF=&CL=ENG>

Konferenci zahájil úvodním slovem Jiří Crha, ředitel Krajského úřadu Jihomoravského kraje, v jehož prostorách a pod záštitou krajského hejtmána Stanislava Juránka se akce konala. Poté krátce promluvila také ředitelka Informační kanceláře Rady Evropy v Praze Dana Beková o cílech a postojích Rady Evropy k obchodování s lidmi a ujala se moderování. První příspěvek od Stanislavy Hýbnerové z Právnické fakulty Univerzity Karlovy shrnuje obsah a dopady úmluvy z pohledu právního, a to ve vztahu k právu mezinárodnímu, ale i vnitrostátnímu, především trestnímu. Dalšími přednášejícími byli Barbora Holušová a Jakub Švec z Ministerstva vnitra, kteří se zaměřili na aktivity Odboru prevence kriminality a Odboru bezpečnostní politiky v souvislosti s obchodováním s lidmi. Mnohé aktivity jejich odborů nabraly nový trend zvláště po novelizaci trestního zákona v roce 2004, kdy byla zavedena nová skutková podstata trestného činu obchodování s lidmi. Přednášející představili některé programy, které v současné době realizují také ve spolupráci s neziskovými organizacemi. Poté promluvil zástupce Rady vlády pro prevenci kriminality Slovenské republiky Jozef Halcin. Přednášku proložil mnoha zajímavými, ale alarmujícími údaji (každoroční zisk z obchodování s lidmi je 7 až 13 miliard amerických dolarů, a zároveň oběti obchodování jsou prodávány v průměru jen za 200 až 400 EUR, což je vlastně dnes v přeneseném významu hodnota jednoho lidského bytí) a otevřel tak dveře dalším poznámkám a dotazům z řad zúčastněných.

Po polední pauze bylo téma konference záměrně zúženo a příspěvky byly směřovány především na problematiku nucené práce, přesněji řečeno na obchodování s lidmi v jiných sektorech než je sexuální vykořisťování. K tomuto tématu promluvily zástupkyně nevládních organizací. Nejprve ředitelka organizace La Strada Petra Burčíková - o nejpalčivějších problémech a politováníhodných nejasnostech v této oblasti - a s případovou studií Severokorejské šičky také Marie Jelínková z Multikulturního centra Praha. Slovenská zástupkyně Aliancie žien Katarína Farkašová se bohužel pro nemoc nakonec nemohla konference zúčastnit, avšak ve sborníku si její příspěvek přečíst můžeme. Zamýšlí se nad situací na Slovensku, která je specifická zatím absencí veřejně řešených případů nucené práce, a také nad možností částečně eliminovat zneužívání lidí prostřednictvím nucené práce legalizací, čili právní úpravou prostituce, na jejímž základě by mohly být aktivity v oblasti obchodování s lidmi lépe průhledné a tím lépe kontrolovatelné. Blanka Bendová z Charity Česká republika představila projekt Magdala, který se zabývá především pomocí obchodovaným ženám prostřednictvím terénní práce a poskytováním jak materiálních, tak nemateriálních služeb, jako je chráněné bydlení, potrava, ošacení, léky, sociální a právní poradenství atd. Závěrečné shrnutí z mezinárodního pohledu provedla Tereza Hulíková z Mezinárodní organizace pro migraci.

Problematika obchodování s lidmi a nucené práce je velice kontroverzním tématem. Často se stává předmětem odsouzení ze strany veřejného mínění například v případech obchodování s lidmi za účelem sexuálního vykořisťování, které je podle všeobecného pohledu považováno za amorální. Jeho oběti, jak můžeme číst například v příspěvku Kataríny Farkašové, který zmiňuje některé průzkumy veřejného mínění, jsou považovány často za dobrovolné spolupracovnice či přímo pachatelky a na základě této definice odsouzenihodné a ne pomoci hodné.

S obětmi nucené práce bývá situace ještě složitější. Nejen že nejsou často vůbec za oběti považovány okolím, ale ani sami sebe tak nevnímají. Pochází mnohdy z prostředí, kde se měli před odchodem na „nucenou práci“ ještě mnohem hůř, byli chudí a často přes dobrou úroveň vzdělání byly vyhlídky na jakoukoli, alespoň přijatelně placenou práci, marné.² A tak jsou imigranti často vnímáni jako příživníci nebo „ti, co nám berou práci“ a zdaleka méně často jako ti, jejichž tíživých podmínek může být rovněž zneužíváno.

V demokratickém právním státě nepovažujeme za přijatelné přistupovat k problému nucené práce tak, že „se nejedná o nic alarmujícího, neboť jsou často všichni spokojeni!“. Zaměstnavatelé mají levnou pracovní sílu, pracovníci více peněz, než by asi kdy měli doma a spotřebitelé levné výrobky. Tíseň nebo nemožnost volby jiné varianty nemůže být nikdy argumentem pro porušování lidských práv. Bohužel je nutné opakovaně argumentovat, že v demokratické společnosti není možné uvažovat a jednat selektivně, neboť jedním ze základních jejích pilířů je rovnost. Musíme zásadně trvat na dodržování ústavně zakotvené zásady spočívající v rovnosti v právech i důstojnosti pro všechny v praxi, neboť je nepřijatelné, aby pro určité skupiny lidí platily nižší standardy. Na konferenci **Obchodování s lidmi, problematika nucené práce** se sešli ti, kteří tyto závěry považují za vlastní a snaží se rozumně vystupovat proti tomu, aby v České republice či na Slovensku bylo dodržování lidských práv privilegiem jen pro vyvolené. Proto je nutné i o problematice nucené práce diskutovat a vedle nejdůležitější přímé pomoci obětem se snažit ji více přiblížit veřejnosti. Doufáme, že svým způsobem k částečnému naplnění tohoto cíle přispěla také tato konference, která zaujala i zástupce sdělovacích prostředků.

Jsme rádi, že v mezidobí mezi uskutečněním konference a předáním této publikace do tiskárny doplňujeme tento úvod ve chvíli, kdy Slovensko již Úmluvu ratifikovalo. Česká republika jí bohužel zatím ani nepodepsala. Součástí sborníku je tak pouze neoficiální překlad textu Úmluvy do češtiny a interaktivní CD.

2 Nedávno spoluautorce této předmluvy při rozhovoru rumunská stážistka u Evropské komise povídala o tom, že i když má svou zemi ráda, nechce se tam vrátit, neboť nabídka práce je tak omezená, že i přes nejlepší předpoklady (jazykové, studijní) má vyhlídky maximálně na plat okolo 100 EUR. Kdo by se potom divil, že za dvojnásobnou či trojnásobnou sumu, z níž část posílá mnoho takových pracovníků domů rodině či přátelům na přilepšenou, je jedinec schopen 12 hodin denně šít potahy na volanty nebo pracovat na stavbě?

CETS Č. 197: ÚMLUVA RADY EVROPY O BOJI PROTI OBCHODU S LIDMI (NEOFICIÁLNÍ PŘEKLAD)

Preamble - Členské státy Rady Evropy a ostatní signatáři,

uvědomující si, že cílem Rady Evropy je dosažení větší jednoty mezi jejími členy,

uvědomující si, že obchodování s lidmi představuje porušování lidských práv a zásah do důstojnosti a integrity člověka;

uvědomující si, že obchodování s lidmi může vyústit v otroctví obětí;

uvědomující si, že dodržování práv obětí, ochrana obětí a boj proti obchodování s lidmi musí být prvořadými cíli;

uvědomující si, že všechny akce nebo iniciativy proti obchodu s lidmi nesmí být diskriminující, musí zohledňovat rovnost pohlaví a také práva dětí;

připomínající deklarace ministrů zahraničních věcí členských států na 112. (14. - 15. května 2003) a na 114. zasedání Výboru ministrů vyzývající k posílení boje Rady Evropy proti obchodu s lidmi;

majíce na paměti Úmluvu o ochraně lidských práv a základních svobod (1950) a její protokoly;

majíce na paměti následující doporučení Výboru ministrů členským státům Rady Evropy: Doporučení R(91)11 o sexuálním vykořisťování, pornografii, prostituci a obchodu s dětmi a mládeží; Doporučení R(97)13 o zastrašování svědků a o právu na obranu; Doporučení R(2000)11 o boji proti obchodu s lidmi za účelem sexuálního vykořisťování a Doporučení R(2001)16 o ochraně dětí před sexuálním vykořisťováním, Doporučení R(2005)5 o ochraně žen před násilím;

majíce na paměti doporučení Parlamentního shromáždění Rady Evropy: Doporučení 1325(1997) o obchodu s ženami a nucené prostituci v členských státech Rady Evropy, Doporučení 1450(2000) o násilí na ženách v Evropě; Doporučení 1545(2002) o kampani proti obchodu se ženami; Doporučení 1610(2003) o migraci spojené s obchodováním s orgány v Evropě; Doporučení 1663(2004) Domácí otroctví: nucená práce, au pair a nevěsty na objednávku;

majíce na paměti Rámcové rozhodnutí Rady Evropské unie z 19. července 2002 o boji proti obchodu s lidmi, Rámcové rozhodnutí Rady Evropské unie z 15. března 2001 o postavení obětí v trestním řízení a směrnici Rady Evropské unie z 29. dubna 2004 o povoleních k pobytu vydaných statním příslušníkům třetích zemí, kteří jsou oběťmi obchodu s lidmi anebo kterým byla poskytnuta pomoc při nedovolené migraci a kteří spolupracují s příslušnými orgány;

berouce v úvahu Úmluvu OSN proti nadnárodnímu organizovanému zločinu a Protokol o prevenci, potlačování a trestání obchodu s lidmi, zejména s ženami a dětmi, s cílem zlepšit ochranu, kterou poskytují, a zlepšit jím zavedené standardy;

berouce v úvahu ostatní mezinárodní právní dokumenty relevantní pro oblast boje proti obchodu s lidmi;

berouce v úvahu potřebu připravit ucelený mezinárodní právní dokument zaměřený na lidská práva obětí obchodu s lidmi a zavádějící monitorovací mechanismus;

se dohodli na následujícím:

I. část - Cíle, oblast, působnost, princip nediskriminace a vymezení pojmů

Článek 1 - Cíle Úmluvy

- 1) Cíle této úmluvy jsou:
 - a) předcházet a bojovat proti obchodu s lidmi, při zaručení rovnosti pohlaví;
 - b) chránit lidská práva obětí obchodu, vypracovat ucelený rámec na ochranu a pomoc obětem a svědkům při zaručení rovnosti pohlaví, jakož i zajistit účinné vyšetřování a trestní stíhání;
 - c) podporovat mezinárodní spolupráci při boji proti obchodu s lidmi.
- 2) Tato úmluva zavádí specifický monitorovací mechanismus na zajištění účinné realizace ustanovení smluvními stranami.

Článek 2 - Oblast působnosti

Tato úmluva platí pro všechny formy obchodu s lidmi, ať už národní nebo mezinárodní, napojené nebo nenapojené na organizovaný zločin.

Článek 3 - Princip nediskriminace

Realizace ustanovení této úmluvy smluvními stranami, zejména výkon opatření na ochranu a podporu práv obětí, musí být zabezpečena bez diskriminace z jakýchkoli důvodů, ať už pohlaví, rasy, barvy pleti, jazyka, náboženství, politického nebo jiného přesvědčení, národního nebo sociálního původu, spojení s národnostní menšinou, majetku, narození nebo jiného statusu.

Článek 4 - Vymezení pojmů

Pro účely této úmluvy:

- a) „obchod s lidmi“ znamená nalákání, přepravu, transfer, ukrytí nebo převzetí osob formou hrozby nebo použití násilí nebo jiných forem donucování, únosu, podvodu, lhaní, zneužití moci nebo bezbranného postavení nebo odevzdání nebo přijímání plateb nebo výhod k dosažení souhlasu osoby, která má kontrolu nad jinou osobou, pro účely vykořisťování. Vykořisťování zahrnuje přinejmenším vykořisťování pro prostituci nebo jiné formy sexuálního vykořisťování, nucenou práci nebo služby, otroctví nebo praktiky podobné otroctví, zotročování nebo odběr orgánů;
- b) souhlas oběti „obchodování s lidmi“ s plánovaným vykořisťováním uvedeným pod písm. a) tohoto odstavce je irrelevantní, pokud byly použity jakékoli způsoby uvedené v písm. a);
- c) nalákání, přeprava, transfer, ukrývání nebo převzetí dítěte za účelem vykořisťování se považuje za „obchodování s lidmi“ i tehdy, když nezahrnuje žádný ze způsobů uvedených v písm. a) tohoto článku;
- d) „dítě“ znamená osobu mladší 18 let;
- e) „oběť“ znamená každou fyzickou osobu, která je předmětem obchodu s lidmi, jak je definováno v tomto článku.

II. část - Předcházení, spolupráce a jiná opatření

Článek 5 - Předcházení obchodu s lidmi

- 1) Každá smluvní strana přijme opatření na zavedení nebo posílení národní koordinace mezi různými orgány odpovědnými za předcházení a boj proti obchodu s lidmi.

- 2) Každá smluvní strana zavede a/nebo posílí účinné politiky a programy pro předcházení obchodu s lidmi takovými formami jako: výzkum, informace, zvýšení povědomí a vzdělávací kampaně, sociální a ekonomické iniciativy a školící programy, zvláště pro osoby ohrožené obchodem a pro odborníky zabývající se obchodem s lidmi.
- 3) Každá smluvní strana podporuje přístup založený na lidských právech a používá přístup rovnosti pohlaví a přístup citlivý k dětem při rozvoji, uplatňování a hodnocení všech politik a programů uvedených v odst. 2.
- 4) Každá smluvní strana přijme, podle potřeby, vhodná opatření k umožnění legální migrace, zvláště prostřednictvím přesných informací příslušných úřadů o podmínkách umožňujících legální vstup a pobyt na jejím území.
- 5) Každá smluvní strana přijme specifická opatření na snížení ohroženosti dětí obchodem, jmenovitě vytvářením ochranného prostředí.
- 6) Na opatřeních zavedených v souladu s tímto článkem se podílejí, podle potřeby, nevládní organizace, jiné příslušné organizace a jiné prvky občanské společnosti zaměřené na předcházení obchodu s lidmi a ochranu a pomoc obětem.

Článek 6 - Opatření na zamezení poptávky

K zamezení poptávky, která podporuje všechny formy vykořisťování osob, zejména žen a dětí a která vede k obchodu, každá smluvní strana přijme anebo posílí legislativní, administrativní, vzdělávací, sociální, kulturní nebo jiná opatření, včetně:

- a) výzkumu nejlepší praxe, metod a strategií;
- b) zvyšování povědomí o zodpovědnosti a důležité úloze médií a občanské společnosti při označování poptávky jako jednoho ze zdrojů, který je příčinou obchodu s lidmi;
- c) cílené informační kampaně zahrnující, podle potřeby, mimo jiné veřejné úřady a tvůrce politiky;
- d) preventivní opatření, včetně vzdělávacích programů pro chlapce a děvčata během jejich vzdělávání, která zdůrazňují nepřijatelný charakter diskriminace založené na pohlaví a její ničivé důsledky, důležitost rovnosti pohlaví a důstojnosti integrity každé osoby.

Článek 7 - Opatření na hranicích

- 1) Bez toho, aby byly dotčeny mezinárodní závazky ve vztahu k volnému pohybu osob, smluvní strany, v co nejvyšší možné míře, posílí také hraniční kontroly, které mohou být potřebné pro předcházení a odhalování obchodu s lidmi.
- 2) Každá smluvní strana přijme legislativní anebo jiná přiměřená opatření pro předcházení, v co nejvyšší míře toho, aby se dopravní prostředky spravované komerčními dopravci používaly při páčání trestných činů stanovených v souladu s touto úmluvou.
- 3) Podle potřeby a bez toho, aby byly dotčeny aplikovatelné mezinárodní úmluvy, zahrnují tato opatření zavedení povinnosti pro komerční dopravce, včetně všech dopravních společností anebo majitele nebo provozovatele všech dopravních prostředků, přesvědčit se, že všichni cestující vlastní cestovní doklady požadované pro vstup do přijímajícího státu.
- 4) Každá smluvní strana přijme potřebná opatření, v souladu se svým vnitrostátním právním řádem, ke stanovení sankcí v případě porušení povinnosti uvedené v odst. 3 tohoto článku.
- 5) Každá smluvní strana přijme legislativní nebo jiná opatření, v souladu se svým vnitrostátním právním řádem, potřebná pro zamítnutí vstupu nebo odebrání víz osobám zapojeným do páčání trestných činů stanovených v souladu s touto úmluvou.

- 6) Smluvní strany posílí spolupráci mezi orgány hraniční kontroly, a to mimo jiné, zavedením a udržováním přímých komunikačních kanálů.

Článek 8 - Bezpečnost a kontrola dokladů

Každá smluvní strana přijme opatření potřebná pro:

- a) zajištění, že jí vydané cestovní doklady nebo doklady totožnosti jsou takové kvality, že nemohou být snadno zneužity a nemohou být snadno zfalšovány anebo nezákonně pozměněny, kopírovány nebo vydány;
- b) zajištění integrity a bezpečnosti cestovních dokladů nebo dokladů totožnosti vydaných smluvní stranou anebo ve jménu smluvní strany a předcházení jejich nezákonnému zhotovování a vydávání.

Článek 9 - Správnost a platnost dokladů

Na žádost jiné smluvní strany, smluvní strana, v souladu se svým vnitrostátním právním řádem, v přiměřeném čase ověří správnost a platnost vydaných cestovních dokladů, dokladů totožnosti nebo dokladů, u kterých je předpoklad, že byly vydány jejím jménem a podezřelých z toho, že byly použity pro obchod s lidmi.

III. Část - Opatření pro ochranu a podporu práv obětí zajišťující rovnost pohlaví

Článek 10 - Identifikace obětí

- 1) Každá smluvní strana vybaví své příslušné orgány osobami, které jsou vyškolené a kvalifikované pro předcházení a boj proti obchodu s lidmi, pro identifikaci obětí a pro pomoc obětem, včetně dětí, a zajistí, že různé orgány vzájemně spolupracují i s příslušnými podpůrnými organizacemi, aby oběti mohly být identifikovány při postupu plně zohledňujícím specifickou situaci žen a dětí, které jsou oběťmi a, v přiměřených případech, aby jím mohla být vydána povolení k pobytu podle podmínek stanovených v článku 14 této úmluvy.
- 2) Každá smluvní strana přijme legislativní nebo jiná opatření potřebná pro identifikaci obětí ve spolupráci s jinými smluvními stranami a příslušnými podpůrnými organizacemi. Každá smluvní strana zajistí, že pokud mají příslušné orgány důvod se domnívat, že osoba byla obětí obchodu s lidmi, nebude tato osoba vyhoštěna z jejích území, dokud příslušné orgány nedokončíly identifikační postup oběti trestného činu stanoveného v článku 18 této úmluvy a podobně zajistí, že takovéto osobě bude poskytnuta pomoc podle článku 12, odstavce 1 a 2.
- 3) Pokud věk oběti není jasný a je důvod se domnívat, že oběť je dítě, oběť se považuje za dítě a jsou jí přiznána speciální ochranná opatření během ověřování jejího věku.
- 4) Hned, jak je dítě bez doprovodu identifikováno jako oběť, každá smluvní strana:
 - a) zajistí zastupování dítěte opatrovníkem, organizací nebo orgánem, které konají v nejlepším zájmu dítěte;
 - b) podnikne potřebné kroky k určení jeho/její totožnosti a státní příslušnosti;
 - c) vynaloží úsilí na vyhledání jeho/její rodiny, pokud je to v nejlepším zájmu dítěte.

Článek 11 - Ochrana soukromí

- 1) Každá smluvní strana ochrání soukromí a totožnost obětí. Osobní údaje, které se jich týkají, se uschovávají a používají v souladu s Úmlouvou o ochraně osob se zřetelem na automatizované zpracování osobních dat (ETS č. 108).

- 2) Každá smluvní strana přijme opatření k zajištění zejména toho, že totožnost nebo podrobnosti umožňující identifikaci dětské oběti obchodování nejsou veřejně známy prostřednictvím médií nebo jakýmkoli jinými prostředky, kromě výjimečných okolností, pro účely nalezení rodinných příslušníků anebo podobného zajištění blaha a ochrany dítěte.
- 3) Každá smluvní strana zváží přijetí opatření, v souladu s článkem 10 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod ve smyslu výkladu Evropského soudu pro lidská práva zaměřených na podporu médií, aby chránila soukromí a totožnost obětí prostřednictvím autoregulace anebo prostřednictvím regulačních anebo koregulačních opatření.

Článek 12 - Pomoc obětem

- 1) Každá smluvní strana přijme legislativní anebo jiná opatření potřebná pro pomoc obětem při jejich fyzickém, psychickém a společenském zotavování. Tato pomoc zahrnuje přinejmenším:
 - a) životní úroveň vhodnou pro zajištění jejich existence prostřednictvím opatření jako jsou: přiměřené a bezpečné ubytování, psychologická a materiální pomoc;
 - b) přístup k nezbytnému lékařskému ošetření;
 - c) překladatelské a tlumočnické služby, pokud jsou potřeba;
 - d) poradenství a informace, zvláště pokud jde o jejich práva a služby pro ně použitelné, v jazyce, kterému rozumějí;
 - e) pomoc při tom, aby jejich práva a zájmy byly uplatněny a zohledněny v příslušném stádiu trestního řízení proti pachatelům;
 - f) přístup ke vzdělání pro děti.
- 2) Každá smluvní strana přiměřeně zohlední potřeby bezpečnosti a ochrany obětí.
- 3) Kromě toho poskytne každá smluvní strana potřebnou zdravotní nebo jinou pomoc obětem, které se legálně zdržují na jejím území a nemají dostatečné zdroje a takovou pomoc potřebují.
- 4) Každá smluvní strana přijme pravidla, na základě kterých jsou oběti, legálně se zdržující na jejím území, oprávněny mít přístup na pracovní trh, na odborné školení a vzdělávání.
- 5) Každá smluvní strana přijme opatření, podle potřeby a podle podmínek stanovených jejím vnitrostátním právním řádem, na spolupráci s nevládními organizacemi, jinými příslušnými organizacemi nebo jinými prvky občanské společnosti aktivními při pomoci obětem.
- 6) Každá smluvní strana přijme také legislativní nebo jiná opatření, která jsou potřebná na zabezpečení toho, aby pomoc oběti nebyla podmíněna její ochotou vypovídat jako svědek.
- 7) Pro výkon ustanovení tohoto článku každá smluvní strana zabezpečí, že služby jsou poskytovány na konsenzuálním a informovaném základě při náležitém zohlednění zvláštních potřeb osob v ohroženém postavení a práv dítěte v podmínkách bydlení, vzdělávání a v přiměřené zdravotní péči.

Článek 13 - Lhůta na zotavení a reflexi

- 1) Každá smluvní strana stanoví ve svém vnitrostátním právním řádu lhůtu na zotavení v rozsahu nejméně 30 dní, pokud existují dostatečné důvody se domnívat, že dotčená osoba je obětí. Tato lhůta má být dostačující pro zotavení se a vymanění se z vlivu pachatelů a/nebo k přijetí informovaného rozhodnutí o spolupráci s příslušnými orgány. Během této lhůty není možné vydat rozhodnutí o jejím vyhoštění. Toto ustanovení nemá vliv na činnosti vykonávané příslušnými orgány ve všech fázích příslušného vnitrostátního konání, zejména při vyšetřování a trestním stíhání příslušných trestných činů. Během této lhůty povolí smluvní strany dotčeným osobám zůstat na jejich území.

- 2) Během této lhůty mají osoby uvedené v odst. 1 tohoto článku nárok na opatření uvedená v článku 12, odst. 1 a 2.
- 3) Smluvní strany nejsou povinny dodržovat tuto lhůtu, jestliže tomu brání veřejný zájem nebo v případě zjištění, že postavení oběti bylo nesprávně určené.

Článek 14 - Povolení k pobytu

- 1) Každá smluvní strana vydá obnovitelné povolení k pobytu osobám v jedné nebo druhé z těchto situací nebo v obou:
 - a) příslušný orgán se domnívá, že jejich pobyt je potřebný z důvodu jejich osobní situace;
 - b) příslušný orgán se domnívá, že jejich pobyt je potřebný za účelem jejich spolupráce s orgány činnými v trestním řízení.
- 2) Povolení k pobytu pro dětské oběti, pokud je podle právního řádu vyžadováno, se vydává v souladu s nejlepším zájmem dítěte a podle potřeby je za stejných podmínek obnovitelné.
- 3) Neobnovení nebo zrušení povolení k pobytu je předmětem podmínek stanovených vnitrostátním právním řádem smluvní strany.
- 4) Jestliže oběť předloží žádost o jiný druh povolení k pobytu, dotčená smluvní strana vezme v úvahu, že tato osoba má nebo měla povolení k pobytu v souladu s odst. 1.
- 5) Se zřetelem na závazky smluvních stran, na které se odvolává článek 40 této úmluvy, každá smluvní strana zabezpečí, že udělení povolení podle tohoto ustanovení nemá vliv na právo žádat a využívat azyl.

Článek 15 - Odškodnění a právní nárok

- 1) Každá smluvní strana zabezpečí, že od prvního kontaktu s příslušnými orgány mají oběti přístup k informacím o příslušných soudních a administrativních postupech v jazyce, kterému rozumějí.
- 2) Každá smluvní strana stanoví ve svém vnitrostátním právním řádu právo na právní pomoc a bezplatnou právní pomoc pro oběti podle podmínek stanovených jejím vnitrostátním právním řádem.
- 3) Každá smluvní strana stanoví ve svém vnitrostátním právním řádu právo oběti na odškodnění od pachatelů.
- 4) Každá smluvní strana přijme taková legislativní nebo jiná opatření, která mohou být potřebná k zabezpečení odškodnění obětí v souladu s podmínkami podle jejího vnitrostátního právního řádu, např. prostřednictvím založení fondu na odškodnění obětí nebo opatření či programů zaměřených na sociální pomoc a sociální integraci obětí, které mohou být financovány z prostředků vyplývajících z uplatňování opatření stanovených článkem 23.

Článek 16 - Repatriace a navrácení obětí

- 1) Smluvní strana, jejíž je oběť státním příslušníkem nebo ve které má tato osoba v době vstupu na území přijímající strany právo na trvalý pobyt, ulehčí a přijme její návrat bez nenáležitého nebo neodůvodněného zdržení s ohledem na její práva, bezpečnost a důstojnost.
- 2) V případě, že smluvní strana vrátí oběť jinému státu, takovýto návrat se vykoná s náležitým ohledem na práva, bezpečnost a důstojnost této osoby a na stav všech právních postupů spojených se skutečností, že osoba je obětí, a vykoná se přednostně dobrovolně.
- 3) Žádaná smluvní strana na žádost přijímající smluvní strany ověří, zda osoba je jejím státním

občanem nebo má právo trvalého pobytu na jejím území v době vstupu na území přijímající smluvní strany.

- 4) Aby se ulehčil návrat oběti, která je bez řádné dokumentace, smluvní strana, které je osoba státním občanem nebo ve které má v době vstupu na území přijímající smluvní strany právo k trvalému pobytu, souhlasí, na žádost přijímající smluvní strany, s vydáním takových cestovních dokladů nebo jiného povolení, které může být potřebné pro osobu, aby mohla cestovat a opětovně vstupovat na její území.
- 5) Každá smluvní strana přijme legislativní nebo jiná opatření potřebná na zavedení programů repatriace zahrnující příslušné národní nebo mezinárodní instituce a nevládní organizace. Tyto programy mají za cíl zabránit tomu, aby se osoba opětovně stala obětí. Každá smluvní strana bude vyvíjet úsilí na reintegraci obětí do společnosti státu návratu, včetně reintegrace do vzdělávacího systému a na pracovní trh, zejména prostřednictvím získání a zlepšení jejich odborných znalostí. Se zřetelem na děti by měly tyto programy zahrnovat využití práva na vzdělání a opatření na zabezpečení přiměřené péče nebo přijetí rodinou nebo příslušnými pečovatelskými zařízeními.
- 6) Každá smluvní strana přijme legislativní nebo jiná opatření potřebná k tomu, aby obětem byl umožněn přístup ke kontaktním informacím struktur, které jim mohou pomoci v zemi, kam se vrátily nebo repatriovaly, jakými jsou orgány činné v trestním řízení, nevládní organizace, právnické kanceláře a agentury sociální péče, a to podle potřeby ve spolupráci s jakoukoli dotčenou smluvní stranou.
- 7) Dětské oběti se do země nevracejí v případě, že je náznak, po vyhodnocení rizik a bezpečnosti, že takovýto návrat by nebyl v nejlepším zájmu dítěte.

Článek 17 - Rovnost pohlaví

Každá smluvní strana se při uplatňování opatření uvedených v této kapitole zaměřuje na podporu rovnosti pohlaví, uplatňuje ji při rozvoji, výkonu a hodnocení opatření.

IV. část - Trestné právo hmotné

Článek 18 - Trestnost obchodování s lidmi

Každá smluvní strana přijme legislativní a jiná opatření potřebná ke stanovení jednání uvedeného v článku 4 této úmluvy za trestný čin, je-li spáchán úmyslně.

Článek 19 - Trestnost využívání služeb oběti

Každá smluvní strana by měla zvážit přijetí legislativních a jiných opatření do vnitrostátního právního řádu, která jsou nezbytná pro zakotvení trestného činu spočívajícího ve využívání služeb, které jsou předmětem vykořisťování, jak jsou uvedeny v článku 4 této Úmluvy, pokud ten, kdo těchto služeb využívá, si je vědom toho, že osoba, poskytující služby je obětí obchodování s lidmi, do vnitrostátního právního řádu.

Článek 20 - Trestnost činů spojených s cestovními doklady nebo doklady totožnosti

Každá smluvní strana přijme legislativní a jiná opatření potřebná na stanovení následujících konání za trestné činy, pokud jsou spáchány úmyslně a za účelem umožnění obchodování s lidmi:

- a) falšování cestovního dokladu nebo dokladu totožnosti;
- b) obstarání nebo poskytnutí takového dokladu;

- c) zadržení, odstranění, ukrytí, poškození nebo zničení cestovního dokladu nebo dokladu totožnosti jiné osoby.

Článek 21 - Pokus o napomáhání či spoluvina

- 1) Každá smluvní strana přijme legislativní a jiná opatření potřebná k tomu, aby napomáhání při páčání jakéhokoli trestného činu stanoveného v souladu s článkem 18 a s článkem 20 této úmluvy, bylo označeno za trestný čin.
- 2) Každá smluvní strana přijme legislativní a jiná opatření potřebná ke stanovení pokusu o trestné činy za trestné činy za předpokladu, že jsou spáchány úmyslně v souladu s článkem 18 a s článkem 20 odst. a) této úmluvy.

Článek 22 - Odpovědnost právnických osob

- 1) Každá smluvní strana přijme legislativní a jiná opatření potřebná ke stanovení zodpovědnosti právnických osob za trestné činy, v souladu s touto úmluvou, spáchané v jejich prospěch jakoukoli fyzickou osobou, konající buď vlastním jménem nebo jako součást orgánu právnické osoby, která má vedoucí postavení v rámci právnické osoby, založené na:
 - a) pravomoci zastupovat právnickou osobu;
 - b) pravomoci přijímat rozhodnutí jménem právnické osoby;
 - c) pravomoci vykonávat kontrolu v rámci právnické osoby.
- 2) Mimo případů už stanovených v odst. 1 každá smluvní strana přijme opatření potřebná ke stanovení odpovědnosti právnických osob, jestliže nedostatek dohledu nebo kontroly ze strany fyzické osoby, podle odst. 1, umožní spáchání trestného činu stanoveného v souladu s touto úmluvou ve prospěch právnické osoby fyzickou osobou konající jejím jménem.
- 3) Podle právních zásad smluvní strany odpovědnost právnické osoby může být trestně-právní, občansko-právní nebo administrativně-právní.
- 4) Tato odpovědnost nemá vliv na trestní odpovědnost fyzických osob, které spáchaly trestný čin.

Článek 23 - Sankce a opatření

- 1) Každá smluvní strana přijme legislativní a jiná opatření potřebná pro zabezpečení toho, aby trestné činy podle článků 18 až 21 byly potrestány účinnými, přiměřenými a odrazujícími sankcemi. Při trestných činech spáchaných podle článku 18, pokud jsou spáchané fyzickými osobami, zahrnují tyto sankce tresty, včetně trestu odnětí svobody, které mohou vést k extradici.
- 2) Každá smluvní strana zabezpečí, aby právnické osoby, odpovědné podle článku 22, podléhaly účinným, přiměřeným a odrazujícím trestním anebo netrestním sankcím nebo opatřením, včetně trestů peněžních.
- 3) Každá smluvní strana přijme legislativní a jiná opatření potřebná pro umožnění konfiskace nebo jiného zabavení prostředků a příjmů z trestných činů, stanovených v souladu s článkem 18 a článkem 22, odstavec a) této úmluvy, a nebo majetku, jehož hodnota odpovídá těmto příjmům.
- 4) Každá smluvní strana přijme legislativní anebo jiná opatření potřebná pro umožnění dočasného nebo trvalého uzavření jakéhokoli zařízení, které bylo využíváno k obchodu s lidmi, bez toho, aby byla dotknuta práva třetích stran konajících v dobré víře, anebo na zabránění pachatelů dočasně nebo trvale vykonávat činnost, na jejímž základě byl spáchán trestný čin.

Článek 24 - Přitěžující okolnosti

Každá smluvní strana zabezpečí, že následující okolnosti se při určování trestu za trestné činy, stanovené v souladu s článkem 18 této úmluvy, považují za přitěžující:

- a) trestný čin úmyslně nebo z vědomé nedbalosti ohrozil život oběti;
- b) trestný čin byl spáchán proti dítěti;
- c) trestný čin byl spáchán veřejným činitelem při výkonu jeho pravomoci;
- d) trestný čin byl spáchán zločineckou skupinou.

Článek 25 - Předchozí odsouzení

Každá smluvní strana přijme legislativní a jiná opatření stanovující možnost zohlednit při určování trestu konečné rozsudky vynesené jinou smluvní stranou ve vztahu k trestným činům stanoveným v souladu s touto úmluvou.

Článek 26 - Ustanovení o netrestnosti

Každá smluvní strana v souladu se základními zásadami svého právního řádu stanoví možnost neuložení trestů obětem za jejich zapojení do nezákonné činnosti v míře, ve které k tomu byly přinuceny.

V. část - Vyšetřování, obžaloba a procesní právo

Článek 27 - Žádosti *ex parte* a *ex officio*

- 1) Každá smluvní strana zabezpečí, že vyšetřování nebo obžaloba z trestných činů stanovených v souladu s touto úmluvou nejsou závislé na výpovědi nebo trestním oznámení podaném obětí, přinejmenším jestliže byl trestný čin spáchán zcela nebo částečně na jejím území.
- 2) Každá smluvní strana zabezpečí, že oběť trestného činu může podat trestní oznámení u příslušných orgánů státu pobytu, jestliže byl trestný čin spáchán na území smluvní strany jiné než té, kde má pobyt. Příslušný orgán, kterému bylo trestní oznámení podáno, pokud nemá v této věci pravomoc, bezodkladně předá věc příslušnému orgánu smluvní strany, na jejímž území byl trestný čin spáchán. Trestní oznámení se projednává v souladu s vnitrostátním právním řádem smluvní strany, na jejímž území byl trestný čin spáchán.
- 3) Každá smluvní strana zabezpečí prostřednictvím legislativních nebo jiných opatření, v souladu s podmínkami stanovenými jí vnitrostátním právním řádem, aby všechny uskupení, nadace, sdružení nebo nevládní organizace, které se zaměřují na boj proti obchodování s lidmi nebo na ochranu lidských práv, mohly během jednání o trestném činu, stanoveném v souladu s článkem 18 této úmluvy, pomáhat oběti anebo ji s jejím souhlasem podporovat.

Článek 28 - Ochrana obětí, svědků a spolupracovníků se soudními orgány

- 1) Každá smluvní strana přijme legislativní nebo jiná opatření potřebná na poskytnutí účinné a přiměřené ochrany před možnou odplatou nebo zastrašováním, zejména v průběhu a po skončení vyšetřování a obžalování pachatelů, pro:
 - a) oběti;
 - b) podle potřeby ty, kteří oznámí trestné činy, stanovené v souladu s článkem 18 této úmluvy, nebo kteří jinak spolupracují s orgány činnými v trestním řízení;
 - c) svědky, kteří vypovídají o trestných činech stanovených v souladu s článkem 18 této úmluvy;
 - d) pokud je to nutné, členy rodiny osob uvedených pod písm. a) a c).

- 2) Každá smluvní strana přijme legislativní nebo jiná opatření potřebná k zabezpečení a poskytnutí různých druhů ochrany. Může to zahrnovat fyzickou ochranu, přestěhování, změnu identity a pomoc při získávání práce.
- 3) Oběti, která je dítětem, se poskytují speciální ochranná opatření při zohlednění nejlepšího zájmu dítěte.
- 4) Každá smluvní strana přijme legislativní nebo jiná opatření potřebná, pokud je to nutné, na poskytnutí přiměřené ochrany před možnou odplatou nebo zastrašováním, zvláště v průběhu a po vyšetření a trestním stíhání pachatelů, pro členy seskupení, nadací, sdružení nebo nevládních organizací, které vykonávají činnosti uvedené v článku 27, odst. 3.
- 5) Každá smluvní strana zváží přistoupení k dohodám nebo ujednáním s jinými státy za účelem vykonávání tohoto článku.

Článek 29 - Specializované a koordinační orgány

- 1) Každá smluvní strana přijme opatření potřebná k zabezpečení toho, aby byly osoby nebo orgány specializované na boj proti obchodu s lidmi a na ochranu obětí. Tyto osoby nebo orgány mají v souladu se základními zásadami právního řádu smluvní strany potřebnou nezávislost k efektivnímu a nezávislému výkonu svých funkcí. Tyto osoby nebo zaměstnanci těchto orgánů mají k výkonu těchto funkcí přiměřené vzdělání a finanční prostředky.
- 2) Každá smluvní strana přijme opatření k zabezpečení koordinace politik a činností ministerstev a ostatních veřejných úřadů proti obchodování s lidmi prostřednictvím vytvoření koordinačních orgánů, je-li to potřebné.
- 3) Každá smluvní strana zabezpečí nebo posílí vzdělání příslušných pracovníků o prevenci a o boji proti obchodování s lidmi, včetně školení o lidských právech. Školení mohou být speciální pro jednotlivé orgány a podle potřeby se zaměřují na: metody používané při prevenci obchodování s lidmi, trestní stíhání obchodníků s lidmi a ochranu práv obětí, včetně ochrany obětí před obchodníky s lidmi.
- 4) Každá smluvní strana uváží jmenování národních zpravodajů nebo jiných mechanismů pro monitorování činnosti státních institucí proti obchodu s lidmi a realizaci národních legislativních požadavků.

Článek 30 - Soudní projednávání

V souladu s Úmluvou o ochraně lidských práv a základních svobod, zejména článkem 6, každá smluvní strana přijme legislativní nebo jiná opatření potřebná k tomu, aby v průběhu soudního jednání byly zajištěny:

- a) ochrana soukromí obětí a podle potřeby i jejich totožnosti;
- b) bezpečnost obětí a jejich ochrana před zastrašováním;

v souladu s podmínkami podle jejich vnitrostátního právního řádu a, v případě dětských obětí, zvláštní péče o potřeby dětí a zabezpečení jejich práva na zvláštní ochranná opatření.

Článek 31 - Jurisdikce

- 1) Každá smluvní strana přijme legislativní a jiná opatření potřebná ke stanovení soudní pravomoci pro všechny trestné činy stanovené v souladu s touto úmluvou, pokud je trestný čin spáchan:
 - a) na jejím území; nebo
 - b) na palubě lodi plující pod vlajkou této smluvní strany; nebo
 - c) na palubě letadla registrovaného podle zákonů této smluvní strany; nebo

- d) jedním z jejich občanů nebo osobou bez státní příslušnosti, které mají obvyklé bydliště na jejím území, jestliže je trestný čin trestný podle práva státu, kde byl spáchán, anebo jestliže je trestný čin spáchán mimo území jurisdikce kteréhokoli státu;
 - e) proti jednomu z jeho státních příslušníků.
- 2) Každá smluvní strana může v době podpisu nebo při uložení ratifikační listiny, listiny o přijetí, schválení nebo přistoupení, prostřednictvím sdělení adresovaného generálnímu tajemníkovi Rady Evropy vyhlásit, že si vyhrazuje právo neuplatňovat nebo uplatňovat pouze ve specifických případech nebo podmínkách jurisdikční pravidla stanovená v odst. 1 písm. d) a e) tohoto článku nebo jakoukoli jejich část.
 - 3) Každá smluvní strana přijme opatření potřebná ke stanovení jurisdikce pro trestné činy stanovené v této úmluvě v případech, kdy se údajný pachatel nachází na jejím území a ta ho na základě žádosti o extradici jiné smluvní strany nevdá, a to výlučně z důvodu státního občanství pachatele.
 - 4) Jestliže si více než jedna smluvní strana nárokuje jurisdikci pro trestný čin stanovený v souladu s touto úmluvou, zainteresované smluvní strany, podle potřeby, provedou konzultace s cílem určit nejprůměřenější jurisdikci pro trestní stíhání.
 - 5) Bez toho, aby byly dotknuty všeobecné zásady mezinárodního práva, tato úmluva nevylučuje trestní jurisdikci vykonávanou smluvní stranou v souladu s vnitrostátním právním řádem.

VI. část - Mezinárodní spolupráce a spolupráce s občanskou společností

Článek 32 - Všeobecné zásady a opatření pro mezinárodní spolupráci

Smluvní strany navzájem spolupracují v souladu s ustanoveními této úmluvy a prostřednictvím uplatňování příslušných platných mezinárodních a regionálních nástrojů, ujednání dohodnutých na základě jednotné nebo reciproční legislativy a vnitrostátních právních předpisů, v nejširší možné míře, za účelem:

- předcházení a boje proti obchodování s lidmi;
- ochrany a poskytování pomoci obětem;
- vyšetřování trestných činů nebo činností týkajících se trestných činů podle této úmluvy.

Článek 33 - Opatření vztahující se na ohrožené nebo nezvěstné osoby

- 1) Jestliže smluvní strana na základě informací, které má k dispozici, má důvod se domnívat, že život, svoboda nebo fyzická integrita osoby podle článku 28 odst. 1 je na území jiné smluvní strany v bezprostředním nebezpečí, smluvní strana, která disponuje informacemi, v takovémto nouzovém případě bezodkladně poskytne této smluvní straně informace, aby mohla přijmout přiměřená ochranná opatření.
- 2) Smluvní strany této úmluvy mohou zvážit posílení spolupráce při pátrání po nezvěstných osobách, zejména nezvěstných dětech, jestliže se na základě dostupných informací domnívají, že dítě je obětí obchodování s lidmi. Za tímto účelem mohou smluvní strany vzájemně uzavírat bilaterální nebo multilaterální smlouvy.

Článek 34 - Informace

- 1) Žádaná smluvní strana ihned informuje žadající smluvní stranu o konečném výsledku akce uskutečněné podle této části. Žádaná smluvní strana rovněž informuje žadající smluvní stranu

o všech okolnostech, které znemožňují vykonání plánované akce nebo ji pravděpodobně značně oddálí.

- 2) Smluvní strana může podle svého vnitrostátního právního řádu poskytnout bez předcházející žádosti jiné smluvní strany informace získané v rámci svého vlastního vyšetřování, pokud poskytnutí takovýchto informací může přijímající smluvní straně pomoci začít nebo provádět vyšetřování nebo projednávání týkající se trestných činů podle této úmluvy nebo může vést k žádosti o spolupráci podle této části.
- 3) Před poskytnutím takovýchto informací může poskytující smluvní strana požádat, aby byly tyto informace považovány za důvěrné nebo aby byly využity podle určitých podmínek. Jestliže přijímající smluvní strana není schopna takovéto žádosti vyhovět, oznámí to poskytující smluvní straně, která poté určí, zda informace přece jen poskytne. V případě, že přijímající smluvní strana přijme informace podle určitých podmínek, je jimi vázána.
- 4) Všechny požadované informace týkající se článků 13, 14 a 16 potřebné k poskytnutí práv udělených těmito články se poskytnou na žádost dotčené smluvní strany bezodkladně s náležitým dodržením článku 11 této úmluvy.

Článek 35 - Spolupráce s občanskou společností

Každá smluvní strana podpoří státní orgány a veřejné činitele, aby spolupracovali s nevládními organizacemi, ostatními příslušnými organizacemi a členy občanské společnosti při zakládání strategických partnerství s cílem dosáhnout účelu této úmluvy.

VII. část - Monitorovací mechanismus

Článek 36 - Skupina expertů pro akce proti obchodování s lidmi

- 1) Skupina expertů pro boj proti obchodování s lidmi (dále jen „GRETA“) monitoruje vykonávání této úmluvy jednotlivými stranami.
- 2) GRETA je složená z minimálně 10 členů a maximálně z 15 členů při zohlednění vyváženosti pohlaví a zeměpisné vyváženosti jakož i multidisciplinární expertízy. Jsou voleni výborem stran na funkční období 4 let, s možností zvolení nejvíce ve dvou po sobě jdoucích obdobích, a jsou vybíráni ze státních občanů států, jež jsou stranami této úmluvy.
- 3) Volba členů GRETA je založená na těchto zásadách:
 - a) jsou vybíráni z osob s vysokým morálním charakterem, známých pro jejich uznávané schopnosti v oblasti lidských práv, pomoci a ochraně obětí, v akcích proti obchodování s lidmi nebo které mají zkušenosti v oblastech stanovených touto úmluvou;
 - b) zasedají a jsou nezávislí a nestranní při výkonu svých funkcí a jsou schopni vykonávat povinnosti efektivně;
 - c) žádný stát nemůže mít v GRETA dva členy;
 - d) měli by zastupovat hlavní právní systémy.
- 4) Postup pro volbu členů GRETA je určen v prvním roce po vstupu této úmluvy v platnost Výborem ministrů po poradě se stranami úmluvy a po získání jejich jednohlasného souhlasu. GRETA přijme vlastní jednací řád.

Článek 37 - Výbor smluvních stran

- 1) Výbor smluvních stran je složený ze zástupců členských států ve Výboru ministrů Rady Evropy,

kteří jsou stranami úmluvy, a zástupců smluvních stran úmluvy, které nejsou členy Rady Evropy.

- 2) Výbor smluvních stran svolává generální tajemník Rady Evropy. Jeho první zasedání se uskuteční v prvním roce po vstupu této úmluvy v platnost za účelem zvolení členů GRETA. Následně se schází kdykoli, jestliže o to požádá třetina smluvních stran, předseda GRETA nebo generální tajemník.
- 3) Výbor smluvních stran přijme svůj jednací řád.

Článek 38 - Postup

- 1) Hodnotící postup se týká smluvních stran úmluvy a je rozdělený do kol, jejichž délku určuje GRETA. Na začátku každého kola se stanoví specifická opatření, na kterých se hodnotící postup zakládá.
- 2) GRETA určí nejvhodnější způsoby provedení tohoto hodnocení. GRETA může zejména přijmout pro každé hodnocení dotazník, který může sloužit jako základ pro zhodnocení provádění této úmluvy smluvními stranami. Tento dotazník je adresován všem smluvním stranám. Smluvní strany odpovídají na tento dotazník stejně jako na ostatní žádosti o informace od GRETA.
- 3) GRETA může požadovat informace od občanské společnosti.
- 4) GRETA může doplňkově organizovat, ve spolupráci s národními orgány a s „kontaktní osobou“ jmenovanou národními orgány a pokud je to potřebné s pomocí nezávislých národních expertů, návštěvy států. Během těchto návštěv mohou GRETA pomáhat odborníci na jednotlivé oblasti.
- 5) GRETA připraví návrh zprávy obsahující analýzu provádění ustanovení, na kterých je hodnocení založeno, stejně jako návrhy týkající se způsobu, kterým může dotčená smluvní strana řešit zjištěné problémy. Návrh zprávy se předloží k připomínkám smluvní straně, která je předmětem hodnocení. Její připomínky bere GRETA v úvahu při vypracování zprávy.
- 6) Na základě toho přijme GRETA svou zprávu a závěry týkající se opatření přijatých dotčenou smluvní stranou na provádění ustanovení této úmluvy. Tato zpráva a závěry se zasílají dotčené smluvní straně a Výboru smluvních stran. Zpráva a závěry GRETA se po jejich přijetí zveřejňují společně s případnými připomínkami dotčené smluvní strany.
- 7) Bez toho, aniž by byl dotčen postup v odstavcích 1 až 6 tohoto článku, Výbor smluvních stran může na základě zprávy a závěrů GRETA přijmout doporučení adresované této smluvní straně:
 - a) týkající se opatření, která se přijmou na provedení závěrů GRETA, a je-li to potřebné, pro stanovení data na podání informací o jejich provedení;
 - b) s cílem podporovat spolupráci s touto smluvní stranou na správném provádění této úmluvy.

VIII. část - Vztah k ostatním mezinárodním dokumentům

Článek 39 - Vztah k protokolu o prevenci, potlačování a trestání obchodování s lidmi, zejména s ženami a dětmi, doplňující Úmluvu OSN proti nadnárodnímu organizovanému zločinu

Tato úmluva nemá vliv na práva a povinnosti vyplývající z ustanovení Protokolu o prevenci, potlačování a trestání obchodování s lidmi, zejména s ženami a dětmi, doplňující Úmluvu OSN proti nadnárodnímu organizovanému zločinu, a má za cíl zvýšit jí poskytovanou ochranu a rozvinout v ní obsažené standardy.

Článek 40 - Vztah k ostatním mezinárodním dokumentům

- 1) Tato úmluva nemá vliv na práva a povinnosti vyplývající z ostatních mezinárodních dokumentů,

jejichž smluvními stranami jsou smluvní strany této úmluvy nebo se jimi v budoucnosti stanou a které obsahují ustanovení o záležitostech spravovaných touto úmluvou a které zabezpečují pro oběti obchodování vyšší ochranu a pomoc.

- 2) Smluvní strany úmluvy mohou za účelem doplnění nebo posílení jejích ustanovení a nebo ulehčení provádění v ní obsažených zásad vzájemně uzavírat bilaterální nebo multilaterální dohody o záležitostech souvisejících s touto úmluvou.
- 3) Bez toho, aniž by byly dotčeny cíl a účel této úmluvy, a bez toho, aniž by bylo dotčeno její plné uplatňování jinými stranami, smluvní strany, které jsou členy Evropské unie, uplatňují ve svých vzájemných vztazích pravidla Společenství a Evropské unie, pokud existují pravidla Společenství a Evropské unie řídící dotčený předmět a jsou platné ve specifických případech.
- 4) Nic v této úmluvě neovlivňuje práva, povinnosti a zodpovědnost států a jednotlivců podle mezinárodního práva, včetně mezinárodního humanitárního práva a mezinárodního práva v oblasti lidských práv, a zejména tam, kde je to vhodné, dle Úmluvy z roku 1951 a Protokolu z roku 1967 týkajícího se právního postavení utečenců a zásady *non-refoulement* utečenců v něm obsaženou.

IX. část - Změna a doplnění úmluvy

Článek 41 - Změna a doplnění

- 1) Každý návrh na změnu a doplnění této úmluvy přednesený smluvní stranou se oznámí generálnímu tajemníkovi Rady Evropy, který jej předloží členským státům Rady Evropy, každému signatáři, každému státu, který je smluvní stranou, Evropskému společenství, každému státu přizvanému k podpisu úmluvy v souladu s ustanoveními článku 42 a každému státu přizvanému k přistoupení k této úmluvě v souladu s ustanoveními článku 43.
- 2) Každá změna a doplnění navrhované stranou se oznámí GRETA, která předloží své stanovisko k navrhované změně a doplnění Výboru ministrů.
- 3) Výbor ministrů zváží navrhovanou změnu, doplnění a stanovisko předložené GRETA a po poradě smluvních stran této úmluvy a obdržení jejich jednohlasného souhlasu, může změnu a doplnění přijmout.
- 4) Text každé změny a doplnění přijatý Výborem ministrů v souladu s odstavcem 3 tohoto článku se předloží smluvním stranám ke schválení.
- 5) Každá změna a doplnění přijaté v souladu s odst. 3 tohoto článku vstoupí v platnost prvního dne měsíce následujícího po uplynutí lhůty jednoho měsíce po datu, kdy všechny strany informovaly generálního tajemníka, že ji přijaly.

X. část - Závěrečná ustanovení

Článek 42 - Podpis a vstup v platnost

- 1) Tato úmluva je otevřena k podpisu členským státům Rady Evropy, nečlenským státům, které se zúčastnily na jejím vypracování, a Evropskému společenství.
- 2) Tato úmluva je předmětem ratifikace, přijetí nebo schválení. Ratifikační listiny, listiny o přijetí nebo schválení jsou uloženy u generálního tajemníka Rady Evropy.
- 3) Tato úmluva nabývá platnost prvního dne měsíce následujícího po uplynutí lhůty tří měsíců od data, kdy 10 signatářů, z toho 8 z členských států Rady Evropy, vyjádřilo souhlas být úmluvou vázány v souladu s ustanoveními předchozího odstavce.

- 4) V souvislosti se všemi státy uvedenými v odstavci 1 nebo Evropským společenstvím, které následně vyjádří svůj souhlas být jí vázány, vstoupí úmluva v platnost první den měsíce následujícího po uplynutí lhůty třech měsíců po datu uložení ratifikační listiny, listiny o přijetí nebo schválení.

Článek 43 - Přístup k úmluvě

- 1) Po vstupu této úmluvy v platnost může Výbor ministrů Rady Evropy, po poradě se smluvními stranami této úmluvy a získání jejich jednomyslného souhlasu, pozvat každý nečlenský stát Rady Evropy, který se neúčastnil na vypracování úmluvy, aby k této úmluvě přistoupil na základě rozhodnutí většiny stanovené v článku, 20 písm. d) Statutu Rady Evropy, a na základě jednomyslného hlasování zástupců smluvních stran oprávněných být členy Výboru ministrů.
- 2) Ve vztahu ke každému přistupujícímu státu vstoupí úmluva v platnost v první den měsíce následujícího po uplynutí lhůty tří měsíců od uložení listiny o přistoupení u generálního tajemníka Rady Evropy.

Článek 44 - Územní působnost

- 1) Každý stát nebo Evropské společenství může v době podpisu nebo během uložení své ratifikační listiny, listiny o přijetí, schválení nebo přistoupení stanovit jedno nebo více území, na kterém se úmluva uplatňuje.
- 2) Každá smluvní strana může kdykoli později, na základě oznámení adresovaného generálnímu tajemníkovi Rady Evropy, rozšířit uplatňování této úmluvy na jakékoli jiné území uvedené v oznámení, za jehož mezinárodní vztahy je odpovědná nebo v jehož jméně je oprávněná přebírat závazky. V souvislosti s tímto územím vstoupí úmluva v platnost první den měsíce následujícího po uplynutí třech měsíců od data doručení oznámení generálnímu tajemníkovi.
- 3) Každé oznámení podle dvou předcházejících odstavců se může, ve vztahu ke každému území určenému v tomto oznámení, zrušit oznámením adresovaným generálnímu tajemníkovi Rady Evropy. Zrušení vstoupí v platnost první den měsíce následujícího po uplynutí třech měsíců od data doručení tohoto oznámení generálnímu tajemníkovi.

Článek 45 - Výhrady

Ve vztahu k žádnému ustanovení této úmluvy není možné uplatnit jakékoli výhrady, s výjimkou výhrady k článku 31, odst. 2.

Článek 46 - Výpověď

- 1) Kterákoli smluvní strana může tuto úmluvu kdykoli vypovědět prostřednictvím oznámení adresovaného generálnímu tajemníkovi Rady Evropy.
- 2) Tato výpověď vstoupí v platnost první den měsíce následujícího po uplynutí třech měsíců od data přijetí oznámení generálním tajemníkem.

Článek 47 - Oznámení

Generální tajemník Rady Evropy oznámí členským státům Rady Evropy, každému signatářskému státu, každému státu, který je smluvní stranou úmluvy, Evropskému společenství, každému státu přizvanému k podpisu této úmluvy v souladu s ustanoveními článku 42 a každému státu přizvanému přistoupit k této úmluvě v souladu s ustanoveními článku 43:

- a) každý podpis;
- b) uložení každé ratifikační listiny, listiny o přijetí, schválení nebo přistoupení;

- c) každé datum vstupu této úmluvy v platnost v souladu s články 42 a 43;
- d) každou změnu a doplnění, která jsou schválena v souladu s článkem 41 a datum, kdy tato změna a doplnění vstoupí v platnost;
- e) každou výpověď učiněnou v souladu s ustanoveními článku 46;
- f) každý jiný akt, oznámení nebo podání informací v souvislosti s touto úmluvou;
- g) každou výhradu učiněnou podle článku 45.

Na důkaz toho níže podepsaní, řádně k tomu zmocnění, podepsali tuto úmluvu.

Dáno ve Varšavě 16. května 2005 v jazyce anglickém a francouzském, přičemž obě znění mají stejnou platnost, v jednom vyhotovení, které bude uloženo v archívech Rady Evropy. Generální tajemník Rady Evropy předá ověřený opis každému členskému státu Rady Evropy, nečlenským státům, které se zúčastnily na vypracování této úmluvy, Evropskému společenství a každému státu, který byl přizván přistoupit k této úmluvě.

ÚMLUVA RADY EVROPY O OPATŘENÍCH PROTI OBCHODOVÁNÍ S LIDSKÝMI BYTOSTMI (K NĚKTERÝM JEJÍM ASPEKTŮM)

*Stanislava Hýbnerová, Katedra mezinárodního práva
Právnické fakulty Univerzity Karlovy*

Obecná ustanovení

V rámci Rady Evropy byl v květnu 2005 přijat komplexní instrument boje proti obchodování s lidmi pod názvem Úmluva RE o opatřeních proti obchodování s lidskými bytostmi. Úmluva se prioritně zaměřuje na lidskoprávní aspekty a již v preambuli deklaruje, že obchod s lidskými bytostmi je vážným porušením lidských práv, útokem na lidskou důstojnost a integritu jednotlivce a že může mít za následek zotročení oběti. Proto je základním cílem Úmluvy respektování práv obětí, jejich ochrana a boj proti obchodování s lidmi.

Příslušné formulace uznávající obchod s lidmi za významné porušení lidských práv mají závažné implikace v tom smyslu, že podle obecného mezinárodního práva a lidskoprávních úmluv mohou být státy odpovědné za soukromé jednání, jestliže selhaly ve své povinnosti předcházet porušování lidských práv nebo vyšetřovat a trestat takovéto soukromé jednání, případně poskytnout náhradu (viz CEDAW - Výbor pro odstranění diskriminace žen, Všeobecné doporučení č. 19). K dispozici je též bohatě zastoupená jurisprudencí mezinárodních judičiálních orgánů lidských práv, která napomohla rozvinout institut odpovědnosti států nad jeho klasický obsah. Evropský soud pro lidská práva uznal například odpovědnost smluvních stran za soukromé skutky jednotlivců nebo skupin osob v případě, že tyto strany opomněly přijmout příslušná ochranná opatření (viz případ X a Y proti Nizozemí, 1979).

V dokumentech Rady Evropy a Evropské Unie je obchod s lidmi, v důsledku jeho bezprecedentního rozšíření, označován za novodobé otroctví, eventuálně za novou formu otroctví. V Evropské úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod je zákaz otroctví a nucené práce obsažen v čl. 4 s tím, že „nikdo nesmí být držen v otroctví nebo nevolnictví“ a „od nikoho se nesmí žádat, aby vykonával nucené nebo povinné práce“. V daném případě jde o písemné zakotvení obecně platného principu kogentního zákazu otroctví vylučující, pokud jde o smluvní podobu, suspendování a v případě obyčejové právní povahy derogaci. Uplatnění pojmu „zotročení“, v preambuli Úmluvy o opatřeních proti obchodování s lidskými bytostmi, v kontextu obchodu s lidmi lze považovat za imperativní právní rámec opatření stanovených úmluvou, jejichž vnitrostátní realizaci musí strany úmluvy zabezpečit, nemají-li se dostat do odpovědnostního postavení za závažné porušování lidských práv.

Vztah Úmluvy a Protokolu k Úmluvě OSN proti nadnárodnímu organizovanému zločinu, rozbor jednotlivých ustanovení

Úmluva RE vychází z Úmluvy OSN proti nadnárodnímu organizovanému zločinu a z Protokolu k této úmluvě o prevenci, potlačování a trestání obchodu s lidmi, zejména ženami a dětmi. V tomto směru vychází též z jeho definice obchodu s lidmi, za který se podle protokolu považuje:

- jednání zahrnující najímání, přemístění, přechovávání nebo přijetí osob;
- jednání s využitím nízkých prostředků: hrozby nebo použitím síly nebo jiných forem donucení, únosem, podvodem, uvedením v omyl, nebo zneužitím moci nebo pozice bezbrannosti, předáním nebo přijetím plateb nebo výhod, a to za účelem získání souhlasu osoby mající kontrolu nad jinou osobou;
- jednání za účelem vykořisťování osoby, které zahrnuje přinejmenším vykořisťování prostitucí jiných, jinou formou sexuálního vykořisťování, nucenou práci nebo nucenými službami, otroctvím nebo praktikami podobnými otroctví, nevolnictví nebo odnětí orgánů (čl. 3).

Cílem úmluvy je však především zlepšit ochranu obětí obchodování s lidmi, zefektivnit prevenci a dále rozpracovat protokolem stanovené standardy. A to zejména v oblasti spolupráce při stíhání a trestním postihu pachatelů (čl. 1).

Rozdílný je i rozsah působnosti. Na rozdíl od protokolu se úmluva vztahuje na všechny formy obchodování s lidmi a aplikuje se na všechny oběti, ať již ženy, muže nebo děti. Uplatňuje se nadto nejen vůči transnacionálnímu obchodování s lidmi, ale vůči jakémukoli obchodu tohoto typu provozovanému i na národní úrovni. Na rozdíl od protokolu se vztahuje i na pachatele, kteří netvoří organizovanou skupinu. Její ochranná opatření se vztahují na oběti nalézající se na území cílových zemí bez ohledu na jejich status legálních či nelegálních migrantů s tím, že předpokládá obě možnosti a bere v úvahu rozličné situace, za nichž se oběti obchodu s lidmi do cílových zemí dostávají.

Nad rámec ustanovení protokolu se v úmluvě Rady Evropy (*expresis verbis*) zakotvuje nediskriminační princip vztahující se k zákazu diskriminace oběti při pozitivně formulované povinnosti smluvních stran poskytovat těmto osobám určitou pomoc, ať již materiální nebo psychické povahy (čl. 3). Definice obchodu s lidmi, převzatá z protokolu, má klíčový význam pro implementaci všech pozitivně právně formulovaných ustanovení. V komentáři k textu úmluvy se zdůrazňuje především to, že k naplnění skutkové podstaty obchodu s lidmi je zapotřebí, aby byly dotčeny všechny tři komponenty, které jej konstituují (tzn. jednání, prostředky a účel) a jejich současné působení. Výjimkou jsou pouze dětské oběti, kde už jejich samotné získání, doprava, předání, umístění nebo přijetí naplňují akt obchodování s lidmi.

Úmluva RE, narozdíl od protokolu, nevyžaduje, aby doprava oběti probíhala přes hranice států, tj. z jedné země do druhé. Rovněž nepožaduje, jak již bylo uvedeno, aby se oběti do cílové země dostaly nelegální cestou (úmluva předpokládá i možnost, že oběť má turistické vízum, nebo v dané zemi studuje, nebo žádá o azyl). V této souvislosti má též klíčový význam pojem „zneužití zranitelnosti oběti“, který je úmluvou chápán extenzivně, jako zneužití jakékoli situace, v níž dotyčná osoba nemá reálnou a akceptovatelnou alternativu, kterou by mohla v zájmu své obrany uplatnit. Přitom zranitelnost může být různá: ekonomická, sociální, psychologická, fyzická, emocionální, může mít vztah k rodině atp. Je to však vždy situace, kdy oběť postrádá svobodu volby a kdy pachatel zneužívající této situace flagrantně porušuje lidská práva, ohrožuje lidskou důstojnost a integritu oběti, což jsou práva, kterých se nemůže nikdo legálně zříci, protože jsou inherentní lidské osobnosti. Co se týče vykořisťování a prostituce, úmluva je upravuje a kvalifikuje pouze v kontextu obchodu s lidmi. Prostituci *per se* a těžení z prostituce bez vztahu k obchodu s lidmi úmluva neupravuje s ohledem na rozdílnou vnitrostátní úpravu této problematiky a zjevné obtíže při pokusech o její harmonizaci (viz Úmluva OSN o potlačování obchodu s lidmi a vykořisťování prostituce druhých, 1949).

Ustanovení zahrnující preventivní opatření proti obchodu s lidmi jsou, na rozdíl od protokolu, formulovány jako pozitivní závazky. Zvláštní důraz je přitom kladen na genderový aspekt. Podle čl. 5(3) mají smluvní strany uplatňovat lidskoprávní přístup, což podle navrhovatelů úmluvy znamená, že požadované politiky, programy a strategie budou založeny na „gender mainstreaming“ přístupu a na principu nejvyššího zájmu dítěte s respektem k jeho právům. Mainstreamový koncept znamená, že při všech relevantních aktivitách bude brána v úvahu perspektiva genderové rovnosti, a to na všech úrovních a ve všech fázích rozhodovacího procesu (viz Doporučení Výboru ministrů R(98)14 členským státům o gender mainstreaming). Speciální opatření jsou požadována k zajištění prevence proti obchodu s dětmi. Žádoucí je *inter alia* vytvoření protektivního prostředí ve smyslu koncepce vytvořené UNICEFem sestávající se z osmi komponentů:

- ochrana práv dětí před škodlivým chováním, tradicemi, zvyky a praktikami,
- závazek vlády ochraňovat a realizovat práva dětí,
- otevřená diskuse a angažovanost v právech dětí,
- tvorba a prosazování ochranné legislativy,
- kapacita těch, kdo se zabývají a jsou v kontaktu s dětmi, rodinami a společnostmi na ochranu dětí,
- dovednosti z života dětí, jejich znalosti a účast,
- zavedení systému monitorování a referování o případech zneužití,

- programy a služby umožňující dětským obětem obchodu s lidmi zotavení a sociální reintegraci.

Úmluva též zdůrazňuje důležitou úlohu nevládních organizací a jiných relevantních prvků občanské společnosti v prevenci obchodu s lidmi, v ochraně jeho obětí a pomoci jim poskytované. Nad rámec starších úmluv, včetně protokolu, jdou opatření k ochraně práv obětí garantujících genderovou rovnost. Této problematice je věnována samostatná kapitola (III.) a lze ji považovat za jádro úmluvy. Úmluva především požaduje od smluvních stran přijetí nezbytných opatření k řádnému identifikačnímu procesu, který by umožnil identifikované oběti využívat ochranných a pomocných opatření stanovených úmluvou. Požadováno je především, aby kontakt s oběťmi realizovaly „kompetentní autority“ schopné jim poskytnout potřebnou pomoc. Smyslem je, aby oběti obchodu s lidmi nebyly bezdůvodně odesílány zpět do země původu nebo jiné země. Týká se to i obětí nalézajících se v cílové zemi nelegálně. Úmluva vyžaduje, a to za všech okolností, aby oběť nebyla před dokončením identifikačního procesu, který může trvat delší dobu a vyžadovat řadu úkonů, odeslána ze země, pokud jsou závažné důvody k domněnce, že se jedná o oběť obchodu s lidmi. U dětí se vždy přezkoumává, zda jsou oběťmi obchodu s lidmi (čl. 10).

Co se týče ochrany soukromí, vychází úmluva z ustanovení o nakládání s osobními daty obsaženými v Úmluvě RE o ochraně osob se zřetelem na automatizované zpracování osobních dat (CETS č. 108).

Pomoc obětem je nesporně širší, než jak stanoví protokol, a co je zvláště důležité, příslušná ustanovení jsou formulována tak, že státům přináší konkrétní povinnosti určitá opatření vnitrostátně zajistit. Např. ubytování oběti musí být adekvátní a bezpečné, aby se oběť mohla adaptovat a získat pocit, že jí nehrozí nebezpečí další viktimizace. Úmluva uvádí i psychologickou pomoc nezbytnou k překonání traumatu a nutnou k reintegraci. V řadě případů je nutná i pomoc tlumočnicka, zejména tam, kde by neznalost jazyka byla překážkou v přístupu k právům a spravedlnosti. Speciální opatření se opět týkají dětí. Důležité je ustanovení, které od stran požaduje bez ohledu na to, že povolení k pobytu poskytují jen osobám ochotným spolupracovat s orgány činnými v trestním řízení, aby uplatňovaly opatření vyžadující pomoc obětem obchodu s lidmi (čl. 6) bez ohledu na to, zda tyto osoby chtějí nebo nechťejí se státními orgány spolupracovat. Ve prospěch obětí nelegálně pobývajících na území smluvního státu je ustanovení čl. 13 požadující, aby smluvní strany těmto obětem poskytly - jako minimum - třicetidenní lhůtu na zotavení. U dětí se má vždy rozhodovat v souladu s principem jejich nejvyššího zájmu.

Ve věci utržené újmy stanoví úmluva ve prospěch oběti komplex opatření vyžadujících od stran úmluvy řadu kroků k řádnému zabezpečení (čl. 15). Státy mají

především povinnost zajistit náležitou informovanost oběti o relevantních soudních, event. administrativních řízeních, a to v jazyce, kterému oběť rozumí. Informaci musí podávat „kompetentní autority“ ihned při prvním kontaktu s obětí. Dále je zde povinnost poskytnout oběti, na základě vnitrostátního práva, právní pomoc, a to i bezplatnou. Úmluva se zde opět opírá o kazuistiku Evropského soudu pro lidská práva (např. rozsudek Airey proti Irsku, 1979). Dále příslušný paragraf konstituuje právo oběti na kompenzace (pekuniární povahy), a to jak za újmu materiální (např. za výdaje za lékařskou pomoc), tak i nemateriální (spojenou s traumatizujícími zážitky). Úmluva předpokládá, že povinnost náhrady utrpěné újmy má pachatel. Nicméně z řady důvodů požaduje od smluvních stran opatření (záruku), která by garantovala, že se oběti odškodnění skutečně dostane. Úmluva ponechává výklad pojmu „záruka“ na státech samotných s tím, že tyto mají z úmluvy povinnost stanovit právní základ kompenzací, administrativní rámec a operační a technické zajištění kompenzačního schématu. V této souvislosti úmluva stranám navrhuje vytvoření kompenzačního fondu a nebo přijetí opatření sociální pomoci a sociální integrace oběti, které by byly hrazeny ze zabavených prostředků pocházejících z kriminální činnosti. Jako model může být využita Evropská úmluva o odškodňování obětí násilných trestných činů (CETS č. 116), která se týká evropské harmonizace principů upravujících odškodnění obětí násilných činů a stanovující jejich závaznou povahu. Pro členské státy EU je tu navíc Direktiva Rady EU z 29. 4. 2004 o kompenzaci obětí trestných činů.

Co se týče repatriace a návratu oběti do země původu, má, s ohledem na ochranu jejich bezpečnosti před opakovanou viktimizací, klíčový význam ustanovení požadující od smluvních stran, které oběti přijímají, a od těch, které je vydávají, aby návrat oběti byl proveden s patřičným ohledem na práva, bezpečnost a důstojnost těchto osob. Tato práva zahrnují především právo nebýt vystaven nelidskému a ponižujícímu zacházení, právo na ochranu soukromí a rodinného života a ochranu osobní identity. V úvahu má být vzat i statut relevantního jedince jako oběti včetně práv, která z tohoto statutu vyplývají. Za zmínku stojí opět case-law ESLP, který v případě D. v. United Kingdom vyslovil stanovisko, že stát nese odpovědnost i v případě, že špatné zacházení nebylo způsobeno přímo či nepřímo veřejnou autoritou přijímající země. Problematika bezpečného návratu je, s ohledem na skutečnost, že většinu obětí obchodu s lidmi tvoří ženy a nezletilé dívky, výrazně spojena s principem gendrové rovnosti vyjádřené v čl. 17. Jeho účelem je podepřít koncepci podtrhující nezbytnost přijetí pozitivních opatření k dosažení rovnosti mužů a žen. Rovnost vyžaduje přijetí speciálních politik pro ženy, které jsou, s ohledem na svá biologická specifika, častěji vystaveny praktikám jako je mučení, nelidské, ponižující zacházení (fyzické násilí, znásilňování, obchodování za účelem sexuální exploatace).

Strategie mainstreamingu uplatňovaná ve všech ustanoveních úmluvy je předpokladem k dosažení faktické gendrové rovnosti, alespoň pokud jde o tuto oblast.

Harmonizaci hmotného práva trestního obohacuje úmluva o trestním postihu osob, které vědomě používaly určité služby (sexuální, pracovní) obětí obchodu s lidmi, přestože byly obětmi obchodu poskytovány nedobrovolně, tj. příslušné osoby je poskytovaly danému klientovi pod nátlakem a ten si toho byl vědom. Cílem trestního postihu klientů, používajících služeb spadajících do kategorie nucená prostituce, nucená práce, otroctví a praxe podobná otroctví a nebo odejmutí orgánů, je omezení poptávky po exploatovatelných osobách stimulující obchod s lidmi (čl. 19).

Neméně důležité je i ustanovení o odpovědnosti právnických osob. Intencí čl. 22 je učinit komerční společnosti, asociace a podobné právnické osoby odpovědné za trestné činy páchané jejich jménem kteroukoli osobou mající v této společnosti vedoucí postavení. Čl. 22 se též týká situace, kdy osoba ve vedoucím postavení opomněla náležitě kontrolovat své podřízené a umožnila jim páchat některou z trestných činností uvedených v úmluvě. Na státech samotných je pak ponecháno, jakou kontrolní formu postihu zvolí. Jde nad rámec tohoto příspěvku komentovat všechna důležitá ustanovení úmluvy. Lze však obecně konstatovat, že ve všech ostatních oblastech harmonizace trestněprávní legislativy boje proti obchodu s lidmi, ať již se jedná o procesní pravidla (zahrnující ochranu svědků a osob spolupracujících s příslušnými orgány) nebo se týkají extradice a trestní jurisdikce, uplatňuje úmluva standardy, které jsou buď vyšší, nebo srovnatelné s opatřeními v ostatních instrumentech upravujících problematiku boje s obchodem s lidmi.

Kontrolní mechanismy naplňování Úmluvy

Důležitým přínosem úmluvy je zřízení kontrolního mechanismu s cílem zajistit její efektivní implementaci smluvními stranami (čl. 36 a násl.). Toto opatření je důležité především s ohledem na formulaci přijatých závazků, které od států požadují dosažení výsledné situace a vlastní vnitrostátní úpravu ponechávají v kompetenci smluvních stran, a to i tehdy, když jsou příslušné povinnosti slovně v úmluvě vyjádřeny. Dalším důvodem je skutečnost, že úmluva je otevřeným instrumentem, tzn. jejími stranami se mohou stát i státy, které nejsou členy Rady Evropy a v jejich případě nelze využít jiné, např. judičiální, mechanismy kontroly a snahy o zlepšení implementace přijatých závazků. Rovněž je třeba připomenout, že ani úmluva OSN proti nadnárodnímu organizovanému zločinu, ani její dodatkový protokol k předcházení, potlačování a trestání obchodu s lidmi, kontrolními mechanismy vybavené nejsou.

Monitorovací systém Úmluvy Rady Evropy o opatřeních proti obchodování s lidskými bytostmi stojí na dvou pilířích. Jedním je skupina expertů pro boj s touto zločinností (GRETA) jako technický orgán složený z nezávislých osob, vysoce kvalifikovaných odborníků pro tuto oblast, mající za úkol přijímat a posuzovat zprávy států - stran úmluvy. Druhým, více politickým pilířem, je Výbor zástupců zúčastněných stran složený ze zástupců Výboru ministrů členských států Rady Evropy a zástupců ministrů nečlenů. Tento orgán může přijímat doporučení na bázi zpráv a informací, které mu poskytne GRETA, s tím, že tato doporučení jsou adresovaná konkrétním státům a týkají se opatření, která mají být přijata na základě závěrů GRETA. K publikování těchto zpráv se předpokládá souhlas příslušného státu. Mechanismus je výlučně kontrolní povahy a nesupluje mechanismus sankcí.

Závěr

Závěrem je třeba zdůraznit, že obchod s lidmi je mnohorozměrný, strukturovaný problém, související s chudobou, nedostatkem pracovních příležitostí a migrací, tedy jevy, které zneužívají zločinecké skupiny i jednotlivci angažovaní v této trestné činnosti, ať již probíhá přes hranice států nebo je domácí záležitostí. Hledání odpovídající legislativní reakce na národní a mezinárodní úrovni pro boj s obchodem s lidmi může vést k zajištění právního systému schopného co nejdůsledněji bojovat proti obchodníkům s lidmi. Úspěšnost takového systému spolupráce na národní a mezinárodní úrovni je do značné míry podmíněná změnou společenských okolností, zmírněním propastných rozdílů mezi oblastmi chudoby a bohatství, které prodej lidí v 21. století uskutečňovaný v tak velkém rozsahu podporují a umožňují.

OBCHODOVÁNÍ S LIDMI - PŘÍSTUP MINISTERSTVA VNITRA ČESKÉ REPUBLIKY

Barbora Holušová, odbor prevence kriminality Ministerstva vnitra

Jakub Švec, odbor bezpečnostní politiky Ministerstva vnitra

Obchod s lidmi

Obchod s lidmi je definován jako nábor, přechovávání, přeprava, poskytnutí nebo získání osoby za účelem jejího vykořisťování, nejčastěji za použití násilí a jiných forem nátlaku, vydírání, lsti, podvodu nebo zneužití tísně či bezbrannosti obchodované osoby. Vykořisťováním, které je zdrojem obrovských zisků organizovaného zločinu, se zde rozumí především prostituce (a další formy sexuálního vykořisťování), **nucená či otrocká práce** a služby, odběr lidských orgánů, nucené sňatky a další formy zneužívání.

Obchod s lidmi je **zdrojem značných rizik** (nejen) pro ČR: kromě závažných **bezpečnostních** rizik (organizovaný zločin, nelegální výnosy z trestné činnosti, korupce) jsou to rizika **zdravotní** (zvýšená prevalence některých chorob, především pohlavně přenosných) a **ekonomická** (daňové úniky, deformace ceny pracovní síly, narušování rovnováhy pracovního trhu a demografické situace) a jedná se rovněž o rozsáhlé **porušování lidských práv** obětí.

Obchodování s lidmi za účelem sexuálního vykořisťování

V České republice se nejčastěji vyskytují 2 typy obchodování s lidmi: za účelem **sexuálního vykořisťování** a za účelem nucené práce. Obchodováním s lidmi za účelem sexuálního vykořisťování a organizováním prostituce se zabývají zejména ruskojazyčné a bulharské skupiny organizovaného zločinu, které působí po celé České republice, zejména pak v severních a západních Čechách (při hranici se SRN), na jižní Moravě (při hranicích s Rakouskem) a v Praze. Zvyšuje se podíl pachatelů vietnamské a čínské národnosti, na vnitrostátním obchodu s lidmi se pak signifikantně podílejí občané ČR romské národnosti.

Policií ČR byl v posledním období zaznamenán nárůst počtu dívek a žen ze zemí východní Evropy (nejčastěji Ukrajina, Moldávie, Bulharsko, Rusko, Bělorusko, Litva a Rumunsko) a dále z asijských zemí (Vietnam, Čína), které jsou na území České republiky nuceny k prostituci, případně jsou přes Českou republiku transportovány dále do západní Evropy. Obecně je pro tyto oběti typická velice nízká ochota ke spolupráci s Policií ČR; v prvé řadě zde hraje roli nedůvěra k policii jako k instituci, kterou si tyto ženy přinášejí s sebou ze země svého původu, ta je navíc přizívována výhružkami pachatelů.

I když oběti obchodování uvěří české policii, že je schopna zajistit jejich bezpečnost, přetrvávají u nich důvodné obavy o bezpečnost jejich rodinných příslušníků v zemích jejich původu. Zločinecké organizace totiž ženy ve většině případů náborují již v jejich domovech a mají tudíž dokonalý přehled o jejich rodinném zázemí. Ze strany obchodníků s lidmi je navíc vyhrožování újmou rodinným příslušníkům jednou z nejvíce používaných forem verbálního nátlaku na obchodované ženy. Přímé fyzické násilí se jako donucovací prostředek vyskytuje v daleko menší míře, než tomu bylo v polovině 90. let 20. století. Tyto ženy pobývají na území ČR buď v rámci víza k pobytu do 90 dnů (tzv. „turistického víza“), dlouhodobého víza (většinou vydaného na základě fiktivních údajů a náležitostí např. pozvání) či ilegálně.

Pokud jde o vývoz žen z ČR do zahraničí, podle poznatků Policie ČR jsou obchodovány především do zemí EU a dále např. do Japonska a Mexika. Právě v těchto případech se Policie ČR nejčastěji setkává s přímým fyzickým násilím, kterému jsou obchodované ženy vystavovány v cílových zemích. Tato skupina žen je nejvíce ochotna spolupracovat s policejními orgány a poskytovat potřebné informace vedoucí k odhalení pachatelů této trestné činnosti. Nejčastějším zdrojem českých obětí obchodování s lidmi jsou oblasti s velkou nezaměstnaností a města s rozvinutějším cestovním ruchem a zvýšenou nabídkou i poptávkou všech druhů sexuálních služeb. Jako nejrizikovější lokality jsou uváděny příhraniční oblasti severních a západních Čech, severní Morava, Praha a Brno.

Obchodování s lidmi za účelem pracovního vykořisťování

K obchodování s lidmi za účelem **pracovního vykořisťování** dochází v České republice nejčastěji ve stavebnictví, zemědělství, v oblasti služeb (např. bistra a restaurace), v textilním průmyslu, v úklidových pracích apod. Nejčastějšími zeměmi původu jsou země bývalého SSSR (Ukrajina, Moldavsko, Kazachstán, Bělorusko, Gruzie...) a některé asijské země (hlavně Vietnam, Čína, Mongolsko, Severní Korea). Výjimkou nejsou ani oběti ze zemí EU (Slovensko, Bulharsko).

Obchod s lidmi za účelem nucené práce je krajní formou vykořisťování práce cizinců. Někteří ekonomičtí migranti jsou nuceni snášet jisté formy hrubého zacházení od svých zaměstnavatelů. To může zahrnovat verbální či fyzické násilí či porušení smlouvy, kterou se řídí jejich pracovní vztah. Typickou situací je zadržování výplat či odmítnutí poskytnutí řádného času na odpočinek. Ještě menší skupina osob se cítí být zneužívána takovým způsobem, který lze nazvat otroctvím či nucenou prací.

V souladu s definicí se z pouhého zneužívání situace či dominantního postavení v práci stává nucená práce či otroctví, jestliže zaměstnavatel používá slovní či

fyzické násilí či hrozby určité intenzity proto, aby pracovníka udržel v práci. Jestliže zaměstnavatel úmyslně způsobí, že se pracovník domnívá, že nemůže opustit práci bez toho, aniž by mu vznikla újma či mu hrozil fyzický trest, pak jde rovněž o nucenou práci. Zadržování cestovních či jiných osobních dokladů pracovníka je způsob fyzického ohrožování či omezování, které může být opět znakem nucené práce.

Pracovní vykořisťování cizinců není okrajovým fenoménem, naopak se jedná o jev, který je běžnou součástí migrační reality v ČR. Skupina zprostředkovatelů zajišťuje práci klientům za úplatu a zajišťuje kontakt s českými zaměstnavateli. Součástí zprostředkování jsou různé typy závazků. Zprostředkování práce je časově a prostorově podmíněným jevem, který vysoce koreluje s nelegální prací. Jedná se o vnitřně diverzifikovaný a složitý jev, který je ovlivněn etnický.

Příčinou pracovního vykořisťování cizinců je poptávka v ČR po levné pracovní síle, špatná situace v zemích, odkud k nám pracovní migrace proudí, a nedostatečná informovanost cizinců o možnosti legální práce v ČR.

Jedním z mála kvantitativních informačních zdrojů, na základě kterých je možné obchodování s lidmi popsat, jsou kriminální a soudní statistiky. Z důvodu vysoké latence obchodu s lidmi však nelze tyto statistiky zjištěných trestných činů či odsouzených pachatelů považovat za data, na jejichž základě by bylo možné objektivně popsat kvantitativní vývoj obchodu s lidmi ve střednědobém horizontu. Tato data vypovídají spíše o tom, jak se v daném období daří Policii ČR tuto trestnou činnost odhalovat a vyšetřovat.

Je ale zřejmé, že kvantitativní rozšíření obchodu s lidmi je ve skutečnosti mnohem vyšší. Klíčovou charakteristikou obchodování s lidmi a vykořisťování obětí je jejich nesnadná odhalitelnost. Mnoho z případů sexuálního i pracovního vykořisťování v České republice se děje mimo dohled veřejnosti. I když Policie ČR i další orgány provádějí průběžný aktivní monitoring scény, obchodování s lidmi a jeho oběti jsou obtížně zjištělné.

Počty Policií ČR zjištěných trestných činů obchodování s lidmi

Rok	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Zjištěno trestných činů	34	23	13	27	15	10	13	16
Objasněno trestných činů	34	22	13	25	10	9	12	11
Počty vyšetřovaných osob	49	38	21	26	12	19	30	18

Počty Policií ČR registrovaných obětí trestného činu obchodování s lidmi

Rok	2003	2004	2005
oběti - ženy	2	3	10
oběti - muži	1	0	0
oběti - skupiny	8	10	6
počet osob ve skupinách	50	69	27
Celkem	53	72	37

Počty pravomocně odsouzených osob podle § 246 trestního zákona

Rok	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Počet odsouzených osob	5	25	16	15	20	5	12	20
K nepodmíněnému trestu od 1 do 5 let	3	17	6	7	5	1	3	8
K podmíněnému trestu	2	8	10	8	15	4	9	12

Národní strategie boje proti obchodování s lidmi (pro období let 2005-2007)

Aktuálním dokumentem, který stanovuje úkoly v boji proti obchodu s lidmi, je „**Národní strategie boje proti obchodování s lidmi (pro období let 2005-2007)**“ (dále jen *Národní strategie*), která byla přijata vládou ČR dne 20. července 2005 usnesením č. 957. (V roce 2003 byl vládou schválen první takový materiál „Národní strategie boje proti obchodování s lidmi za účelem sexuálního vykořisťování“). Ministerstvo vnitra je zodpovědné za koordinaci a vyhodnocování opatření proti obchodu s lidmi a má za úkol ve dvouletých intervalech uvedený dokument vyhodnocovat a aktualizovat.

Národní strategie obsahuje Plán úkolů, které jsou nasměřovány do oblasti legislativy, vzdělávání, prevence, výzkumu a ochrany obětí. Opatření, na jejichž naplňování se kromě Ministerstva vnitra kontinuálně podílejí Ministerstvo práce a sociálních věcí, Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, Ministerstvo spravedlnosti, Ministerstvo zahraničních věcí a Ministerstvo zdravotnictví, lze hodnotit jako navržená **efektivně a adekvátně** a plně v souladu s moderním přístupem k této problematice ve světě. Národní strategií byl vytvořen solidní základ pro komplexní postup proti obchodování s lidmi. K zásadnímu posunu došlo v oblasti prosazování relevantní legislativy trestní (postih pachatelů) i „sociální“ (pomoc obětem), bylo učiněno množství aktivit ve vzdělávání a zvyšování povědomí o obchodu s lidmi mezi policisty, státními zástupci, soudci nebo lékaři, ale i mezi zaměstnanci dalších státních institucí, byla realizována řada preventivních aktivit zaměřených na populaci ohroženou obchodem s lidmi i na širokou veřejnost a v neposlední řadě je v praxi uskutečňován *Program podpory a ochrany obětí obchodování*

s lidmi, za významné spoluúčasti nevládního sektoru. Komplexní opatření České republiky jsou **pozitivně hodnocena na mezinárodní úrovni.**

Legislativní změny

Důležitou legislativní změnu znamenalo přijetí novely trestního zákona (zákon č. 537/2004 Sb.), která zavedla novou skutkovou podstatu trestného činu obchodování s lidmi (§ 232a, dosavadní § 246 zrušen). Novela nabyla účinnosti k 1. listopadu 2004. Nové znění není formulováno jen pokud jde o přeshraniční obchodování (z ciziny nebo do ciziny), ale vztahuje se i na vnitrostátní obchodování s lidmi. Zároveň došlo k rozšíření výčtu účelů obchodování s lidmi na sexuální vykořisťování obecně, nucenou práci, otroctví a nevolnictví (původně se jednalo pouze o obchod s lidmi za účelem pohlavního styku).

S účinností od 26. 6. 2006 byla do zákona o pobytu cizinců na území ČR implementována směrnice Rady 2004/81/ES ze dne 29. dubna 2004 týkající se vydávání povolení k pobytu občanům třetích zemí, kteří se stali oběťmi obchodování s lidmi nebo kteří se stali subjektem převaděčství a spolupracují s příslušnými orgány. Tato novela přesněji vymezuje podmínky, za kterých oběť obchodu s lidmi může v ČR obdržet dlouhodobý nebo trvalý pobyt, a upravuje též podmínky ochrany a asistence těmto obětem, včetně jejich nároku na pracovní povolení, vzdělávání, zdravotní péči apod.

Aktivity Ministerstva vnitra a Policie ČR

V souvislosti s nově formulovanou definicí trestného činu obchodování s lidmi v trestním zákoně v roce 2004 byla v rámci Policie ČR podniknuta řada nových kroků. Kromě níže uvedených vzdělávacích aktivit bylo zřízeno i specializované oddělení, v rámci Útvaru pro odhalování organizovaného zločinu, Služba kriminální policie a vyšetřování Policie ČR, které se specializuje výhradně na obchod s lidmi za účelem nucené práce. Zároveň byla zahájena intenzivní spolupráce s Ministerstvem práce a sociálních věcí a jemu podřízenými institucemi. Cílem této spolupráce je eliminace tzv. klientského systému, pracovního vykořisťování cizinců a případů nucené práce. K získání zkušeností s řešením případů nucené práce se v roce 2006 uskutečnila řada konferencí za účasti mezinárodních expertů. Jedním z nově připravovaných opatření k eliminaci klientského systému je pilotní projekt „pracovní agentury“ plánovaný na rok 2007 pro oblast Ukrajiny. Cílem projektu je pilotní ozkoušení možnosti legálně konkurovat kriminálnímu prostředí při zprostředkování práce v ČR.

V současné době probíhá vzdělávání řadových policistů v problematice obchodování s lidmi, a to s ohledem na posílení jejich schopností identifikovat oběť obchodu s lidmi

a nabídnout jí adekvátní pomoc s případnou návazností na trestní stíhání pachatelů. Vzhledem k povaze obchodu s lidmi a jeho určité skrytosti je totiž ze strany všech odpovědných orgánů nutné postupovat proaktivně, aby jeho latence byla snížena, aby bylo rozkryto a potrestáno co nejvíce pachatelů a aby pomoc byla nabídnuta co největšímu počtu obětí. Vzdělávací programy nejsou samozřejmě zaměřeny pouze na policisty, ale z uvedeného důvodu jsou do nich postupně zapojováni také státní zástupci, soudci, lékaři, zaměstnanci úřadů práce, zastupitelských úřadů ČR v zahraničí a sociálních odborů orgánů samospráv.

Aktuálně připravilo Ministerstvo vnitra „*Manuál pro policejní výkon v oblasti obchodu s lidmi*“ a zajistilo jeho distribuci v tištěné i elektronické podobě v rámci Policie ČR. Kromě toho je prováděna inovace osnov policejního vzdělávání v této oblasti (vstupního, průběžného a specializačního) v souladu novými interními akty řízení MV i PČR.

Zaváděn je také systém dlouhodobého vzdělávání státních zástupců a soudců v oblasti obchodování s lidmi, a to zejména s důrazem na nutnost ukládání adekvátních trestů a spolupráci s nevládními organizacemi. Za výjimečně úspěšný výsledek koordinované spolupráce s Ministerstvem zdravotnictví lze považovat vydání manuálu pro lékaře pro identifikaci a zacházení s oběti obchodu s lidmi. Tento manuál se zaměřil výhradně na oběti obchodování s lidmi za účelem sexuálního vykořisťování.

Aktuálně je ve spolupráci s Ministerstvem práce a sociálních věcí připravován projekt na zařazení problematiky obchodu s lidmi do systémů vzdělávání pracovníků sociálních odborů orgánů samospráv a úřadů práce.

Preventivní aktivity probíhají jak v České republice, tak i v zemích, které jsou z hlediska obchodu s lidmi pro Českou republiku zdrojové. V ČR jsou preventivní aktivity zaměřovány na populace, které jsou obchodováním s lidmi ohrožené, mezi které patří například mladí lidé - především ženy - kteří cestují do zahraničí za zaměstnáním, obyvatelé z ekonomicky slabších regionů nebo příslušníci sociálně vyloučených komunit. Informace o rizicích spojených s obchodováním s lidmi jsou součástí rámcových vzdělávacích programů ve školách.

Povědomí o možném nebezpečí se snažíme rozšiřovat také pomocí různých dílčích preventivních programů, naposledy se jednalo o letáky právě pro mladé ženy, které shánějí zaměstnání, přičemž tyto letáky obsahovaly řadu bezpečných tipů, jak se riziku co nejlépe vyhnout, případně co dělat v případě ohrožení. Nenahraditelnou roli hrají samozřejmě také nevládní organizace, které se starají o primární prevenci ve školách nebo provozují informační telefonní linky. Preventivní aktivity je nutné průběžně inovovat a přizpůsobovat dalším generacím.

Novým velice důležitým objektem preventivního působení je pak strana poptávky, tedy zákazníků, kteří využívají služeb osob, které jsou obětmi obchodu s lidmi. Skupina zákazníků doposud zůstávala stranou většiny opatření proti obchodu s lidmi, přitom však nelze popřít jejich významný podíl na tom, že se takový zločin vůbec uskutečňuje. Pilotně provedly nevládní organizace preventivní kampaň mezi zákazníky v Jihomoravském a Západočeském kraji v létě 2006.

MV organizuje rovněž řadu preventivních projektů v zemích původu (hlavně bývalý SSSR - Ukrajina, Moldávie, Gruzie, Bělorusko,...), kde jsou šířeny informace o možnostech legální (pracovní) migrace a o rizicích nelegální migrace (včetně obchodu s lidmi). V rámci zahraniční rozvojové pomoci jsou také odstraňovány příčiny nelegální migrace a obchodu s lidmi pomocí stabilizace ekonomické situace ohrožené populace.

K těmto aktivitám je nezbytné ve větším měřítku využívat možností společného postupu s dalšími zeměmi EU a s mezinárodními organizacemi, které mají stejné cíle jako Česká republika.

Programu podpory a ochrany obětí obchodování s lidmi

V roce 2003 bylo zahájeno fungování *Programu podpory a ochrany obětí obchodování s lidmi*, a to v gesci Ministerstva vnitra za nepostradatelné součinnosti s nevládními organizacemi. Tento program se úspěšně etabloval a během roku 2005 byl formalizován a institucionalizován.

Cílem Programu je poskytnout obětem obchodování s lidmi podporu, zabezpečit ochranu jejich důstojnosti a lidských práv, motivovat oběti ke svědecké výpovědi, a tak napomoci orgánům činným v trestním řízení při odhalování, stíhání, usvědčení a potrestání pachatelů trestných činů souvisejících s obchodováním s lidmi.

Cílovou skupinou Programu jsou všechny občanky/občané České republiky i cizinky/cizinci, kteří důvodně uvedou, že se doma nebo v zahraničí stali obětmi obchodování s lidmi.

Nabídka služeb pro identifikované oběti spočívá v okamžitém vysvobození z kriminálního prostředí, měsíční krizové intervenci, úpravě pobytu na území České republiky pro cizinky a cizince, azylovém ubytování, finanční podpoře, doprovodné sociální práci, psycho-sociálním poradenství, psychologických službách, právním poradenství, tlumočení, pomoci při dobrovolném návratu do země původu a zprostředkování následné sociální pomoci, zdravotní péče, rekvalifikačních kurzů, dlouhodobé sociální integraci a možnosti zařazení do programu ochrany svědka.

V případě oběti cizinky/cizince s nelegálním pobytem je vstup do Programu doprovázen žádostí o udělení výjezdního příkazu na 40 dní, což odpovídá době měsíční krizové intervence, během níž se oběť rozhodne, zda bude spolupracovat s orgány činnými v trestním řízení. V případě, že se oběť - cizinka/cizinec - rozhodne pro spolupráci, má Policie ČR dalších 10 dní na ověření, zda oběť splňuje podmínky pro udělení víza za účelem strpění pobytu. Nespolupracující oběti - cizince/cizinci - je nabídnut program dobrovolného návratu - odmítne-li dobrovolný návrat, následuje po vypršení platnosti výjezdního příkazu její/jeho vyhoštění. Pokud spolupracující oběť - cizinka/cizinec - požádá po měsíční krizové intervenci o vízum, za účelem strpění pobytu na dobu 3 měsíců, po dobu trvání trestního řízení je možné tento postup opakovat.

Po skončení trestního řízení bude oběti - cizince/cizinci - nabídnut dobrovolný návrat do země původu, v případech hodných zvláštního zřetele a na žádost oběti může cizinecká policie oběti - cizince/cizinci - udělit trvalý pobyt z humanitárních důvodů.

Do Programu bylo za dobu jeho fungování zařazeno celkem 47 obětí obchodování s lidmi (v roce 2006 14 obětí), které pocházely zejména z České republiky (10), Ukrajiny (10), Vietnamu (7) a Bulharska (6), dále pak ze Slovenska, Rumunska nebo Moldávie. Většina osob zařazených do Programu se stala obětmi sexuálního vykořisťování, pouze čtyři osoby byly identifikovány jako oběti obchodování s lidmi za účelem nucené práce.

PREVENČIA A BOJ PROTI OBCHODOVANIU S ĽUĎMI NA SLOVENSKU

Jozef Halcin, tajomník expertnej skupiny pre prevenciu a pomoc obetiam obchodovania s ľuďmi zriadenej pri Rade vlády Slovenskej republiky pre prevenciu kriminality

Na úvod by som rád poďakoval organizátorom konferencie za pozvanie a umožnenie vystúpiť a prezentovať situáciu v oblasti boja a prevencie proti obchodovaniu s ľuďmi na Slovensku.

Základne informácie

Téma tejto konferencie - obchodovanie s ľuďmi - je jednou z tých tém, ktorých význam v poslednom období výrazne narastá. Hromadiace sa mediálne informácie, aj v rámci našich krajín, presvedčajú už aj širokú verejnosť o tvrdej realite v danej oblasti. Podľa účelu, na ktorý sú ľudia zneužívaní a pre ktoré sa s nimi obchoduje, ich možno rozdeliť do štyroch základných kategórií:

1. sexuálne vykorisťovanie;
2. otrocká práca;
3. obchod s ľudskými orgánmi;
4. obchodu s deťmi.

Vo všetkých prípadoch ide o vysoko lukratívne druhy kriminálnej činnosti.

Hlavné dôvody obchodovania s ľuďmi (vykorisťovania ľudských bytostí) musíme hľadať v ekonomike. Po rozpade komunistického bloku sa vo viacerých krajinách východnej Európy začali objavovať hospodárske problémy. Ekonomické rozdiely medzi jednotlivými krajinami a regiónmi vytvorili predpoklady pre zneužívanie rizikových skupín obyvateľov organizovanými skupinami zaoberajúcimi sa obchodovaním s ľuďmi. Takéto obete sa vo väčšine prípadov vyznačovali nízkou vzdelanostnou úrovňou, pochádzali z ekonomicky slabého prostredia a mali nedostatok potrebných informácií o danej problematike.

Bohužiaľ, aj prístup okolia (a to aj dnes) zohráva veľmi výraznú a málokedy pozitívnu úlohu. Neschopnosť rozlíšiť napr. medzi dobrovoľnou prostitúciou a nedobrovoľne obchodovanou osobou dnes často bráni efektívnemu boju proti takýmto „obchodníkom“. V neposlednom rade týmto obchodníkom dnes nahráva aj strach samotných obetí, z toho vyplývajúca pomerne nízka objasnenosť takýchto prípadov, ako aj nízke tresty po objasnení (v Slovenskej republike je to od 8 do 12 rokov, v prípade veľkého rozsahu takejto činnosti je to 20 až 25 rokov, prípadne doživotie).

Dovoľte mi však, ešte pred samotným popisom situácie v oblasti prevencie a boja proti obchodovaniu s ľuďmi na Slovensku, upriamiť Vašu pozornosť na **niekoľko zarážajúcich údajov**, ktoré budú pravdepodobne pre odborníkov z danej oblasti notoricky známe, ale ostatnej verejnosti môžu vytvoriť predstavu o ohavnosti obchodovania s ľuďmi a zároveň ich môžu motivovať do ďalších diskusií:

- na celom svete je, podľa odhadu **OSN**, každý rok zobchodovaných 2 až 4 milióny ľudí;
- každý rok je, podľa údajov britského **Štátneho úradu proti zločinu**, do Európy dovezených 200 000 ľudí, väčšina z nich za účelom sexuálneho vykorisťovania;
- podľa **amerického ministerstva zahraničných vecí** sú z 80% obetami medzinárodného obchodu s ľuďmi ženy a deti. 70% z nich je sexuálne vykorisťovaných;
- podľa **Medzinárodnej organizácie práce** je na celom svete 12,3 miliónov obetí nútenej práce;
- odhaduje sa, že **ročný zisk z obchodu s ľuďmi** je 7 až 13 miliárd dolárov;
- obeť obchodovania s ľuďmi **sú predávané** za 200 až 400 EURO!, čo svedčí pri uvedených ziskoch o naozaj veľmi vysokom počte obetí.

Už z týchto hrubých odhadov je zrejmé, že ide o jednu z najvýnosnejších foriem medzinárodného organizovaného zločinu, ktorá prináša páchatelom zisky porovnateľné zo ziskami z nelegálneho obchodu s drogami alebo zbraňami. Bohužiaľ, oproti uvedeným druhom trestnej činnosti v prípade obchodovania s ľuďmi hrozí pre páchatelov ďaleko nižšie riziko ich odhalenia a potrestania, pretože využívajú bezmocné postavenie, v ktorom sa ich obeť často nachádzajú, a to najmä z dôvodu ich nelegálneho pobytu na území cudzieho štátu. Tieto faktory negatívne vplývajú aj na **veľmi vysokú latenciu**, ktorá vysoko prevyšuje evidovanú kriminalitu v danej oblasti.

Túto skutočnosť potvrdzujú aj **štatistické údaje** týkajúce sa trestného činu obchodovania s ľuďmi, ktorý je v Slovenskej republike súčasťou Trestného zákona (č. 300/2005 Z.z.) **§ 179 Obchodovanie s ľuďmi**, Prvého dielu „Trestné činy proti slobode“ a jeho znenie vychádza z platnej definície obchodovania s ľuďmi podľa Protokolu o prevencii, potláčaní a trestaní obchodovania s ľuďmi, osobitne so ženami a deťmi, dopĺňajúci Dohovor OSN proti nadnárodnému organizovanému zločinu.

Podľa týchto štatistických údajov bol na Slovensku počas rokov 1998 až 2005:

	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Počet zistených skutkov:	3	11	16	6	17	28	27	14
Z toho objasnených:	3	11	13	5	16	16	18	4
Počet páchatel'ov:	8	13	13	14	26	46	26	6
Počet poškodených celkom:	5	17	20	9	24	43	33	18
Z toho poškodených žien:	5	17	20	9	24	42	29	17
Počet poškodených mužov:	0	0	0	0	0	1	4	2

V 1. polroku 2006 bolo zaznamenaných 12 prípadov obchodovania s ľuďmi, z toho bolo 5 objasnených, 7 prípadov rozširovania a prechovávanía detskej pornografie, z toho objasnené 3 prípady. Ďalej bolo zaznamenaných 6 prípadov kupliarstva, pričom objasnený bol 1 prípad. Prípady nútenej práce, nelegálneho odoberania tkanív, orgánov a klonovanie ľudskej bytosti neboli v sledovanom období zaznamenané.

Slovensko ako krajina pôvodu a tranzitu

Slovensko je predovšetkým **krajinou pôvodu** obetí obchodovania s ľuďmi - ide najmä o obchodovanie za účelom sexuálneho zneužívania. Ženy zo Slovenska sú predávané do zahraničia na výkon prostitúcie alebo iné formy sexuálneho zneužívania. Najčastejšie sú do zahraničia lákané lukratívnou ponukou práce uverejnenou formou rôznych inzerátov v novinách, v ktorých je ponúkaná najmä práca čašníčok, barmaniek, upratovačiek a au-pair. Inzeráty uverejňujú majitelia podnikov zo zahraničia, sprostredkovateľské agentúry alebo iné osoby, ktoré majú kontakty s majiteľmi podnikov poskytujúcich sexuálne alebo erotické služby v zahraničí. Najčastejším scenárom, podľa ktorého sa obchod uskutočňuje, je naverbovanie žien na iné druhy prác a následné odobratie dokladov v krajine určenia a prinútenie k prostitúcii. Medzinárodné organizované skupiny využívajú na kontaktovanie sa so ženami služby rôznych agentúr, sídlacích na Slovensku, alebo kontaktné osoby z domáceho prostredia. Keďže európske štáty si veľmi pozorne strážia pracovné miesta pre svojich občanov, k dispozícii zostávajú len menej kvalifikované práce, ako umývačka riadu alebo čašníčka v bare, ktoré často slúžia aj na zamaskovanie skutočnej aktivity - prostitúcie - pred úradmi.

Slovensko sa považuje v určitej miere aj za **krajinu tranzitu** obetí obchodovania s ľuďmi. Je treba konštatovať, že obeť, ktoré cez Slovensko prechádzajú z Ukrajiny, Ruska, Bulharska a iných krajín ďalej do Čiech alebo do Rakúska, cez našu republiku iba prejdú alebo sa na našom území zdržia veľmi krátku dobu. Táto skutočnosť sťažuje

identifikáciu žien ako obetí, ak samy nevyhľadajú pomoc polície, mimovládnej organizácie alebo zastupiteľského úradu svojej krajiny na Slovensku.

V erotických podnikoch na Slovensku nie je záujem zamestnávať bez pracovného povolenia cudzinky, pretože to prináša majiteľom problémy a okrem toho, je dostatok žien zo Slovenska, ktoré majú záujem o poskytovanie erotických služieb v týchto podnikoch. Aj toto je jedným z dôvodov, prečo Slovensko v súčasnosti nemožno zaradiť medzi cieľové krajiny pre obeť obchodovania s ľuďmi.

Obetami obchodovania s ľuďmi sú prevažne ženy vo veku 18 až 25 rokov. Pochádzajú najmä z oblasti Slovenska, v ktorých je vysoká miera nezamestnanosti a sú väčšinou zo sociálne slabších rodín. Ide o ženy nielen slobodné alebo slobodné matky, sú medzi nimi aj vydaté ženy, ktoré majú niekoľko detí. V posledných rokoch terénni sociálni pracovníci a mimovládne organizácie opätovne vyjadrujú obavy zo šírenia problémov obchodovania s ľuďmi, najmä so ženami v rómskych komunitách. Obete v zahraničí vyhľadávajú pomoc na zastupiteľských úradoch alebo sa na zastupiteľský úrad obracia miestna polícia so žiadosťou o spoluprácu pri zadržení slovenskej občianky. Taktiež kontaktujú mimovládne organizácie, ktoré v cieľovej krajine pomáhajú obetiam obchodovania s ľuďmi. S políciou odmietajú spolupracovať buď zo strachu pred následkami od priekupníkov, ale hlavne pre to, že nechcú, aby sa ich okolie dozvedelo, že v zahraničí vykonávali prostitúciu.

Páchatelia trestnej činnosti obchodovania s ľuďmi vykonávajú túto činnosť buď samostatne alebo sa organizujú do skupín, v ktorých má každý člen konkrétnu úlohu, napr. organizátor získava kontakty na majiteľov erotických podnikov v zahraničí a dohaduje počet žien a ceny, za ktoré ich bude majiteľovi dodávať. Ďalší členovia skupiny majú za úlohu vyhľadávať ženy a podávajú inzeráty do novín, ďalší prevádzajú ženy cez hranice do určených podnikov. Nie je výnimkou, že sú ženy predávané po určitej skúšobnej dobe do ďalších krajín.

Nástroje boja proti obchodovaniu s ľuďmi

Problematikou prevencie a boja proti obchodovaniu s ľuďmi bol na základe uznesenia vlády Slovenskej republiky č. 668/2005 ministrom vnútra Slovenskej republiky poverený **Národný koordinátor boja proti obchodovaniu s ľuďmi**. Túto úlohu v súčasnosti zastáva pán Jozef Buček, štátny tajomník Ministerstva vnútra Slovenskej republiky. Úlohou národného koordinátora je zabezpečovať plnenie úloh vyplývajúcich z Národného akčného plánu a koordinovať činnosti zainteresovaných subjektov.

Pre zabezpečovanie a koordináciu preventívnych aktivít v danej oblasti minister vnútra a predseda Rady vlády Slovenskej republiky pre prevenciu kriminality zriadil v roku 2005 **Expertnú skupinu pre prevenciu a pomoc obetiam obchodovania s ľuďmi**. Členmi expertnej skupiny sú zástupcovia ministerstva vnútra, ministerstva spravodlivosti, generálnej prokuratúry, ministerstva zahraničných vecí, ministerstva práce, sociálnych vecí a rodiny, ministerstva školstva, ministerstva financií, úradu vlády, Úradu splnomocnenkyne vlády SR pre rómske komunity, IOM - Medzinárodnej organizácie pre migráciu a zástupcovia mimovládnych organizácií. Expertná skupina bola zriadená za účelom koordinácie a realizácie preventívnych opatrení v danej oblasti na národnej úrovni, za účelom vypracovania Národného akčného plánu boja proti obchodovaniu s ľuďmi na roky 2006 - 2007 a v spolupráci s národným koordinátorom za účelom vyhodnocovania plnenia a navrhovania ďalších opatrení národného akčného plánu.

Národný akčný plán boja proti obchodovaniu s ľuďmi na roky 2006 - 2007 schválila vláda Slovenskej republiky v januári 2006 ako základný a východiskový dokument prevencie a boja proti obchodovaniu s ľuďmi s nasledujúcimi cieľmi:

- v oblasti **organizácie a koordinácie** ide o vytvorenie a kontrolu systémových preventívnych opatrení a poskytovania pomoci obetiam obchodovania s ľuďmi;
- v oblasti **zbierania údajov a výskumu** ide o identifikáciu najviac ohrozených skupín obyvateľstva, zistenie hlavných príčin obchodovania s ľuďmi, dôsledkov a prepojení na ďalšie oblasti spoločenského života, získanie čo najkomplexnejších informácií o fenoméne obchodovania s ľuďmi, jeho rozsahu a potrieb v oblasti prevencie a pomoci obetiam a vyvinutie efektívnych a cielených opatrení zameraných na potieranie obchodovania s ľuďmi tak v oblasti prevencie ako aj represie;
- v oblasti **prevencie, informovanosti a vzdelávania** ide o minimalizovanie počtu obetí obchodovania s ľuďmi ako aj príležitostí páchania týchto trestných činov, zlepšenie informovanosti verejnosti o probléme obchodovania s ľuďmi, ktorý porušuje ľudské práva a dôstojnosť obchodovaných osôb, odbúravanie zaužívaných stereotypov a predsudkov, podporenie odmietavého postoja verejnosti k prostitúcii ako k rizikovej sexuálnej aktivite a k faktoru, ktorý zvyšuje dopyt po obchodovaných ľuďoch, zabezpečenie vzdelávania a dostatočného prístupu k potrebným informáciám, ktoré súvisia s reálnym posudzovaním svojich možností riešiť rôzne životné situácie v prípade diskriminácie a porušovania ľudských práv, zvyšovanie profesionálneho prístupu zainteresovaných profesií pri odhaľovaní a vyšetrovaní trestných činov obchodovania s ľuďmi, pri poskytovaní pomoci obetiam a realizovaní preventívnych opatrení;

- v oblasti **legislatívy** ide o vytvorenie takých legislatívnych podmienok, ktoré vytvoria predpoklady na efektívne poskytovanie ochrany a pomoci obetiam obchodovania s ľuďmi, ktoré sú vrátené domov inštitúciami z iných krajín a pre obeť - cudzincov nachádzajúcich sa v Slovenskej republike - vytvorenie všeobecných štandardov zameraných na prevenciu, represiu a pomoc obetiam, keďže toto si vyžaduje multidisciplinárny prístup, zváženie vytvorenia samostatnej legislatívnej úpravy o obchodovaní s ľuďmi, zamedzenie vykonávania prostitúcie a koristenie z nej regulačným zákonom;
- v oblasti **pomoci obetiam a spolupráce** ide o poskytovanie kvalifikovanej pomoci obetiam obchodovania s ľuďmi, nadväzovanie úzkej spolupráce s cieľovými, tranzitnými krajinami ako aj krajinami pôvodu obetí obchodovania s ľuďmi.

Úloha Polície v boji proti obchodovaniu s ľuďmi

V rámci **Policačného zboru** sa problematikou obchodovania s ľuďmi zaoberá Odbor obchodovania s ľuďmi, sexuálneho vykorisťovania a podpory obetí Úradu boja proti organizovanej kriminalite Prezídia Policačného zboru. Potreba zriadenia špecializovaného pracoviska zaoberajúceho sa odhaľovaním obchodovania s ľuďmi a sexuálneho zneužívania vyplýva z viacerých dokumentov („Memorandum k návrhu odporúčania č. R (2000) 11 o postupe proti obchodovaniu s ľuďmi za účelom sexuálneho vykorisťovania“, „Správa z porovnávania legislatívy EÚ s legislatívou SR a z výsledkov bilaterálneho screeningu“ z roku 1999, „Správa o dosiahnutom pokroku vychádzajúceho z plnenia úloh zo Správy z porovnávania legislatívy EÚ s legislatívou SR a z výsledkov bilaterálneho screeningu“ z roku 2000).

Odbor obchodovania s ľuďmi, sexuálneho vykorisťovania a podpory obetí samostatne na celoštátnej úrovni vykonáva operatívno-pátraciu činnosť, získava poznatky a podieľa sa na operatívnom odhaľovaní a rozpracovaní trestnej činnosti kupliarstva, obchodovania s deťmi, obchodovania s ľuďmi, výroby detskej pornografie, páchanej najmä organizovanou formou a s medzinárodným prvkom, zabezpečuje a koordinuje spoluprácu s partnerskými zahraničnými službami pri riešení medzinárodnej organizovanej trestnej činnosti spojenej s obchodovaním s ľuďmi a sexuálnym vykorisťovaním a udržiavajú vzťahy s ústrednými orgánmi štátnej správy a mimovládnyimi organizáciami v oblasti prevencie a podpory obetí obchodovania s ľuďmi.

V roku 2005 sa uvedený odbor aktívne zapojil do operácie Icebreaker, ktorú koordinovala talianska polícia, v roku 2006 sa zúčastnil medzinárodnej operácie Baleno, ktorej sa zúčastnili aj USA a Kanada. Oba prípady boli zamerané na odhalenie výroby, rozširovania a prechovávaní detskej pornografie.

Najproblematickejšou stránkou odhaľovania a boja proti obchodovaniu s ľuďmi je získavanie dôkazov. V prípade, že polícia získa informácie o sieti prevádzáčov, na ich rozloženie a odsúdenie potrebuje získať dostatočné množstvo informácií a výpovedí. Najzávažnejším dôkazom sa v tomto prípade stáva obchodovaný artikel - obeť - ktorá je pre orgány činné v trestnom konaní veľmi dôležitou súčasťou odhaľovania a vyžaduje si špeciálnu pozornosť. Obeť, ktorá sa stotožní so svojím stavom, nemá záujem spolupracovať s políciou. Preto sme vypracovali program pomoci obetiam obchodovania s ľuďmi, ktorého súčasťami sú:

1. Kontakt

Obeť (aj potencionálna), rodinní príslušníci alebo svedkovia musia byť oboznámení, kam sa v prípade potreby, alebo ak majú informácie o tejto trestnej činnosti, môžu obrátiť. Môžu tak spraviť na telefónnom čísle pripravovanej linky dôvery, alebo prostredníctvom niektorej zo spolupracujúcich mimovládnych organizácií. Informácie možno získať tiež na web stránky www.bezpecnecestovanie.sk. K dispozícii je, samozrejme, aj ktorékoľvek oddelenie polície na Slovensku.

2. Návrat

V prípade, že sa obeť nachádza v zahraničí, je jej poskytnutá asistencia k návratu na územie Slovenska. Asistenciu jej poskytne konzulárny úrad v danej krajine alebo medzinárodná organizácia IOM (www.iom.sk).

3. Resocializácia

Pre políciu a všeobecne pre potreby odhaľovania obchodu s ľuďmi je nevyhnutné, aby obeť získala pocit bezpečia a mohla vypovedať proti organizátorom trestnej činnosti. Preto po návrate na Slovensko obeť musí absolvovať odbornú resocializáciu, aby sa mohla plnohodnotne vrátiť do spoločnosti. Veľmi dôležité je, aby obeť pochopila, že je obeťou a nie spolupáchateľom trestnej činnosti. Súbor týchto aktivít deklaruje, že v Slovenskej republike nie je a nebude takáto trestná činnosť tolerovaná. V najbližšom období sú plánované kampane, ktoré budú vplývať na cieľovú skupinu obchodníkov, aby sa predišlo ďalším ľudským tragédiám a počet obetí bol čo najnižší.

Na záver

Ciel Slovenska i Českej republiky je spoločný a jednoduchý: chceme, aby občania našich krajín nekončili ako obeť obchodovania s ľuďmi, aby sme pomohli obetiam migrujúcim cez naše krajiny a aby sme zvýšili obhajtnosť tohto medzinárodného organizovaného zločinu.

Aj preto je na zmysluplné a efektívne zabezpečovanie prevencie v oblasti obchodovania s ľuďmi nevyhnutná spolupráca na medzinárodnej úrovni tak medzi štátnymi inštitúciami ako aj mimovládnyimi organizáciami. Oceňujeme preto možnosť vystúpiť na konferencii, ktorá určite pomohla k rozšíreniu takejto spolupráce medzi našimi krajinami.

OBCHODOVÁNÍ S LIDMI V JINÝCH SEKTORECH NEŽ JE SEXUÁLNÍ PRŮMYSL - PROBLÉMY A NEJASNOSTI Z POHLEDU LA STRADA ČR

Petra Burčíková, ředitelka, La Strada ČR

Informace obsažené příspěvku vycházejí:

- ze zkušeností organizace La Strada při poskytování sociálních služeb obchodovaným osobám,
- z výsledků výzkumu, který jsme uskutečnili v partnerství s organizacemi ve Velké Británii, Irsku a Portugalsku v roce 2005 za finanční podpory Programu Agis Evropské komise.

Když jsme se pokusili porovnat naše zkušenosti v oblasti obchodování s lidmi za účelem sexuálního vykořisťování a v oblasti obchodování s lidmi v jiných sektorech, nejzávažnější problémy, v souvislosti se snahou efektivně uchopit problematiku obchodování s lidmi v jiných sektorech, než je sexuální vykořisťování (dále jen „jiné formy obchodování“), jsme identifikovali v následujících oblastech:

1. **Odlišné postoje/reakce** - obecně lze říct, že s vykořisťováním mimo oblast sexuálního průmyslu jsou spojeny jiné postoje a reakce jak ze strany široké, tak i odborné veřejnosti.
2. **Legislativní nejasnosti** - ty souvisejí zejména s problematickým výkladem pojmů „nucená práce“ a „vykořisťování“.
3. **Potřeby a služby** - které nejsou u osob obchodovaných v jiných sektorech zatím dostatečně zmapovány a budou velmi pravděpodobně jiné než u osob obchodovaných za účelem vykořisťování v sexuálním průmyslu.

Odlišné postoje/reakce

Za důvody odlišných postojů a reakcí ze strany veřejnosti i odborníků můžeme považovat především tyto:

1. Všichni tvoříme poptávku

U obchodování za účelem sexuálního vykořisťování tvoří „spotřebitelé“ zvláštní skupinu, se kterou se lidé obvykle neidentifikují a často se cítí vůči konzumentům sexuálních služeb i morálně nadřazení. U jiných forem obchodování je ale situace jiná. V tomto případě jsme konzumenty my všichni a všichni tvoříme poptávku, protože chceme kupovat levné zboží a služby.

2. Nevztahuje se ke konkrétnímu sektoru

Zatímco obchodování za účelem sexuálního vykořisťování je jasně spojeno se sexuálním průmyslem a představuje zjevnou formu genderově podmíněného násilí, protože převážnou většinu obětí tohoto trestného činu tvoří ženy, jiné formy obchodování se mohou vyskytovat ve velkém množství různých sektorů (např. stavebnictví, zemědělství, práce v továrnách, domácí či úklidové práce, v oblasti služeb, v souvislosti se žebřáním a falešnými sňatky) a zastoupení mužů a žen mezi obchodovanými osobami je více vyrovnané, i když i v této oblasti tvoří ženy více než polovinu obchodovaných osob.

3. Výhodné pro všechny

Za předpokladu, že vykořisťování či donucení (dva charakteristické znaky obchodování s lidmi) není v daném případě velmi závažné až extrémní, je tato situace vnímána jako výhodná pro všechny strany. **Migranti** si přijíždějí do cílových zemí vydělat. I když je jejich výdělek velmi nízký, stále je to obvykle víc, než by si vydělali doma. Psychologický nátlak a do jisté míry i fyzické násilí jsou vnímány jako negativní aspekty migračního projektu, kterých jsou si migrující pracovníci často vědomi, a dokonce s nimi i počítají. **Zaměstnavatelé** ušetří na mzdových nákladech – je známý výrok zástupce sdružení zaměstnavatelů ve stavebnictví o tom, že celý stavební průmysl by pravděpodobně zkrachoval, pokud by zaměstnavatelé neměli možnost zaměstnávat migranty a museli dodržovat všechny podmínky a standardy vyplývající z příslušné pracovněprávní legislativy. Navíc je možné, že pro jisté typy práce by se žádné domácí pracovní síly nenašly. **Spotřebitelé** chtějí ušetřit, a tak vytvářejí tlak na udržování nízkých cen, což se často děje využíváním levné pracovní síly migrantů. Pokud se tedy nejedná o vyložení závažnou formu vykořisťování či donucení – a i tady je míra tolerance vůči těmto praktikám velmi individuální – jsou všechny zúčastněné strany, alespoň do jisté míry, spokojené.

4. Spojitost s negativními postoji vůči migrantům

Obchodování s lidmi a vykořisťování v jiných sektorech, než je sexuální průmysl, je často vnímáno v kontextu negativních postojů vůči migrantům mezi širokou veřejností. Zjednodušeně řečeno to v tomto případě totiž nejsou „ubohé dívky a mladé ženy nucené k prostituci“, ale dospělí muži a ženy, kteří „nám berou naši práci a jsou zapleteni do trestní činnosti“.

5. Menší míra obecného pobouření/odsouzení

A nakonec, všechno to, co je uvedeno výše, má za následek, že reakce na jiné formy obchodování je daleko od nekompromisního obecného odsouzení obchodování

s lidmi za účelem vykořisťování v sexuálním průmyslu. To je také jeden z důvodů, proč je velmi ztížena mobilizace politické vůle k hledání efektivních dlouhodobých řešení.

Dalším, stejně důležitým důvodem, jsou nejasnosti spojené s příslušnou legislativou.

Legislativní nejasnosti

1. Nová definice - žádná judikatura

Platná definice obchodování s lidmi je v ČR, obdobně jako v mnoha jiných evropských státech, v souladu s Palermským protokolem, tedy postihuje různé formy obchodování s lidmi v oblasti sexuálního průmyslu i v jiných sektorech. Novela trestního zákona, která novou definici přinesla, nabyla účinnosti v roce 2004. Do té doby bylo možné trestně postihovat pouze obchodování s lidmi za účelem pohlavního styku. Doposud však nebyl před soudem projednáván žádný případ obchodování s lidmi podle nové definice a zatím tedy neexistuje judikatura, kterou by bylo možné použít jako návod k výkladu nového ustanovení. Problematickým se zatím v praxi jeví zejména výklad „nucené práce a jiných forem vykořisťování“, které tvoří součást obchodování s lidmi podle platné definice.

2. Žádný trestný čin nucené práce

V rozporu s ustanovením čl. 25 Úmluvy Mezinárodní organizace práce č. 29 o nucené nebo povinné práci, která je pro ČR závazná, není nucená nebo povinná práce v ČR trestným činem. Proto jsou případy nucené práce (či jiných forem vykořisťování) často stíhány jako obchodování s lidmi, neboť část definice tohoto trestného činu, která popisuje **účel** obchodování, výslovně zmiňuje nucenou práci či jiné formy vykořisťování. Kromě účelu má však tato definice ještě další dva charakteristické prvky, a to přesně stanovené **jednání** a **prostředky**. To znamená, že konkrétní případ se dá označit za obchodování s lidmi, pouze pokud zahrnuje v zákoně stanovené **jednání**, při němž bylo použito některého ze stanovených **prostředků** donucení, a to za **účelem** některé ze stanovených forem vykořisťování. Nutnost stíhat případy nucené práce či jiných forem vykořisťování, podle ustanovení o obchodu s lidmi, a neexistence samostatného trestného činu nucené práce či vykořisťování pak vede k tomu, že při stíhání těchto případů musí být velká pozornost věnována prokázání stanoveného **jednání** a použití stanovených **prostředků**, tedy toho, **jak** se daná osoba octila v situaci nucené práce či vykořisťování, místo toho, aby se pozornost soustředila především na podstatu problému, kterou je vykořisťování. V konečném důsledku je pak velmi těžké, pokud ne nemožné, účinně trestně stíhat případy nucené práce a vykořisťování, které nejsou výsledkem obchodování s lidmi.

3. Hranice mezi špatnými pracovními podmínkami a trestným činem (vykořisťování/nucená práce jako součást obchodování s lidmi)

Všudypřítomným problémem při práci s případy obchodování s lidmi za jinými účely, než je sexuální vykořisťování, je otázka definování hranice mezi obecně špatnými/rizikovými pracovními podmínkami a nucenou prací či vykořisťováním ve smyslu definice obchodování s lidmi a definice nucené práce. Jak dlouhá musí být pracovní doba, aby se jednalo o vykořisťování? Jak velká částka mzdy a jak často musí být zadržována, aby se jednalo o vykořisťování? Jaké konkrétní způsoby donucení musí být přítomny, aby bylo možné mluvit o nucené práci či vykořisťování?

Toto jsou otázky, které si často kladou organizace poskytující pomoc obchodovaným osobám, ale pravděpodobně i orgány činné v trestním řízení. Velmi nápomocná je v tomto ohledu literatura Mezinárodní organizace práce a stanoviska jejího expertního výboru, je však žádoucí, aby se k těmto informacím připojily také zkušenosti a názory domácích odborníků.

4. Problém definovat/prokázat donucení

Otázka definování a prokázání donucení, jako jednoho z charakteristických znaků obchodování s lidmi, je u jiných forem obchodování obzvlášť problematická. V této oblasti mají obchodníci/vykořisťovatelé tendenci používat sofistikovanější metody nátlaku, než je zjevné násilí, vyhrůžky násilím či přímé omezení svobody, což jsou praktiky časté u sexuálního vykořisťování. Jelikož pracující migranti mají značnou motivaci pracovat a vydělat si peníze, jsou často připraveni strpět zacházení, které by bylo obecně vnímáno jako nespravedlivé, vykořisťující nebo přímo trestné.

Pokud nenabude nátlak/donucení skutečně závažných forem, tito lidé jsou obvykle ochotni se mu podrobit a nevyhledávají pomoc zvenku. Proto je poměrně obtížné prokázat donucení v těchto případech. Pokud se donucení objeví, v mnoha případech stačí pouze náznaky nebo lehčí formy na to, aby se pracovníci chovali přesně podle instrukcí a „nedělali problémy“. Zneužívání tísně migrantů je v případech nucené práce a vykořisťování téměř pravidlem, ale jako takové je pouze ojediněle nahlíženo jako forma donucení ve smyslu definice obchodování s lidmi, a to i přesto, že tato formulace (zneužívání tísně) je v definici výslovně uvedena.

Pokud jde o indikátory nucené práce podle MOP, nedávná studie, kterou jsme v této oblasti realizovali, ukazuje, že nejčastěji se vyskytujícími indikátory jsou zadržování mzdy a dokumentů a až v případech, kdy tyto metody selžou, nastupuje použití násilí, pohrůzek násilím, omezování osobní svobody či vyhrožování udáním úřadům.

Potřeby a služby

1. Nedostatečné informace o potřebách

Potřeby osob obchodovaných v jiných sektorech, než je sexuální průmysl, zatím téměř nejsou prozkoumány. Měli bychom se snažit o to, aby naše intervence odpovídaly tomu, co tyto osoby skutečně potřebují, a předcházely situacím, kdy je i dobře míněná intervence nežádoucí anebo má dokonce negativní dopad na ty, ve prospěch kterých byla zamýšlena. V této souvislosti si musíme být zvláště vědomi kulturních rozdílů - např. naše vietnamská klientela si vykládá vykořisťování úplně jinak než my, a proto musí být naše intervence nasměrovaná tak, aby nešla proti jejich zájmům (např. nezničila šanci na lepší život).

2. Odlišné priority

Podle toho, co víme od našich klientek a klientů vykořisťovaných mimo sexuální průmysl, jejich priority týkající se služeb, o které mají zájem a které považují za prospěšné, jsou jiné než u osob vykořisťovaných v sexuálním průmyslu.

U případů obchodování za účelem sexuálního vykořisťování se alespoň v úvodních fázích asistence soustředí na vysvobození osoby z prostředí obchodování a poskytnutí základního psycho-sociálního poradenství, zdravotní péče a základní materiální pomoci s cílem umožnit jí znovu získat důstojnost a kontrolu nad životem a učinit informovaná rozhodnutí o své budoucnosti.

Osoby obchodované mimo sektor sexuálního průmyslu mají významně menší zájem o tento druh služeb (i když rozhodně existují případy, kdy jsou i tyto druhy služeb vyžadovány a považovány za prospěšné). Podle našich zkušeností je pro tyto osoby nejdůležitější: **1) pomoc při vymáhání odškodnění; 2) pomoc při hledání lepší práce,** za předpokladu, že je současný zaměstnavatel vykořisťuje.

Tyto dvě skupiny se také liší tím, kdy se rozhodnou vyhledat pomoc. Osoby obchodované v sexuálním průmyslu se na nás, jako na pomáhající organizaci, obrazejí v různých fázích procesu obchodování a vykořisťování a nelze zobecnit, ve které fázi nás kontaktují nejčastěji. Osoby obchodované mimo sektor sexuálního průmyslu však téměř výlučně vyhledávají pomoc zvenku až jako poslední alternativu, když už si jinak nevědí rady (např. když jim vyprší vízum, vykořisťování anebo donucení se vystupňují na neúnosnou míru apod.).

Druhým rozdílem je forma kontaktování. Zatímco osoby obchodované v sexuálním průmyslu se do naší péče poměrně často dostávají skrz policii, osoby obchodované mimo tento sektor se k nám prostřednictvím policie zatím nedostaly nikdy, většinou nejlépe fungují kontakty šířené neformálně uvnitř migrantských komunit.

Jak dál?

1. Výzkum, sběr a zpracování dat - předpoklad opatření založených na znalostech problému

Množství informací v této oblasti je velmi omezené. Pokud nebudeme mít k dispozici informace o rozsahu, formách, trendech, ekonomických dopadech a gendrových či kulturních specifikách vykořisťování a obchodování s lidmi v různých sektorech, jen stěží si lze představit, že budeme schopni vytvářet účinná a komplexní protipopatření.

2. Rovné zacházení s migranty a občany alespoň v otázkách týkajících se práce

Zejména pro nelegální (ale často i pro naprosto legální) migranty, neexistuje žádná reálná ochrana před špatným zacházením nebo vykořisťováním. Jejich nelegální anebo obvykle velmi nejistý a slabý legální status je mocným nástrojem v rukách těch, vůči nimž by se migranti chtěli domoci svých práv. Přestože nejsou explicitně vyloučeni jako nositelé práv v žádném z relevantních právních předpisů, je téměř pravidlem, že úřady standardně nadřazují imigrační předpisy jakýmkoliv lidskoprávním dokumentům a tudíž řeší přednostně otázku pobytového režimu cizince a ne případné porušování jeho práv.

Na základě našich zkušeností a provedeného výzkumu jsou zranitelné postavení migrantů, nedostatečná vědomost o právech, ale hlavně praktická nemožnost chránit a domoci se svých omezených práv nejvýznamnějšími faktory, které umožňují vykořisťování migrantů. (čl. 43 Mezinárodní úmluva o ochraně práv pracujících migrantů a jejich rodinných příslušníků + čl. 97 a čl. 143 úmluvy MOP o pracujících migrantech).

3. Zodpovědnost výrobců za nucenou práci v zásobovacích řetězcích / Povinnosti vlád zajistit, aby se této zodpovědnosti nevyhýbali

Častým způsobem vyhýbání se zodpovědnosti za nevyhovující pracovní podmínky je užívání subdodavatelů a agentur, které se specializují na dodání pracovníků přesně podle potřeb objednatele. Často to mohou být státní orgány anebo subjekty financované z veřejných rozpočtů (ministerstva, samosprávy, nemocnice, apod.), které za účelem maximálního snižování mzdových nákladů využívají subdodavatele anebo agentury. Bylo by rozhodně žádoucí zajistit, aby nucená práce či vykořisťování nebyly spojovány s hospodařením státu a aby byla zajištěna zodpovědnost za pracovní podmínky v subdodavatelských řetězcích.

4. Nabídka a poptávka po pracovní síle migrantů by měla být uznána a zohledněna v systémových opatřeních v relevantních oblastech

Je zjevné, že cílové země jsou často v mnoha sektorech prakticky závislé na

pracovní síle migrantů, což ale obvykle není zohledněno v migrační politice a politice zaměstnanosti. Napětí mezi jasně existující nabídkou a poptávkou po levné pracovní síle, kterou migranti představují, a administrativními překážkami ve formě restriktivní migrační politiky a politiky zaměstnávání cizinců vytváří prostor pro vykořisťování těch, kteří v tomto vztahu představují nejslabší článek, a to jsou pracující migranti. Proto je důležité, aby nabídka a poptávka po pracovní síle migrantů byla zohledněna v migrační a sociální politice stejně tak jako v politice zaměstnanosti.



La Strada Česká republika
lastrada@strada.cz
www.strada.cz
tel.: 222 721 810

PŘÍPADOVÁ STUDIE: SEVEROKOREJKY V ČESKU

Marie Jelínková, Multikulturní centrum Praha

Motto:

**Our lives begin to end the day we
become silent about things that matter.**

Martin Luther King, Jr.

Abstrakt:

Od druhé poloviny devadesátých let přijíždějí do České republiky mladé šičky ze Severní Koreji. Podle informací, které o jejich pobytu máme, nezakouší během tří až čtyř let, které v ČR tráví, běžné demokratické svobody. Nemohou se volně pohybovat, jsou neustále pod dozorem a jejich plat je z větší části krácen dozorcem, který oficiálně působí jako tlumočník. Podle několika výpovědí putují tyto peníze dále na účty spravované Severní Koreou.

Začátek cesty do nevolnictví

V druhé polovině devadesátých let zkoušela Severní Korea několik různých strategií jak přivést do země, kde panoval hladomor, v jehož důsledku zemřely 2 - 3 miliony Severokorejců, alespoň nějaké peníze. Jednou z těchto strategií bylo vyslání svých lidí za prací po celém světě. Mimo České republiky má v současnosti Severní Korea zdroje z práce svých občanů v Polsku, Bulharsku, Libyi, Angole, Saudské Arábii, Kuvajtu, Mongolsku a Jemenu. Za daleko drastičtějších podmínek pracují také tisíce Severokorejců v Rusku a v Číně.

Severní Korea je v současnosti země, která má neslavné prvenství v existenci největšího gulagu na světě, ve kterém není, dle výpovědí stovek uprchlíků, méně než 200.000 lidí. Tato země, která mimo jiné (dle dokumentu BBC) testuje v jednom z těchto táborů na věznicích **chemické zbraně v plynových komorách**, rovněž stále trpí chronickým nedostatkem zahraniční měny, proto je pro ni i po skončení hladomoru stále prioritou udržet si tento příliv zahraniční měny.

Česká republika se stala destinací, kam byly poslány dvě skupiny mladých šiček. Ze začátku pracovaly tyto šičky ve dvou fabrikách, jejichž částečným vlastníkem byla Severní Korea. Tento tah měl zakrývat nutnost Severní Koreji posílat své pracovníky do zahraničí. Dívky se osvědčily jako neobyčejně výkonné a dobře organizované pracovnice. Toho si všimla i Ludmila Faltusová vlastníci firmu CLA, která do té doby zprostředkovávala práci v ČR pro Ukrajince a začala zprostředkovávat práci i pro Severokorejky. Jejich počet se tak rychle navýšil z původních desítek na čtyři sta. V současné době tyto šičky pracují ve fabrikách, které jsou ve většině případů vlastněny Čechy, ale je i případ firmy Krea v Žebráku, která má vlastníka italského.

Nicméně lze říct, že historie celého příběhu Severokorejských šiček začíná již v dobách socialismu, kdy na českých školách studovalo v průběhu let několik tisíc studentů ze Severní Koreji, kteří se jak naučili česky, tak se seznámili se zdejšími poměry. Tito lidé sice v drtivé většině odešli zpět do Severní Koreji, ale několik z nich se po revoluci v roce 1989 vrátilo, většinou jako zaměstnanci severokorejské ambasády. Tito úředníci se později celé organizace vysílání šiček ujali a i v současnosti je přímo nebo nepřímo dozorují.

Do ČR přijíždí šičky ve věku kolem dvaceti čtyř let na tři nebo čtyři roky, samy často nevědí, na jak dlouhou zde jsou. Poté se vrací zpět do své vlasti. O tom, kdo vlastně jsou a odkud pocházejí, můžeme vynášet jen dohady. „Již samotný fakt, že všechna děvčata, která sem přijíždí pracovat, jsou z Pchjongjangu, znamená, jak říká americká novinářka a expertka na Severní Koreu Barbara Demick, že pochází z rodin loajálních k režimu“, a upozorňuje, že „právě těmto rodinám se v Severní Koreji dostává určitých privilegií, o které by přišly, kdyby se děvčata nechovala tak, jak se očekává.“

Postavení šiček v ČR se mění jen zvnějšku

Situace těchto šiček v ČR se v průběhu let postupně měnila. Podle výpovědi několika vlastníků ubytoven byla dívkám zprvu (kolem roku 1998) odebírána taková částka z jejich platu, že zde trpěly hladem a podvýživou. Brzo ráno chodily dívky povinně běhat, pak 8 hodin těžce pracovaly, a poté musely za zamčenými dveřmi ubytovny studovat historii KLDK a sledovat propagandistické filmy o Kim-Čong-Ilovi. Vzhledem ke své obrovské izolaci se o České republice nedozvěděly prakticky nic.

Po medializaci tohoto případu (především Respektem v roce 2004) a zvýšenému zájmu zahraničních institucí věnujících se problematice lidských práv, se z vnějšího pohledu situace šiček do určité míry změnila. A to především takovým způsobem, že se tento případ stal mediálně méně zajímavý. Četné kontroly pracovních úřadů napravily

drobné nesrovnalosti v tom, aby děvčata oficiálně nedostávala nižší než minimálním mzdou. Šičky začaly dostávat více jídla a netrpí podvýživou. „Kapesné“, které dívky místo svého platu pobírají, se pravděpodobně trochu navýšilo, takže si děvčata nemusí kupovat nejlevnější těstoviny a čas od času si mohou koupit drobnou sladkost. Rovněž byly přesunuty z ubytoven do vlastních pronajatých ubytovacích zařízení, kam nemá nikdo jiný přístup. Z tohoto důvodu se o tom, co dělají ve svém volném čase, lze dozvědět zcela minimum, protože na jiné než policejní dotazy neodpovídají. Případ skupiny šiček na Berounsku byl také vyšetřován policií, která na základě výpovědí neprokázala, že se jedná o trestný čin a potvrdila, že se vše děje v souladu se zákonem.

Na mnoha místech jsou Korejky ubytovány za zamřížovanými okny a zamčenými dveřmi, kam se není možné dostat. Někdy musí i dodavatelé potravin nechávat zboží před zavřenými dveřmi. Dovnitř mohou jen dívky. Do práce chodí střeženy ve dvojstupech a jiných příležitostech, kam jít, je minimálně. Přestože by byl útek teoreticky možný, zdá se, že si s tím jejich dozorcí v současnosti již příliš velkou hlavu nedělají. V Česku už jejich dozorcí zjistili, že jim dívky neutečou a ani se nebudou s nikým cizím bavit. Dnes proto mohou tu a tam zajít do místní samoobsluhy nebo na krátký pěší výlet ve skupině po okolí. Ostatně kam by tato děvčata šla? Česky se s bídou porozumí jen pár z nich, a i kdyby se jim nějakou náhodou podařilo úspěšně utéct a najít si práci, jejich rodiny by v Koreji čekal tvrdý osud. Dnešní severokorejský režim neposílá rodinné příslušníky takových zběhů do koncentračních táborů tak často, jako to dělal dříve. V současné době mu již stačí dopravit oběti do oblasti, ve které není šance na přežití. Obětem se většinou podaří přežít jen několik týdnů až měsíců. I přesto se dívky asi touží, dle svých výpovědí, vrátit zpátky domů. Neustále naučně-historické filmy o „úspěších“ Severní Koreji, kult a nepřetržitá adorace Kim-Čong-Ila i tvrdá disciplína vykonávají své.

Vše se děje v souladu se zákonem

Pokud se budeme ptát na pracovní podmínky Severokorejek, odpověď je ve všech případech, které známe, úplně stejná. Vše je zcela v souladu se zákonem. Ke stejné odpovědi dospějeme i tehdy, pokud se pozastavíme nad tím, že je šičkám odebírán i jejich plat. V minulosti putovaly ve všech fabrikách peníze šiček na jeden účet. Vzhledem k tomu, že tento fakt byl novináři interpretován často v neprospěch Severokorejců, má dnes již většina šiček vlastní účet. Podle výpovědí spolupracovníků severokorejských šiček se však na praxi odebírání peněz nic nezměnilo. Kim Tae San, bývalý severokorejský diplomat v ČR, který uprchl do Jižní Koreji v roce 2002 a podílel se na vybudování pracovních kontaktů mezi ČR a Severní Koreou vypověděl, že jeho práce bylo vybírat výplaty a dávat pracovnícím kapesné. „Většina platu šiček bývá přesunut na účet, který

je kontrolovaný severokorejskou vládou“, řekl. Přesně specifikoval, že 55 % platu bylo odebráno jako dobrovolný příspěvek na podporu Severní Koreji, dále děvčat musela extra platit ubytování, dopravu, jídlo, které si samy vaří, a další položky typu květiny při příležitosti narozenin Kim-Čong-Ila. Po odečtení všech položek jim v době, kdy Kim Tae Sun v ČR pracoval (1998 -2001), na měsíc zůstávalo kolem 500 Kč. Za jídlo utrácely kolem 250 -300 Kč a kupovaly si, jak je již výše zmíněno, jen nejlevnější výrobky. To potvrzují i majitelé potravin v blízkosti továren, které šičky zaměstnávaly. Protože však dívky před policií vypověděly, že většinu platu odevzdávají dobrovolně, je tento fakt oficiálními představiteli interpretován tak, že se nic neděje v rozporu se zákonem. To, zda vůbec tato děvčata mohou odpovědět jinak bez následků, které by často ovlivnily i životy jejich rodiny, v potaz bráno nebylo. Odpověď o svobodě rozhodování a možnosti svobodného chování možná dává příběh výše zmíněného diplomata Kim Tae Suna, kterému se podařilo ze Severní Koreji s manželkou utéct. V Severní Koreji zanechali dva syny. Ani o nich ani o dalších příbuzných již po své emigraci, i přes urputné pátrání nikdy neslyšeli. Až do druhého kolena zbytek jejich rodiny v Severní Koreji zmizel.

Názory na to, zda jsou tady děvčata dobrovolně a do jaké míry je pro ně pobyt v ČR odměna nebo trest, se liší. Převažuje však názor, který zastává i Kay Seok, supervizor Human Rights Watch pro Severní Koreu, který se domnívá, že dívky nebyly odvečeny proti své vůli. Na druhou stranu výpovědi jejich spolupracovnic a i dívek samotných poukazují na to, že zdejší pobyt není zcela „dobrovolného“ charakteru. Jakýkoli osobní kontakt s děvčaty je v podstatě nemožný. Pokud je potkáte a oslovíte v jejich volném čase, jejich dopověď je, že nemluví česky, a to i přes to, že se česky dorozumí. Pokud použijete tlumočnicka, dostanete odpověď, že se nechťejí s nikým bavit. Při kontrolách úřadů práce a výsledích policie mají očividně strach a snaží se veškerou komunikaci minimalizovat. Hlavním zdrojem informací jsou proto jejich spolupracovnice jiných národností, se kterými si někdy při práci povídají. Nicméně ve svém volnu se s nikým nesocializují. V podstatě jsou pořád pod dozorem. Bud' jsou sledovány svým tlumočnickem-dozorcem nebo, pokud on není přítomen, panuje ve skupině relativně silná hierarchie, která zesiluje skupinovou kontrolu.

Postoj zaměstnavatelů, úřadů a vlády

„Severokorejky podávají nejlepší pracovní výkon, přijíždí jako profesionální šičky, bez problémů se zapracují a jsou perfektně organizované“, potvrzuje Antonín Doležal, personální ředitel Sněžky Náchod, která zaměstnává kolem sto třiceti severokorejských šiček, pracovitost a poslušnost dívek. Stejně jako v jiných firmách přebíjí i tady pracovitost a poslušnost dívek jiný než čistě ekonomický pohled na věc. Všichni z dotázaných

zaměstnavatelů se vyjádřili, že nenesou nejmenší spoluzodpovědnost za to, v jakých podmínkách jejich, na vyžádání „dodané“, severokorejské šičky žijí.

Naděje určitého řešení případu se zableskla při objevení se odběratelů, kteří nechťejí podporovat ani severokorejského diktátora Kim-Čong-Ila, ani novodobé otroctví. Například firma SAM, vyrábějící obuv, přestala Severokorejky po zveřejnění informace, že pro ní pracují, díky svému odběrateli zaměstnávat. Tyto šičky byly následně přesunuty přímo do Sněžky Náchod. Nicméně poptávka po levných výkonných pracovnících a ekonomické hledisko převažuje u příliš velkého počtu zaměstnavatelů a odběratelů nad otázkou etickou.

Od starostů měst, kde Severokorejky pracují, stejně jako z úřadů práce, většinou zaznívají hlasy zděšení a nelibosti. Nicméně pravomoc úředníků je v tomto ohledu, kdy se vše děje podle platných zákonných norem, naprosto omezena. Jediný, kdo může situaci ovlivnit, je vláda ČR.

V době, kdy se poprvé o situaci severokorejských šiček začalo mluvit, až po léto 2006, byl postoj vlády k zaměstnávání šiček vstřícný. Tento postoj byl odůvodňován faktem, že se snad tyto šičky mohou „nakazit“ demokratickými poměry. Teprve až po opětovné medializaci případu především zahraničními médii a několika intervencích, zejména ze strany USA, se oficiální postoj částečně změnil. Česká vláda se v červnu 2006 rozhodla přestat vydávat nová víza pro Severokorejce minimálně do konce tohoto roku s poukázáním na to, že potřebuje celou věc prošetřit. Nicméně jediným ze současných a bývalých politiků, kdo se proti zaměstnávání těchto šiček vyjádřil, zůstává Václav Havel.

NÚTENÁ PRÁCA NA SLOVENSKU

Katarína Farkašová, riaditeľka, Aliancia žien Slovenska

Slovenské realie

Konferencia **Obchodovanie s ľuďmi, problematika nuceného práce**, organizovaná Radou Európy a Ligou ľudských práv v Brne, je, pokiaľ viem, v našom slovensko-českom regióne prvá svojho druhu. Pri téme obchodovania s ľuďmi išlo doteraz vždy len o osoby, ktoré boli obchodované za účelom zneužitia v tzv. sex biznise, presnejšie na účely prostitúcie. Dokonca aj my, mimovládne organizácie Aliancia žien a Cesta späť, vo svojich prednáškach na tému obchodovania s ľuďmi iné účely len okrajovo spomenieme ako možné, v praxi sa s nimi nestretávame.

Druhou slovenskou zvláštnosťou je, že pri obchodovaní s ľuďmi sa hovorí LEN o ženách a IBA teoreticky sa spomenie aj možné obchodovanie s mužmi. Dokonca v roku 2000 aj naša konferencia, ktorú sme, myslím ako jednu z prvých, ak nie celkom prvú, uskutočnili v Bratislave na podnet La Strady Praha a neskôr La Strady Varšava s podporou Friedrich Ebert Stiftung, niesla - ako odraz verejnej mienky - názov **Pohľady na obchodovanie so ženami**. Nakoniec sme samy/i práve na tejto konferencii hovorili o potrebe novelizovať zákon o obchodovaní so **ženami** zmenou textu na „obchodovanie s **ľuďmi**“. Podarilo sa nám to až v celom balíku legislatívnych zmien k domácejmu násiliu, ktoré sme vytvorili v roku 2001 (parlament ich prijal v roku 2002).

Obchod s ľuďmi = prostitúcia

Na Slovensku sa však dodnes pod pojmom „obchodovaní ľudia“ všeobecne rozumie „prostitútky“. V roku 2004 sme v rámci projektu **Prevenencia obchodu so ženami v strednej a východnej Európe** urobili analýzu slovenských médií v súvislosti so škandalóznym prípadom obchodovania s ľuďmi - samozrejme, obchodovania s mladými, krásnymi modelkami za účelom zneužitia v sex biznise. Táto analýza bola do veľkej miery odrazom spoločenskej mienky, odrazom najčastejších postojov k obchodovaniu s ľuďmi, k prostitúcii a k sex biznisu ako takému. Verejná mienka na Slovensku nerozoznáva nútenú prostitúciu, nereflektuje porušovanie ľudských práv. Niekoľko citátov: „... neverím, že dievčatá z obvinenej firmy nevedeli, do čoho idú.“; „Viem, čo sú pre to schopné baby urobiť. Je to celosvetový trend - keď vidia svoje matky s vytahanými rukami od igelitiek, urobia hocičo, len aby sa uplatnili krásou. Ale reálne zažívajú niečo iné. Klamú priateľom, rodine, nepovedia, čo naozaj robia.“; „...chceli sa dostať

k rýchlemu zárobku”; “nechceli svedčiť, lebo im prostitúcia vyhovovala.”; “...mali údajne pod nátlakom vykonávať sexuálne služby podľa požiadaviek zákazníka.” Zriedka sa vyskytujú slová *zneužitá, zneužívaná, nútená, vydieraná, týraná*, ktoré by priamo označovali skutkovú podstatu tohto typu trestných činov.

„Fakt, že obchod s ľuďmi sa automaticky spája s prostitúciou, takisto zahmlieva jeho zločineckú podstatu. Keďže prostitúciu spoločnosť vníma ako negatívny jav, aj záujem o problematiku ľudských práv v súvislosti s prostitúciou, ako aj v súvislosti s obchodom s ľuďmi klesá.“ (Andrea Šalingová, analýza na našej webovej stránke www.alianciazien.sk).

Nútená práca

Na Slovensko zatiaľ preniklo len málo informácií o obchodovaní s ľuďmi za iným účelom ako sex biznisom. Na konferencii OSCE vo Viedni v roku 2005 sa odhadovalo, že až 30 % obetí je obchodovaných do iných odvetví ako do sex biznisu. Hovorilo sa o úplatkoch inšpektorom práce, o fingovaných pracovných zmluvách, o nepoistených pracovníkoch, o aférach, ktoré prepuknú, až keď nastane pracovný úraz, o škandalózných podmienkach - ako priveľa práce, dlhá pracovná doba, pohrdavý postoj okolia, špinavá práca, teda práca, ktorú by domáci nerobili, pracovníci bez vzdelania, odkázaní robiť prácu, ktorá je na okraji spoločnosti, totálna závislosť od šéfa, minimálna alebo žiadna mzda apod.

Na Slovensku zatiaľ nemáme prípad, ktorý by regulárne a správne spadal do témy obchodovanie s ľuďmi, problematiky nútenej práce - teda inej ako v sex biznise.

Keď hovorím zatiaľ, tak preto, že zatiaľ takýto prípad nebol predmetom záujmu polície, nebol vyšetrovaný, nebol ani oficiálne zaznamenaný. Zatiaľ sa nevyskytol pracovný úraz obchodovaného človeka, ktorý by sa vyšetroval, a nebolo ani trestné oznámenie zo strany poškodených alebo inak zainteresovaných. Pritom Slovensko (tak ako každá iná krajina) je, samozrejme, plné cudzincov, ktorí tu pracujú, pretože doma nemajú prácu alebo majú prácu menej platenú. Stačí sa pristaviť pri rýchlo rastúcich stavbách, kde práca neprestáva ani v soboty a nedele, stačí venovať bližší pohľad skupinám brigádnikov napr. na skládkach, na výkopoch, pri upratovaní v rizikových priestoroch a prostrediach všade tam, kde treba hrubú silu a menej ohľadov na pracujúcich ľudí. Alebo nazrieť do domácností na východe Slovenska a objaviť lacné pomocnice, tak ako ich možno vidieť zase na severe Rakúska alebo na východe Nemecka.

Istotne sa v príspevkoch tejto konferencie objavujú úvahy, vyhlásenia a požiadavky, aby sa vykorisťovanie práce stihalo, čo by sťažovalo obchodníkom s ľuďmi svoj “tovar” umiestňovať na trhu; aby sa zlepšili podmienky kontroly práce, a teda dodržiavanie

bezpečnostných, zdravotných, sociálnych a všetkých iných podmienok, ktoré vyžadujú ľudské práva; aby sa zvýšili kvóty pre legálnych pracovníkov z iných krajín; aby sa zlepšili podmienky zamestnanosti a zvýšila zamestnanosť v krajine ich pôvodu.

Nutnosť legalizácie prostitúcie

Keď som zvažovala všetky tieto okolnosti a znaky nútenej práce, uvedomila som si, že aj v našich organizáciách sa stretávame s dvoma druhmi žien. Jedny sa identifikujú ako obeť obchodu s ľuďmi a hľadajú u nás poradenstvo, podporu a pomoc. Druhé otvorene hovoria, že vedeli do čoho idú, a u nás sa sťažujú len na dlhé pracovné časy, na veľa práce, na malú mzdu za prácu, na ťažkú prácu, na zlé pracovné podmienky, žiadnu mzdu... atď.

A tu som pri podstate svojej prednášky. Priznám sa, že keď som začala hľadať materiál na svoju prednášku, nevedela som, že logická úvaha ma privedie k obhajovaniu legalizácie prostitúcie. **A tak sa stalo, že hoci som sa vždy vyhýbala tomu, aby som zaujala postoj k legalizácii alebo inej regulácii prostitúcie, téma eliminácie nútenej práce ma doviedla k tomu, aby som napokon bola za legálne úpravy tejto činnosti.** A to práve pri príležitosti, keď sa konečne dostávam aj k tematizácii inej nútenej práce, než je nútená prostitúcia. Pretože, áno, tieto ženy, o ktorých hovorím, boli prostitútky. Zdôrazňujem, že o svojej činnosti v sex biznise zakaždým hovorili ako o práci. (Na tomto mieste sa chcem ospravedlniť mužom, že nebudú explicitne menovaní, ale všetko, čo tu poviem o ženách prostitútkach v súvislosti s nútenou prácou, sa týka rovnako aj ich.)

Nútená prostitúcia

Témou môjho príspevku je teda nútená práca a budem napriek všetkému hovoriť o nútenej prostitúcii.

Veľmi zjednodušene povedané, ak chceme bojovať proti nútenej práci, jednou z možností je urobiť ju takou, aby nebolo možné do nej niekoho nútiť. Druhou možnosťou je vytvoriť podmienky na to, aby sa jasne vyčlenila popri takej istej práci vykonávanej aj dobrovoľne, resp. legálne. Nazdávam sa, že niekde tu bude východisko v boji proti obchodovaniu s ľuďmi, a keďže ešte stále okolo 60 - 70 % všetkých obetí obchodovania smeruje do sex biznisu, potom práve v sex biznise ako prvom treba urobiť nápravu týkajúcu sa pracovných podmienok. Len ťažko si možno predstaviť zlepšovanie pracovných podmienok v nelegálnej práci, preto ak chceme zlepšiť podmienky práce, musí byť táto práca legálna.

V nasledujúcej časti príspevku preto budem používať slovo práca, hoci jeho oprávnenosť v súvislosti s prostitúciou tu idem logicky zdôvodniť až teraz. Doterajšie starostlivé vyhýbanie sa tomuto označeniu bolo veľmi namáhavé a nehodí sa stále používať výraz „zneužitý v sex biznise“, keď ženy samotné hovoria, že pracujú. Nakoniec, čo by to bol vlastne za biznis, ak by sa v ňom nepracovalo? Alebo máme volať prácou to, čo v sex biznise robia všetci ostatní - všetci okrem prostitútok? Teda príživníci? Hrozí tu úplné mätenie pojmov.

Encyklopédia definuje prácu okrem iného aj takto: **Práca je cieľavedomá činnosť ľudí, ktorou vytvárajú prostriedky na uspokojovanie svojich potrieb ... delí sa podľa rôznych kritérií na kvalifikovanú a nekvalifikovanú.**

Treba zdôrazniť, že na Slovensku (ako aj v mnohých iných krajinách) prostitúcia nie je nijako trestná, ale ani nijako legislatívne upravená. Vznáša sa vo vákuu. Z pohľadu verejnej mienky je prostitúcia nemravná, je spájaná s podsvetím, je odsúvaná na perifériu a je rizikovou oblasťou pre všetkých zúčastnených, najmä však pre tie osoby, ktoré sú bezprávne, majú v celej hierarchii najnižšie postavenie, teda pre prostitútky na uliciach. V masážnych salónoch sú tiež v oblasti mimo morálky, s tým rozdielom, že nevzbudzujú priame verejné pohoršenie.

Tým, že spoločnosť pred prostitúciou zatvára oči, že ju odsúva a zatracuje, sa prostitúcia všeobecne považuje za okrajovú záležitosť. Ibaže nie je okrajovou záležitosťou, je priestorom, kde sa stretáva organizovaný zločin vo všetkých najznámejších formách od obchodu s kradnutými autami, nelegálnym predajom zbraní, po drogovú scénu (mnohé prostitútky sú tiež drogovovo závislé). Okrajová nie je ani v tom, ako nebezpečne a hrozivo pripomína štátu jeho pokrytectvo. Je len otázkou času, kedy ju štát bude musieť prestať ignorovať.

2 modely nakladaní s prostitúciou

V našich organizáciách Aliancia žien a Cesta späť sme chceli zaujať aktívne stanovisko k prostitúcii a horlivo sme študovali obidva protikladné modely, aby sme mohli pripraviť nový zákon a lobovať za najlepšie riešenie. Či legalizovať podľa vzoru Holandska a Nemecka, alebo naopak, prejsť k sofistikovanej metóde právneho postihu klientov ako vo Švédsku?

Vo Švédsku vyrastá generácia, ktorá bude vedieť, že žiadať sex za peniaze je trestné. Z hľadiska morálky, ale aj z hľadiska uplatňovania rodového hľadiska (gender mainstraemingu) je to zaujímavý model. Na druhej strane vzhľadom na to, že klienti sú pri vyhľadávaní sexuálnych služieb mimo zákona, sú prostitútky držané v hlbokej

ilegalite. Tam však k nim nemajú prístup sociálni pracovníci a pracovníčky, a tak sa ich situácia zhoršila. Švédska úprava nerieši ani neznižuje obchodovanie s ľuďmi a obchodované ženy napr. nemôžu očakávať pomoc od klienta. Možno treba pripomenúť, že pri tvorbe švédskeho zákona nespolupracovali prostitútky. Túto úpravu víta ten prúd feminizmu, ktorý vidí prostitúciu ako predávanie ženského tela a ženské telo ako tovar v patriarchálnej spoločnosti. Vidí prostitúciu ako nútenú a nie dobrovoľnú činnosť, teda ako násilie na ženách.

Z pohľadu toho prúdu feminizmu, ktorý venuje liberálnejší priestor ženskej sexualite a uznáva možnosť dobrovoľnej prostitúcie, preto nehovorí o predaji ženského tela, ale o poskytovaní služby zákazníkovi, je lepším riešením model Holandska a Nemecka. Tu ženy pracujú na základe povolenia, majú povinnú zdravotnú starostlivosť, ale aj sociálne a zdravotné poistenie. Problémom v Nemecku bol donedávna zákon, ktorý ako príživníctvo stíhal všetko, čo vykonávaniu prostitúcie napomáhalo. Ani táto úprava však nerieši problém morálky, ba ani problém obchodovania s ľuďmi, ale apeluje na klientov, aby si všimli, či prostitútka je alebo nie je k práci nútená, teda obchodovaná. V takom prípade by použitie jej služieb bolo trestným činom. Samozrejme, práca prostitútky sa neponúka na úrade práce nezamestnaným ženám a ani sa neočakáva, že by o nej snívali ako o budúcej profesii malé dievčatká a chlapci. No keď prostitútky nie sú v ilegalite a môžu mať napr. odborové hnutie a profesijné organizácie, ich prostredníctvom môžu zlepšovať svoje postavenie.

Tretia cesta

Naše organizácie sa označujú za ľudskoprávne organizácie. Naším poslaním je pomáhať obetiam obchodovania s ľuďmi, tohto novodobého otroctva, ktoré považujeme za najhoršiu formu porušovania ľudských práv.

Po tom, čo sme ani v holandskom či nemeckom, ani vo švédskom modeli nenašli jednoznačné výhody pre osoby pracujúce v tzv. sex biznise, ani možnosti na zlepšenie stíhania páchatelov nútej prostitúcie, resp. obchodovania s ľuďmi, prerušili sme advokačnú činnosť za úpravu prostitúcie na Slovensku. Ostali sme v nádeji, že musí existovať tretia, najlepšia cesta.

Riešenie sa nám, paradoxne, ponúklo tam, kde sme ho nehládali - totiž, keď sme začali uvažovať o iných druhoch práce, než je prostitúcia. A práve v dôsledku toho, že na Slovensku nemáme zatiaľ prípad napr. severokórejských krajčírov alebo ukrajinských murárov, si uvedomujeme, že to, na čo sa sťažujú prostitútky, sú ich **pracovné podmienky**. **Takže už nemusíme zaujímať postoj k prostitúcii, pretože ona sama o sebe dáva**

na známost', že je pracou. Už to potrebujeme len oficiálne uznať, resp. právne zakotviť.

Z toho vyplývajú ďalšie dôsledky:

Zdá sa, že budeme musieť zmeniť postoj k prostitúcii, nevidieť ju ako predaj ľudského tela, ale viac ako službu, čiže bude treba zlepšiť dokonca spoločenské postavenie prostitútok.

Aj keď budeme odsudzovať spôsob a prostredie, ako a kde sa prostitúcia vykonáva, zrejme budeme musieť oddeliť platenú sexuálnu službu od kriminálneho podsvetia, teda zlepšiť pracovné podmienky pracovníčok v sex biznise a vytvoriť im priestor mimo podsvetia.

Zrejme budeme musieť prehodnotiť naše morálne postoje voči prostitútkam. Že by tu mohol byť inšpiráciou švédsky model, ktorý sa zaujíma, kto sú zákazníci týchto žien?

Zrejme si pri boji proti obchodovaniu s ľuďmi budeme musieť viac všímať potreby obetí nútenej prostitúcie a postaviť ich na jednu úroveň s inými obchodovanými ľuďmi, aj keď sa obávam, že toto nikdy nebude v praxi celkom fungovať. Je Slovensko schopné priblížiť sa liberálnemu Holandsku a Nemecku? Budeme vedieť ustúpiť zo svojich tradičných postojov, ak logika hovorí, že legalizácia prostitúcie je prostriedkom proti nútenej prostitúcii a obchodovaniu s ľuďmi?

V škole sme na konci dôkazových matematických príkladov písali q.e.d. - quod erat demonstrandum - čo bolo treba dokázať. Žiada sa mi to napísať aj tu.

Záverom

Pokiaľ prostitúcia nebude uznaná za prácu a nebude riadne legalizovaná, bude rozdiel medzi nenútenou a nútenou prostitúciou, čiže obchodovaním, malý.

V období, keď sa otvárajú nožnice ekonomických rozdielov medzi chudobnými a bohatými ľuďmi a životné podmienky chudobných ľudí sa zhoršujú, bude zrejme obchodovaných ľudí pribúdať. Podľa Palermského protokolu ide o obchodovanie aj v situácii, keď obeť dá svoj súhlas. Zrejme bude stále ťažšie dokazovať obchodovanie, pretože sa bude stále viac prelínať so zneužívaním a vykorisťovaním. Hranica medzi týmito zločinmi bude čím ďalej tým tenšia.

Našťastie, obchodovanie s ľuďmi sa stalo predmetom záujmu organizácií aktívnych v ochrane ľudských práv. Tieto organizácie sa venujú aj príčinám obchodovania s ľuďmi, kým právo a spravodlivosť riešia až jeho následky. Mimovládne organizácie tak všade na

svete dokazují, že můžou bojovat proti organizovanému zločinu účinněji ako právo a spravodlivosť.

Na záver chcem ešte raz pripomenúť, že aj keď som hovorila o ženách (pretože som chcela pomenovať aj možnosti feminizmu v súvislosti s obchodovanými ženami), potreba legalizácie prostitúcie sa týka, samozrejme, všetkých ľudí, teda aj mužov, resp. všetkých ostatných pohlaví.

PROJEKT MAGDALA - CHARITA ČESKÁ REPUBLIKA

Blanka Bendová, Charita Česká republika

Posláním projektu Magdala je pomoc ženám, které se ocitly v prostituci, při návratu k běžnému životu. Poskytuje účinnou podporu těmto ženám a jejich dětem, aby mohly žít důstojným a smysluplným životem. Tento projekt vychází z úzké spolupráce Oblastní charity Znojmo a Oblastní charity Blansko a má za úkol zprostředkovat kontakty se ženami, jež provozují prostituci (ať už je jejich volba dobrovolná či nikoliv). Region Znojmo je příhraničním regionem, sousedící s Rakouskem. Spolu s otevřením hranic došlo k obrovskému boomu prostituce v tomto regionu. Projekt Magdala se jako jediný projekt zabývá problematikou prostituce a obchodu se ženami na Znojmsku systematicky.

Velmi mladé ženy, dokonce děti, jsou, jako novodobí otroci, drženy v zajetí, často o hladu a v nelidských podmínkách, bity, znásilňovány, převáženy z místa na místo, takže nemají tušení, v které zemi se momentálně nacházejí. Jsou nuceny provozovat prostituci v erotických klubech nebo na ulici, často bez základních hygienických pravidel, a tak jsou vystavovány nebezpečí nákazy pohlavními chorobami a viru HIV.

Některé ženy se pro tuto činnost rozhodnou dobrovolně. Avšak po čase svůj názor změní, ale již se nedokážou z tohoto bludného kruhu bez pomoci jiných dostat. Mnohdy bývají tyto ženy týrány a nuceny k užívání narkotik. Pro větší uvolnění či oproštění od této bezvýchodné situace, s níž se nedokáží samy vyrovnat, užívají léky a alkohol. Z tohoto důvodu se u těchto obětí vyskytují různě závažné poruchy a omezení, přičemž prožité traumatizující následky často vyústí ve vážný posttraumatický syndrom. Prostituce a setrvání v této komunitě odsunula tyto ženy až na okraj společnosti, odkud se jen těžko dokáží samy navrátit k běžnému způsobu života.

Sociální služby mají poskytnout možnost ženám, jež provozují prostituci, změnit svůj dosavadní způsob života, umožnit jim vyrovnat se se svou minulostí a pomoci jim zařadit se do společnosti běžné populace, do přirozeného sociálního systému. U žen, které se staly obětí trestné činnosti spojené s násilím, se snažíme prostřednictvím našich služeb dosáhnout zlepšení a stabilizace jejich fyzického a psychického stavu.

Cíle projektu Magdala:

- poskytnout co největšímu počtu žen, co jsou v prostituci, obětím obchodování a nucené prostituce dobré podmínky k rozhodnutí odejít z tohoto zhoubného a lidský život devastujícího prostředí,
- chránit obecné zdraví, přispívat k snižování rizik šíření nebezpečných nakažlivých pohlavních chorob, především viru HIV,

- poskytovat dostatečně dlouhodobou, účinnou a všestrannou pomoc a podporu obětem obchodování,
- vytvářet preventivní programy a vnášet je do škol a dalších vhodných institucí,
- být aktivní v boji proti zločinu otrokářství, kupování a prodávání lidí, podle svých sil a možností specifickým způsobem spolupracovat také s policií, a tak přispívat k odhalování a potrestání viníků,
- být aktivní v ovlivňování zákonodárství v ČR,
- pracovat v síti s těmi zařízeními Charity Česká republika, které se do programu zapojí, předávat si vzájemně informace, spolupracovat konzultačně, supervizně, intervizně, společně se vzdělávat, pokračovat ve společné práci na standardech, manuálech, dalších potřebných dokumentech,
- vytvořit komplexní a kvalitní službu, která bude využívat i služeb jiných odborníků (psycholog, venerolog, lékař, duchovní apod.) či organizací (La Strada, Bílý kruh bezpečí, Netopeer, Česká asociace streetworku, drogová centra, lékařská péče apod.), které svou kompetencí mohou zajistit komplex poskytovaných služeb,
- spolupracovat ve všech těchto snahách také na mezinárodním poli, pokračovat v zapojení do Mezinárodních projektů CAT a COATNET.

Proto chce naše organizace těmto ženám nabídnout pomocnou ruku. Prostřednictvím sociálních pracovníků v terénu je podporujeme, aby se dokázaly zorientovat ve své situaci, aby si dokázaly uvědomit svůj současný problém a snažily se rozvíjet své vlastní možnosti a schopnosti při prosazování svých práv a zájmů. Těmto ženám jsou poskytnuty kontaktní čísla či adresy zařízení, jež jim dokáží pomoci nebo poskytnout větší množství informací o tom, jak mohou bezpečně opustit tuto svoji práci a začít novou a smysluplnější etapu svého života.

Cíle programu streetwork - terénní sociální práce:

- navázat vztah vzájemné důvěry mezi ženami a pracovníky Charity ČR,
- informovat o možnosti pomoci ze strany Charity ČR (většina žen a dívek, které nedobrovolně setrvávají v sexbyznysu, o této pomoci neví),
- informovat o možnosti zprostředkování zdravotní péče,
- nabídnout pomoc při vyřizování platných dokumentů, sociálního a zdravotního pojištění,
- nabídnout možnost komplexních psychosociálních služeb a osobní asistence, možnost resocializace, pokud se žena rozhodne odejít z prostředí sexbyznysu.

Služby organizace jsou bezplatné a anonymní, naši pracovníci mohou být také kontaktováni pomocí non-stop telefonní linky.

Magdala nabízí pomoc ženám a jejich dětem, dětem bez doprovodu a mužům, kteří zažili:

- obchodování s lidmi,
- nucení k prostituci,
- nucenou otrockou práci,
- sexuální násilí.

Prostředky pomoci

Individuální přístup

Ženám a jejich dětem (případně mužům) je poskytována pomoc v jejich tíživé životní situaci prostřednictvím osobní asistence. Pro každou klientku, která se na nás obrátí, připravujeme spolu s ní krok za krokem, počínaje vstupním rozhovorem, individuální plán cesty k samostatnému a plnohodnotnému životu, k odpovědnému rodičovství, k rovnoprávnému začlenění do společnosti. Podle tohoto plánu postupujeme při řešení její tíživé životní situace. Tento plán vždy aktuálně měníme podle situace, potřeb a vůle klientky.

Krizová intervence

(naplnění základních životních potřeb)

- chráněné (utajené) bezpečné ubytování,
- materiální pomoc (potrava, ošacení, léky, další potřeby),
- finanční podpora,
- sociální a právní poradenství,
- psychoterapeutická pomoc,
- pomoc při vyřizování potřebných dokumentů a při komunikaci na úřadech,
- podpora v přípravě na porod a v péči o dítě,
- lékařská péče.

Následná pomoc

Navazuje na krizovou intervenci. V bezpečí chráněných bydlení a za podpory sociálních pracovníků klientky postupně nalézají vlastní styl a smysl života, stále více se osamostatňují a začleňují do společnosti. (Zplnomocnění klienta.)

Zde dále zajišťujeme:

- rekvalifikační kurzy (práce na PC, jazykové kurzy, pro cizinky kurzy češtiny, kurz šití, kuchařský apod.),
- motivační kurzy (pro posílení sebevědomí, sebepřijetí,...),
- dlouhodobou psychoterapii,
- nabídku duchovního provázení,
- podporu při hledání bydlení a nového pracovního uplatnění,
- podporu a pomoc při jednáních u soudu, při vydávání svědectví policii.

Návrat do země původu

Ve spolupráci s Mezinárodní organizací pro migraci - IOM - zprostředkováváme, po dohodě, cizinkám návrat do země původu.

Spolupráce

Charita Česká republika spolupracuje na evropské i celosvětové úrovni s organizacemi působícími v oblasti pomoci obětem obchodování. Je významným partnerem křesťanských organizací v Evropě v rámci projektů CAT a COATNET (Christian action against trafficking - křesťanská akce proti obchodování s lidmi) zaštitěných Evropskou komisí a Caritas Europa. Podílí se na přípravě společného mezinárodního projektu proti obchodování s lidmi s Evropskou ženskou lobby. Díky těmto kontaktům nečiní naší organizaci potíží zajistit klientkám při dobrovolném návratu do země původu následnou péči či kontakty na spolupracující organizace v jejich vlasti.

5 pilířů projektu Magdala

Při poskytování těchto služeb využíváme stávající síť sociálních služeb a vedeme cílenou odbornou pomoc klientkám - obětem. Tato pomoc vyžaduje individuální přístup a má svá specifika.

Projekt Magdala - pomoc obětem obchodování s lidmi - je postaven na 5 pilířích:

1. Terénní sociální práce (tzv. streetwork).
2. Sociální práce v poradně na OCH Znojmo.
3. Dovednostní (praktické) a vzdělávací aktivity.
4. Přednášková činnost pro žáky a studenty.
5. Následná péče.

1. Terénní sociální práce (tzv. streetwork)

V počáteční fázi si terénní sociální pracovnice zmapovaly terén (typ lokality, cílová skupina a jednotlivci pohybující se ve spojitosti s cílovou skupinou, jejich věk, pohlaví apod.), aby shromáždily informace o prostředí, kde se cílová skupina pohybuje a následně poskytly účelnou sociální pomoc klientům. Následně sociální pracovnice vytýčily kontaktní místa, která dnes systematicky navštěvují.

Klientky jsou kontaktovány přímo v terénu. Při prvním kontaktu se pracovníci představí, objasní svou profesionální roli a uvádí, z jaké organizace jsou. Pracovníci předávají informace o poskytovaných službách, poskytují radu, emocionální a psychickou podporu, předávají informační a kontaktní letáky. V chladném počasí nabízí také teplé nápoje, vitamíny, popř. oplatek, neboť většina z těchto žen trpí podvýživou. Součástí jsou i podpůrné a motivační rozhovory, nabídka komplexních psychosociálních služeb a provázení v případě, že se žena rozhodne odejít z prostředí sexbyznysu. Klientky jsou seznámeny s tím, že jejich údaje jsou pouze pro potřeby pracovníků, kteří musí dodržovat mlčenlivost. Přes určitá úskalí se pracovnímu týmu zčásti podařilo vybudovat vztah důvěry. Ženy začínají vyprávět své životní příběhy během kontaktu v terénu, ale to pouze do té doby, než projede auto “pasáka”.

Pracovnice se zaměřují nejen na problematiku pouliční prostituce, ale také navštěvují noční kluby (32 klubů). Již nyní lze říci, že situace těchto žen není jednoduchá a pojem “dobrovolnost” zde není na místě.

2. Sociální práce v poradně na OCH Znojmo

Úkolem sociálních pracovnic je vytvoření vztahu bezpečí a důvěry mezi pracovníci a cílovou skupinou. Převládá jasná a otevřená komunikace. Pomoc je poskytována se zřetelem k základním životním potřebám, a to jak klientek, tak jejich dětí. V případě akutní krize následuje okamžité poskytnutí nejnutnějších potřeb, jako je např. bezpečí, sucho, teplo, tekutiny, potrava, přiměřené oblečení, možnost tělesné očisty, okamžité zajištění zdravotní péče při akutním stavu, popřípadě můžeme klientce nabídnout krizové lůžko či ji umístit do azylového domu. Klientky mají k dispozici sociální zařízení, neboť ženy v naší cílové skupině musí v mnoha případech odevzdávat své příjmy vykořisťovateli a žijí v nuzných podmínkách, v podnájmech a častokrát nemají možnost dodržovat základní hygienická pravidla.

3. Dovednostní (praktické) a vzdělávací aktivity

Dovednostní aktivity probíhají v rámci poradenského centra. K dispozici jsou PC s přístupem na internet a tiskárna. Toto vybavení je přístupné ženám, které jsou

klientkami poradenského centra. Slouží zejména jako zdroj informací při návratu do běžné společnosti. Zároveň nabízíme klientkám vzdělávací kurzy, jež jsou realizovány dle časových možností a schopností. Každá z účastnic má stanoven svůj individuální plán.

4. Přednášková činnost pro žáky a studenty

Projekt Magdala se podílí i na vytváření preventivního programu sociálně patologických jevů u dospívající mládeže. Pro tyto účely je zapojen do "Komplexního programu primární prevence" (KPPP), který je pod záštitou Pedagogicko psychologické poradny ve Znojmě. Oblastní charita Znojmo jako jedna z organizací doplňuje chybějící témata prevence. Jedná se o problematiku obchodování s lidmi a prevenci pohlavně přenosných chorob. Preventivní program je zaměřen na první ročníky středních škol a učilišť ve Znojmě.

V ostatních regionech jižní Moravy nabízíme přednášky také, oslovujeme pedagogicko-psychologické poradny i výchovné pracovníky na školách. Tématický seminář o obchodování s lidmi zároveň nabízíme spolupracujícím organizacím i státní správě a samosprávě pro zvýšení informovanosti jejich pracovníků. Spolupracujeme i s Odborem prevence kriminality MV ČR a podílíme se na preventivních programech a kampaních.

5. Následná péče

Rozhodne-li se klientka pro odchod z prostředí sexbyznysu, bude jí poskytnuta následná péče, kdy zajišťujeme další pomoc klientkám - obětem násilí a obchodu s lidmi - formou utajeného ubytování, psychické podpory a podpory při vyřizování dalších nezbytných formalit.

V charitních azylových domech nebo sociálních bytech se s těmito ženami pracuje tak, aby se „postavily na své vlastní nohy“. Především je jim v prvních chvílích poskytována krizová pomoc, tedy klidné a bezpečné prostředí, tekutiny, jídlo, teplo, ošacení, zdravotní a psychosociální pomoc.

Je jim poskytována podpora, aby získaly potřebné dokumenty pro sebe a své děti.

Pokud se klientka rozhodne, jsme schopni ji podpořit i pomoci jí, můžeme ji doprovodit či zajistit kontakty jak na úřady, tak na policii či další odborníky (např. právníci, lékaři, tlumočníci, psychologové, speciální pedagogové atd.), kteří s námi spolupracují. Učí se hospodařit, hledat si práci, eventuálně získat vzdělání (například kurzy na PC, kurz na kuchařku atp.), vychovávat děti, využívat volný čas, atd.

Pro každou klientku, která se na nás obrátí, připravujeme spolu s ní krok za krokem, počínaje vstupním rozhovorem, individuální plán. Podle tohoto plánu postupujeme při řešení její tíživé životní situace. Tento plán vždy aktuálně měníme podle situace, potřeb a vůle klientky.

Sociální asistentka provází takovou ženu několik měsíců, v odůvodněných případech až dva roky. Někdy se podaří, že žena natrvalo zakotví v některé farnosti a má tak podporu křesťanského společenství pro svůj další život.

Nonstop Linka pomoci Magdala: + 420 737 234 078



www.znojmo.caritas.cz

www.blansko.caritas.cz

PROJEKT MAGDALA

SROP JmK

CZ.04.1.05/3.2.66.2/4067

OBCHOD S LIDMI A NUCENÁ PRÁCE V MEZINÁRODNÍM KONTEXTU

Tereza Hulíková, Mezinárodní organizace pro migraci (IOM) v Praze

Nucená práce jako variabilní fenomén

Stejně jako Česká republika na podzim roku 2004 zahrnula nucenou práci a jiné než sexuální formy vykořisťování do své legislativy jakožto formy obchodu s lidmi³, i jiné státy reagovaly na mezinárodní dokumenty, zejména na tzv. Palermský protokol⁴, schválením nových zákonů nebo novelizacemi trestních zákonů, jež tuto dimenzi obchodu s lidmi zohledňují. Tento vývoj je významný proto, že je nucená práce v některé podobě přítomná téměř ve všech zemích, společnostech a typech národních ekonomik. „Tradiční“ formy nucené práce jsou hluboce zakořeněny v systémech pracovních vztahů v regionech jako je jižní Asie, Latinská Amerika nebo západní Afrika. Některé státy navíc stále využívají oficiálně nařízené nucené práce. V neposlední řadě nucená práce celosvětově postihuje také ekonomické migranty cestující za prací do rozvinutějších zemí, což je naopak spíše moderním projevem globalizovaného trhu s prací a službami. Hovoříme-li tedy o obchodu s lidmi, máme na mysli proměnlivý fenomén, závislý na vývoji technologie, dopravy a mezinárodního organizovaného zločinu.

Mezinárodní organizace pro migraci (IOM) považuje stejně jako Mezinárodní organizace práce (ILO) nucenou práci za kategorii nadřazenou obchodu s lidmi, protože stejně jako obchod s lidmi za jinými účely je i obchod s lidmi za účelem sexuálního vykořisťování podle jejího názoru druhem nucené práce. Tento text se však pro přehlednost bude držet tematiky nesexuálních forem pracovního vykořisťování, což lépe odpovídá definici uvedené v české legislativě a Palermskému protokolu. Přesto je zajímavé představit odhady ILO týkající se nucené práce: podle studie z roku 2005 je po celém světě nejméně 12,3 milionů obětí nucené práce, z nichž 2,4 milionů je obětí obchodu s lidmi, 2,5 milionů osob je pak nuceno k práci státy nebo nestátními paramilitárními skupinami.⁵

Jedinci ohrožení nucenou prací

Ke většině případů nucené práce dochází tam, kde zaměstnavatelé zneužijí nedostatečného vymáhání práva a kořist z práce a služeb bezbranných pracovníků. Příčin

³ Novela Trestního zákona č. 537/2004 Sb., paragraf 232a, „Obchodování s lidmi“.

⁴ Protokol OSN o prevenci, potírání a trestání obchodu s lidmi, zvláště se ženami a dětmi, kterým se doplňuje Úmluva OSN proti nadnárodnímu organizovanému zločinu, prosinec 2003.

⁵ A global alliance against forced labour. Report to the Director-General. Global Report under the Follow-up to the ILO Declaration on Fundamental Principles and Rights at Work, Ženeva, ILO 2005.

toho, proč jsou tito jedinci ohroženi nucenou prací, je mnoho: nezaměstnanost, chudoba, prostředí zločinu nebo ozbrojeného konfliktu, diskriminace, korupce nebo kulturně podmíněná přijatelnost pracovního vykořisťování. Jakkoliv s sebou pohyb osob, ať už migrace do jiné země nebo nucené přesídlení v rámci vlastní země, nese zvláštní riziko, jednotlivci se stávají obětmi nucené práce i v místech svého původu. Při migraci za práci anebo při útěku před nesnesitelnými životními podmínkami se migrant snadno dostane do situace závislosti na jiné osobě nebo skupině, která mu cestu a práci zprostředkovává. K tomu se většinou přidává neznalost nového prostředí, jazyka a vlastních práv. Tyto podmínky usnadňují přinucení k práci nebo ke službám ze strany obchodníků s lidmi. Nucená práce však nemůže být jednoduše zaměňována s nízkou mzdou nebo špatnými pracovními podmínkami, stejně tak se nerovná pouhé situaci ekonomické nutnosti, kdy pracovník cítí, že je nucen zůstat v daném zaměstnání kvůli tomu, že by si jinou práci nenašel. Nucená práce a další formy obchodu s lidmi jsou vážným porušením lidských práv jednotlivce a omezením jeho svobody.

Způsoby nátlaku

Jedním z druhů donucení a nátlaku je využívání nějakého závazku, citové vazby nebo dluhu k tomu, aby byl pracovník udržován v závislosti. Mnoho pracovníků se cítí být povinováno splatit svou práci tzv. vázaný dluh, který jim vznikl už při náboru a přepravě na místo, kde práci vykonávají. Tento dluh je však součástí strategie, jak si pracovníka zavázat a přimět ho pracovat za podmínek, jež by pro něj byly za jiných okolností nepřijatelné. Dluh je navíc často těžké splatit už kvůli tomu, že narůstá o další poplatky a úroky. V některých kulturách, např. jihovýchodní Asie, existuje tradice závazku, jenž je dědičný a přechází z generace na generaci v jakémsi začarovaném kruhu dlužního otroctví. V mnoha případech vzniká dluh i mimo rámec skupiny, jež migranty vykořisťuje, pokud se tito lidé před cestou do zahraničí zadluží u svých rodin a známých. Je-li však například migrant z Číny zavázán své rodině za to, že mu poskytla obrovský obnos na to, aby se dostal do některé vyspělejší země za pomoci převaděčů, je pravděpodobné, že jeho kulturní zvyklost dodržet morální závazek ho také donutí vykonávat téměř otrockou práci. I tento „privátní“ dluh je pak využíván obchodníky s lidmi jako nástroj nátlaku.

Lidé se stávají obětmi nucené práce také tehdy, když věří, že pokud by se pokusili uniknout, hrozila by jim závažná újma nebo trest. Je jim vyhrožováno fyzickým násilím, nebo jej dokonce zažívají, bojí se uvěznění a deportace ze země, protože jim zaměstnavatelé nebo zprostředkovatelé práce vysvětlili, že takový osud je, jakožto nelegálně zaměstnané cizince bez práv, čeká. Oběti jsou často ekonomičtí migranti a nekvalifikovaní pracovníci, kteří přijíždějí z méně rozvinutých oblastí do prosperujících

ekonomik, kde nerozumí právnímu systému a nemohou se účinně bránit proti porušování svých práv. V tradičnějších společnostech obchodníci s lidmi využívají k obzvlášť účinnému nátlaku na oběti i rozšířených pověr a jejich víry.⁶

Další z forem nucené práce je v mnoha zemích zneužívání postavení domácích služebníků. Jsou drženi v téměř otrockém stavu násilím nebo donucením, jež zahrnuje i sexuální násilí. Často se to týká dětí, jež si následně vybudují pevné emocionální pouto ke svým „pánům“, což ztěžuje jejich případný únik z prostředí vykořisťování a návrat do normálního života. V bohatších asijských zemích a v zemích Perského zálivu existuje velká poptávka po služebnících, kteří se mohou stát oběťmi nedobrovolné práce. Tento typ práce však často není ani nijak regulován státem, ani v těchto zemích nejsou monitorovány jeho podmínky. O rozsahu vykořisťování vypovídají zkušenosti nevládních organizací v zemích původu migrantů, jež přinášejí svědectví o zneužívání domácích služebníků, kteří se po mnoha letech vrací domů ve špatném zdravotním stavu a bez peněz poté, co zažili různé typy násilí, znásilňování, podvýživu a omezování osobních svobod. Smutným měřítkem je i velmi vysoký počet sebevražd mezi těmito migranty.

Existují případy, kdy jsou tyto praktiky vyváženy do západních zemí spolu s migrujícími rodinami, jež si s sebou služebníky přivážejí ze země původu nebo je na tuto pozici zvou.⁷ Ilustrativním příkladem je případ, na jehož vyšetřování se podílely policejní složky Spojených států amerických a Filipín. V tomto případě rodina bohatých Filipínců, žijící v USA 19 let, vykořisťovala filipínskou služebnou a držela ji ve svém domě bez jakéhokoli kontaktu s okolní společností a bez lékařské péče. Služebná, jež malými obnosy podporovala svou rodinu v zemi původu, považovala své zaměstnavatele za dobrodince a trvalo jí po vysvobození mnoho měsíců, než pochopila, že se stala obětí nucené práce.

Dětská nucená práce

Většina mezinárodních organizací a národních legislativ uznává, že děti, tedy podle mezinárodního práva osoby mladší osmnácti let, mohou v menším rozsahu vykonávat lehkou práci. Nejhorší formy dětské práce se však naopak státy po celém světě snaží postihovat a odstraňovat. Obchod s dětmi a jejich vykořisťování v různých formách je tak zavrhován jako zvláště nebezpečná podoba nucené práce. K tomu se druzí i nucený odvod dětí ozbrojenými jednotkami při různých konfliktech, při kterých jsou děti unášeny, je

⁶ Jsou popsány případy, kdy víra v kult vúdú byla zneužita při nucených sňatcích a obchodu s dětmi v africkém Beninu nebo u žen z Nigérie, jež byly nuceny k prostituci ve strachu z kletby.

⁷ Některá z pochopitelných důvodů těžko ověřitelná svědectví hovoří o tom, že zaměstnavateli zneužívaných služebníků bývají i diplomatické rodiny.

jim vyhrožováno a je jim slibováno přežití v oblastech zasažených válkou. Děti jsou v současné době zapojovány do ozbrojených složek v zemích, jako je Pobřeží Slonoviny, Sierra Leone, Demokratická republika Kongo, Libérie, Barma, Kolumbie, Uganda nebo Srí Lanka. Ačkoliv obecně rozšířený stereotyp dítěte v ozbrojeném konfliktu ukazuje především chlapce se zbraní, děti, včetně dívek, zastávají různé role nejen jako vojáci, ale i jako nosiči, kuchaři nebo služebníci. Dívky pak bývají ve velkém měřítku najímány k poskytování sexuálních služeb vojákům nebo povstalcům. Děti se také stávají obětmi obchodu s lidmi za různými dalšími účely, jako je drobná majetková kriminalita, žebření nebo distribuce drog, dále je s nimi také obchodováno za účelem nelegální adopce nebo odběru orgánů a tkání.

Oběti obchodu s lidmi jsou zbavovány osobní svobody a jsou jim upírána základní lidská práva, dnes již rozšířené označování obchodu s lidmi za novodobé otroctví tedy není nadsázkou. Oběti zažívají dlouhodobé fyzické a psychické násilí v odloučení od rodin a komunit, je umenšena možnost jejich osobního rozvoje a omezen jejich pohyb. Dětem je navíc upírán přístup ke vzdělání, což posiluje dědičný charakter chudoby a nevzdělanosti v jejich prostředí.

Nejednoznačnost postojů k obchodování s lidmi a nucené práci

Jedním z problémů, jimž čelí ti, kdo se zabývají bojem proti nucené práci a obchodu s lidmi, je to, že ačkoliv jsou lidská práva deklarována univerzálně, přístup k obchodu s lidmi tak, jak jej definují nástroje mezinárodního práva v jednotlivých kulturách, rozhodně stejný není.

Mezi osobami, které jsou obchodem s lidmi zasaženy jakožto oběti, panují rozdíly ve vnímání závažnosti vykořisťování a vlastních práv. U obětí nucené práce se setkáváme se zvýšeným prahem tolerance, jenž je v naší kultuře často nepochopitelný. Nejde však jen o jiné hodnocení sebe sama a svého postavení ve společnosti či o sebehodnocení narušené pachatelem obchodu s lidmi, který oběť přesvědčuje, že nemá žádná práva. Prostředí nucené práce často představuje přijatelnou a možná v dané životní situaci jedinou představitelnou strategii přežití. V České republice se například u asijských komunit (Vietnam, Čína) projevuje tendence, jež odpovídá ustálené migrační strategii: migranti jsou ochotni během prvních měsíců či let strpět otrocké pracovní podmínky, bez odpovídající odměny a ubytování. Spoléhají na pomoc své komunity a po nějaké době jsou schopni být soběstační, a dokonce si najímají další krajany, kteří se dostávají do stejného postavení, ve kterém byli oni původně. V takové situaci je identifikace oběti její rehabilitace ztížena kulturně podmíněným faktem, že se tyto osoby samy za oběti

nepovažují a necítí důvod stěžovat si. Ve většině zemí ani neexistuje ze strany státních institucí dostatečná motivace pro tyto osoby, aby proti těm, kdo je zneužívají, vystoupily. V nelegálním postavení se oběti nucené práce oprávněně obávají postihu a deportace.

Nedávná studie Mezinárodní organizace práce (ILO)⁸ tento migrační model, vedoucí k nucené práci, dobře zachycuje na následujícím příkladu. V současné době se odhaduje počet Číňanů nelegálně pobývajících ve Francii na 50,000 osob. Poté, co prošli nebezpečnou cestou, na které jim hrozilo vydírání od převaděčů, násilí a někdy i smrt, jsou nuceni se integrovat do paralelní etnické ekonomické struktury, jež je někdy na mnoho let zotročí a podrobí nelidským podmínkám. Zkušenost jednoho z čínských migrantů je více než výmluvná: „Pracuji 12 hodin denně a šest dnů v týdnu a беру 300 eur za měsíc. Jím a spím v restauraci, je to pro mě jako trest smrti. Mám úplně zničené ruce a ještě mi zbývá splatit dluh 9,000 eur.“ Dluhy převaděčům a obchodníkům s lidmi u čínských migrantů žijících ve Francii sahají od 12 do 20 tisíc eur a jejich splacení jim často nepomůže vymanit se z prostředí vykořisťování. Podobné případy neviditelných migrantů, kteří pracují za nesnesitelných podmínek, byly jim zabaveny doklady, mají strach ze zadržení policií nebo splácejí dluhy za zprostředkování práce a za legalizaci pobytu, byly popsány i v České republice.⁹

Možnosti boje proti obchodování s lidmi

Kromě prohloubení spolupráce mezi zeměmi původu a cílovými zeměmi, usnadňování legální pracovní migrace a odstraňování šedé ekonomiky, zvyšování informovanosti o možnostech pracovní migrace v zemích původu a zlepšování kontroly pracovních podmínek se nabízejí další vhodné preventivní aktivity v zemích, kde k vykořisťování zahraničních pracovníků dochází. Nucená práce existuje kvůli poptávce po levné pracovní síle zejména v hospodářských odvětvích, v nichž schází méně kvalifikovaná pracovní síla, ale také v důsledku tolerance a přehlížení ze strany širší veřejnosti. Ta v mnoha případech nerozumí příčinám nucené práce ani tomu, proč jsou tyto osoby donuceny v ponižujících podmínkách setrvávat. Obchodované osoby jsou tak pro okolí neviditelné už proto, že pracovní podmínky jsou jím považovány za osobní volbu migranta, ale také proto, že vůči cizincům panují ve společnosti předsudky, a tudíž jsou na ně používána i jiná měřítka. V odborných kruzích se dále hovoří o vhodnosti tlaku informované veřejnosti a médií na

8 Yun, Gao - Poisson, Véronique: Le trafic et l'exploitation des immigrants chinois en France, Programme d'action spécial pour combattre le travail forcé (The trafficking and exploitation of Chinese immigrants in France, Special Action Programme to Combat Forced Labour), Ženeva, ILO 2005.

9 Černík, Jan - Hulíková, Tereza - Vintr, Vlastimil - Křištof, Roman: Pilotní výzkum prostředí obchodu s lidmi na území České republiky (prosinec 2004 - únor 2005), Praha, IOM 2005.

zaměstnavatele (tzv. společenská zodpovědnost korporací). U velkých zaměstnavatelů, využívajících často méně kvalifikované práce cizinců, by tyto snahy neměly vyústit pouze ve formální sepsání pravidel, zahrnujících například využívání otrokové nebo dětské práce, ale dalším praktickým krokem má být i ustavení nezávislého kontrolního mechanismu a skutečné uplatňování této vnitřní politiky daných firem.

Úmluva Rady Evropy proti obchodu s lidmi (č. 197) hovoří o preventivních opatřeních, jež by měla zamezit obchodu s lidmi, a jmenuje mezi nimi i zamezování poptávky po službách a práci obchodovaných osob (článek 6). Dalším stupněm působení na veřejnost a zároveň otevřenou otázkou vzhledem k tomu, že doposud neexistuje věrohodná a neutrální srovnávací studie jednotlivých legislativ, je preventivní dopad trestního postihování těch, kdo *vědomě* využívají služeb a práce obchodovaných osob, jenž doporučuje zvážit článek 19 zmíněné úmluvy. Úmluva se dále zabývá dalšími aspekty, nezbytnými k pochopení fenoménu nucené práce, jejímu potlačování a účinné pomoci obětem, jimž stojí za to věnovat pozornost i v České republice, která se stala cílovou zemí tohoto trestného činu: je to například otázka výzkumu (zejména uzavřených „neviditelných“ komunit cizinců pobývajících v ČR nelegálně), odškodnění obětí obchodu s lidmi a jejich reintegrace do společnosti v zemi původu nebo integrace do české společnosti.

Obchodování s lidmi, problematika nucené práce

sborník z konference pořádané Ligou lidských práv
a Radou Evropy 15. 12. 2006 v Brně

Pavla Špondrová (ed.)

„Problematika obchodování s lidmi a nucené práce je velice kontroverzním tématem. Často se stává předmětem odsouzení ze strany veřejného mínění například v případech obchodování s lidmi za účelem sexuálního vykořisťování, které je podle všeobecného pohledu považováno za amorální. Jeho oběti, jak můžeme číst například v příspěvku Kataríny Farkašové, který zmiňuje některé průzkumy veřejného mínění, jsou považovány často za dobrovolné spolupracovnice či přímo pachatelky a na základě této definice odsouzením hodné a ne pomoci hodné.

S oběťmi nucené práce bývá situace ještě složitější. Nejen že nejsou často vůbec za oběti považovány okolím, ale ani sami sebe tak nevnímají. Pochází mnohdy z prostředí, kde se měli před odchodem na „nucenou práci“ ještě mnohem hůř, byli chudí a často přes dobrou úroveň vzdělání byly vyhlídky na jakoukoli, alespoň přijatelně placenou práci, marné.“



PRÁVA
v souvislostech



LIGA
LIDSKÝCH PRÁV

Liga lidských práv (www.llp.cz) je česká nevládní organizace, která chrání práva dětí, pacientů, duševně nemocných, obětí rasové diskriminace, policejního a domácího násilí i dalších osob právní cestou. Její vizí je taková společnost, v níž všichni vědí o svých právech a možnosti se jich domoci a takový stát, jehož orgány při své činnosti dodržují Listinu základních práv a svobod i závazné mezinárodní úmluvy o lidských právech.

Liga je členem Mezinárodní federace lidských práv (FIDH) založené v roce 1922 v Paříži.



Rada Evropy, založená v roce 1949, je nejstarší mezivládní politickou organizací na kontinentu, v níž je sdruženo 47 států.

Rada Evropy byla zřízena k:

- ochraně lidských práv, parlamentní demokracie a zákonnosti;
- rozvoji celoevropských dohod ke standardizaci sociálních a právních postupů členských zemí;
- podpoře informovanosti o evropské identitě, jež je založena na společných hodnotách a zahrnuje rozdílné kultury.

ISBN 978-80-903473-2-8



PRÁVA
v souvislostech